

Vasile Andru

MISTICI din Carpați

VASILE ANDRU

MISTICI DIN CARPAȚI
și alți oameni slăviți
din istoria mântuirii

VASILE ANDRU s-a născut la 22 mai 1942, în satul Bahrinești, în nordul Bucovinei. Studii universitare la Iași, absolvite în 1965. Șapte ani este lector universitar. Părăsește catedra și se consacră scrisului și practicii sapiențiale.

În 1975 devine membru al Uniunii Scriitorilor și se stabilește la București. O vreme este scriitor liber profesionist; din 1980 este redactor principal la revista "Viața Românească". În 1990 este ales șeful secției de proză al Asociației scriitorilor București.

Face stagii de documentare antropologică la Roma (1989) și la Paris (1990, 1991). Călătorii de studii în India (1992, 1996). Centrul Sivananda, din Trivandrum - India, i-a conferit titlul de *master* în filosofia Vedanta.

Din anii 70 cercetează procedeul filocalic *oratio mentis*. Participă la simpozioane internaționale de istoria religiilor, la Paris, Mount Abu, Kottayam. Din 1990 structurează și coordonează Centrul de Practică Isihastă din București. În 1997 și 1998 face călătorii la Sf. Munte Athos.

SCRIERI. A publicat 17 cărți. Zece volume de nuvele și romane, între care: *Iutlanda posibilă* (1970), *Mirele* (1975), *Arheologia dorințelor* (1977), *Noaptea împăratului* (1979), *Turnul* (1985), *Progresia Diana* (1987), *Muntele calvarului* (1991). *Un univers cu o singură ieșire* (1997), Cărți de eseuri pe tema optimizării umane: *Viață și semn* (1989), *Memoria textului* (1992), *India văzută și nevăzută* (1993), *Terapia destinului* (ediția I, 1994; ediția II, 1997).

VASILE ANDRU

MISTICI DIN CARPAȚI
și alți oameni slăviți
din istoria mântuirii

 EDITURA
RUXANDA
CHIȘINĂU • 1998

Coperta I:
Dr. GEORGES DUMITRESCO:
“Anahoreții ortodoxiei”. Xeniteia

© Vasile Andru, 1998

© Prezentare grafică: I. Oliinik, 1998

ISBN 9975-72-017-X

M-187-98

DEDICAȚII

- *În memoria părintelui Calinic Căvăvan de la mănăstirea Lainici, mare ascet și dascăl de isihia, cu recunoștința noastră, în veac.*
- *În memoria duhovnicului nostru, părintele Manole de la Cărmidari - București, care ne-a fost un eveniment lăuntric și ne-a lăsat imaginea unei măreții pastorale.*
- *Asceților și nevoitorilor români de astăzi de la Sfântul Munte Athos, cu recunoștință pentru povața lor și pentru lucrarea lor slăvitoare.*
- *Râvnitorilor de la Cercul de practică isihastă "Oratio mentis" din București și din țară, care au audiat aceste rostiri, în ani, și au descoperit în asceți, în mistici, în Filocalia repere ale salvării.*

V.A.

PRELIMINARII LA TAINA SALVĂRII

Românii, anonimii

La schitul Colciu, vorbeam cu părintele arhimandrit Dionisie, acest mare monah atonit, orb de ochii fizici, dar văzător cu ochii minții. Era o dimineață frumoasă, după slujbă, soarele răsărise, chiparoșii și deodorii erau nemișcați, accentuând senzația de liniște intensă.

Atunci i-am exprimat o nedumerire: că în sintezele străine despre mistica ortodoxă, lipsește un capitol despre mistica română! Străinii au atestat cu admirație mistica greacă și rusă. Oare românii nu au avut mistici însemnați?

Părintele Dionisie de la Athos este el însuși mândrit de această situație. El știe bine valoarea ascezei române și aici, pe Athos, și-n Carpați. Trăind departe de țară, venind în contact cu străinii, el a constatat că din această ignorare a misticii române rezultă un oarecare dispreț la adresa noastră, o mefiență în puterile noastre. Părintele Dionisie spune că aceasta este și din vina unei delăsări românești, nepăsare față de valorile vechi și invidie față de cele noi. Românii nu-și valorizează corect acești oameni exemplari cu care ne-a dăruit Dumnezeu.

"Românii nu luptă! zice. Un sfânt prețuiește aur! Grecii știu asta, ei scriu imediat despre cei vestiți din neamul lor, îi pun în cărți și-n raclă. Noi n-o facem".

Mi-a zis: "Să scrieți, să dați la lumină fapta neamului. Câte schingiuri, câți martiri au rămas necunoscuți că n-a avut cine scrie despre ei! Grecii îmi zic: "Ce pretenții aveți că sunteți mari ortodocși? Unde sunt faptele voastre, unde scrie despre ele?" Așa zic și ei, și alții. N-am avut scriitori, să rămână trecutul. Nu s-o găsit mulți..."

Da, grecii sunt tari la rostire și la mărturisire. Când apare un sfânt la ei, îl pun imediat în raclă și-n cărți.

Părintele Dionisie: "Dacă românii ar avea scriitori, ei n-ar ajunge de batjocura altor neamuri!"

Adevărații anonimi sunt foarte cunoscuți

Evident, ascetismul presupune anonimat (*xeniteia*, în grecește). Dar anonimatul este o lucrare, nu o acoperire. Adevărații anonimi sunt foarte... cunoscuți! De la Antonie cel Mare (sec. III-IV) până la Siluan Antonitul (sec. XX) marii anonimi au fost foarte vestiți: ei se văd, ei strălucesc. Ei practică anonimatul în sensul că se despuiază de slavă deșartă și nu trag foloase egoiste din strălucirea lor. Ei nu au nume, ei au numai renume.

Sunt deci anonimi în sensul că au renunțat la *nume*, la atașarea de iluzia personalității, atașare de faimă. La tunderea în monahism ei au primit un nume nou, călugăresc, un fel de substantiv comun, pe toți îi cheamă la fel: omule, fiule, soră, piatră... adică: Andrei, Teofil, Adelfina, Petru... Un nume nu pentru distincție de semeni, ci pentru articulare la semeni.

Și grecii, și rușii practică anonimatul. Și totuși, ei sunt vestiți! Puterea adunată de asceză anonimă se revarsă spre lume, întru zidirea sufletească a lumii. Și există un mărturisitor, un cronicar care scrijelește numele lor pe o lespede, pe un pergament, ca oamenii să-i știe mari mijlocitori între ei și Dumnezeu. Scrisul despre oameni sfințiți nu înseamnă publicitate, căci nu le umfli valoarea, ci o arăți cum este. Scrisul înseamnă memorie. Națiile fără memorie sunt damnate să iasă din istorie.

Ideea "țară religioasă" tinde, altfel, să devină un fel de mit local. Ar fi nedrept. Anonimatul, pustia sunt o pregătire. Virtuțile câștigate în pustie trebuie puse în slujba lumii.

Titlul "Misticii din Carpați" nu vrea să arate vanități naționaliste. De aceea, l-am completat cu un subtitlu: "Și alți oameni slăviți". Am extins discuția spre mistici din alte zone, din Egipt și Roma, până-n Antiohia și Kerala. Abia în acest context universal, asceții români apar într-o continuitate fluidă cu marea temă a salvării. Căci adevăratul subiect al acestei cărți este exprimat în subtitlu: repere dintr-o istorie a mântuirii.

Există, evident, sfinți naționali. Părintele Nicolae Mladin a scris: "Bulgarii, sârbii, grecii, au sfinții lor naționali, lucru care nu încalcă ecumenitatea bisericii. Adevărul este că noi (românii) preamărim ceea ce este străin și criticăm orice valoare națională. De aceea se cere o conștiință despre valorile autohtone".

Apoi este important să sesizezi cum aceștia aparțin nu doar unei istorii naționale, ci istoriei mântuirii. Asta le confirmă și valoarea lor ca atare, dar asta confirmă și ideea că lumea întreagă este o biserică.

Și China, și India, și Papua, și Filipinele sunt cartografiate ca eparhii în biserica lui Hristos. O spunem nu doar la modul figurat, ci chiar la propriu: există o asemenea cartografiere a planetei, căci și necreștinii sunt astfel recunoscuți ca primind Harul Domnului.

De aceea, nu am limitat discuția la un teren fracturat românesc.

Mari asceți legați de spațiul românesc prin întâmplarea nașterii sau prin viața trupească, aparțin cu generozitate istoriei mântuirii, nu doar istoriei românești. Cum ar fi: Ioan Casian, născut în Sciția Minor, sporit în Orient și consacrat în Occident; Nicodim de la Tismana, născut din părinți aromâni și iluminat la Athos; Paisie de la Neamț, născut la Poltava, dar sporindu-și harul și făcând școală isihastă în Carpați, peste două decenii; Ioan Hozevitul, român din Moldova care s-a sfințit pe muntele Sinai.

Oare sfinții țin de o etnie? Ei sunt universali, iar o etnie anume îi recuperează grabnic, îi valorizează

înaintea altora, le fac raclă sau catedrală, îi pun în altar, îi pun pe rană, iar uneori îi amestecă (postum) în politică, citându-i ca slogane electorale. Dar mai ales, etnia care își recuperează sfinții -- grabnic sau cu întârziere lamentabilă de sute de ani -- fac din ei scut de apărare, întărire, însănătoșire.

Pe Maica Teresa din Calcutta o pomenim în carte nu pentru că unul din părinții ei era aromân (detaliu care ne umple, totuși, de bucurie), ci pentru că ea ilustrează un universalism al milei. Și -- de ce să n-o spunem -- pentru faptul că am avut șansa să o întâlnim și să ne întărim de minunea existenței ei.

De altfel, în multe locuri, cartea are un caracter confesional, memorialistic, de evocare directă.

Exemplele de martiri paleocreștini, și exemplele patristice ne-românești le-am inclus aici pentru locul lor excepțional în iconimia mântuirii, dar și pentru coerența temei salvării: totul se petrece, în final, dincolo de veac, într-un prezent liturgic, revelat nouă.

Descurajarea misticii române

Românii, nație oriental latină, cu izvoare dinspre daci, cu întarsii grecești și slave, sunt mai curând moderați, feriți de extreme mistice.

Ei au o religiozitate constantă, fără vâltori. Chiar a devenit un fel de clișeu etnic: moderația românească. Măsura! Grecii au atins extrema rațională a isihasmului, rușii au atins extrema pietistă, iar românii ar fi feriți de asemenea excese.

Părintele Nicolae Mladin scrie că românii "nu au o dominantă mistică". Ei au o tradiție ascetică precreștină; care apoi cunoaște un declin serios, în epocile de criză de identitate.

"Și la noi există înclinări spre mistică, însă sunt lipsite de orice canalizare teologică", zicea Nicolae Mladin în 1947.

El dă exemple de elanuri mistice românești,

spontane și "sauvages" în genere, care au fost descurajate de clerici, au fost marginalizate, și-n aceste cazuri ele pot evolua spre sectarism. Clericii le-au descurajat (constatăm asta și astăzi) pentru că n-au putut să le orienteze sau să le canalizeze teologic. Căci, în genere, și-n cazuri de mistici spontani, și-n cazuri de mistici rezultați din asceți, la noi încă domnește un climat aleatoriu și empiric. Mistica aleatorie, nu duce departe: se poate deschide fie spre sectarism, fie spre fanatizare. Astfel apar oameni care au exaltări sau transe, dar ei cred că au extaze și, la noi, sunt extrem de rari cei care ar putea să supervizeze asemenea trăiri.

Viziunile unor oameni dotați sau înclinați spre mistică trebuie canalizate teologic. Azi situația nu e departe de cea semnalată de părintele Mladin în 1947. Cunoscut grupuri cu elanuri mistice care deviază spre spiritism sau spre astralism acvarian, din cauză că nu sunt canalizate de acel principiu filocalic: *nepsis*, adică trezie. Mistica ortodoxă are avantajul acesta, încă nefolosit: *axis-ul Filocaliei*. Mistica fără asceză este precară. Cercul de practică "Oratio mentis", structurat de noi în acești ani, a avut ca prim rezultat răspândirea amplă a *Filocaliei* și a reperelor filocalice, punct de pornire într-o canalizare a elanurilor contemplative.

Regăsirea cuvântului prohibit

În anii stihiei ateiste, în România asceții nu s-au împuținat. Ci s-au interiorizat. A existat mereu un curent subteran, de adâncime, în acel timp. Supravegheat de poliție, și totuși scăpând supravegheerii. Prin interiorizare. Mă întreb dacă nu cumva, în condițiile prohibiției, au existat mai mulți asceți decât azi, în condițiile liberalizării credinței... Căci liberalizarea a adus un plus de trufie și un minus de isihie.

Ceea ce a lipsit timp de 40 ani la noi: *Mistica*, în învățământul teologic. Multe promoții de preoți au fost frustrați de acest obiect. El s-a reintrodus abia în 1990.

O atitudine potrivnică misticii datează însă dinainte de "ateismul stihial". Adică a existat mereu un conflict – în genere nedeclarat - între practicienii contemplației (adevărații mistici) și nepracticienii contemplați (clericii, episcopii*, intelectualii).

În România, după rostirea părintelui Dumitru Stăniloae, nimeni nu mai îndrăznește să respingă mistica. Părintele Stăniloae nu a fost un mistic; a fost un mare teolog și un luminat de primă mărime în veacul nostru: el a știut că mistica este o culme, e miezul de foc. El a vorbit, cu autoritatea sa, de locul acestei experiențe în cunoașterea divină. Din acel moment – despre mistică numai bine!

Chiar dacă unii n-o iubesc și n-o înțeleg, chiar dacă o resping lăuntric -- nimeni nu se exprimă rău despre ea! Dimpotrivă, se prefac a o cunoaște, a o stăpâni. Se și iluzionează a o cunoaște. Azi mistica e nu numai tolerată de toți "clericii și episcopii", ba chiar e luată cumva în "administrare", ca-n parabola cu cheile Împărăției!**

Și totuși, când pământul nostru dă câte un ascet însemnat, sau un mistic - ei sunt recuperați, mai devreme sau mai târziu; și, în final, ei răscumpără păcatele vremii, ei țin veacul. Când un ținut a dat un sfânt, toți din acel ținut au multă înlesnire la mântuire.

Față cu maximalismul ascetic

Asceza carpatică a avut accentuări și eclipse. Fervoarea ei a izbucnit la răstimpuri, în funcție de apariția unei personalități mistice. Or asemenea șansă se petrece o dată pe veac, cel mult. În lipsa unei asemenea șanse, ascetismul român a mers domol,

*Experiența mistică este "*terra incognita* chiar și pentru episcopi și clerici", spunea Teoclit Dionisiatul, în "Flori atonite" (1990).

** "Fariseii și cărturarii au pus mâna pe cheile Cunoașterii și le-au ascuns. Nu numai că n-au pătruns ei înșiși înăuntru; dar nu i-au lăsat să intre nici pe cei ce doreau".

urmând mai ales paradigma înțelepciunii decât a misticii... Domol, dar neîntrerupt. Uneori cu scăzăminte și lenevire. Sau cu o prea mare indiferență la "imagine" (care avea importanță în realizarea distanței față de ideal, și-n corectarea unor automăguliri); și indiferență la aspecte administrative, cum a fost în cazurile când în așezământe românești se înstăpâneau grecii sau rușii, să "orienteze". Alteori, ascetismul românesc a avut evenimente revelatorii. Și mereu preocupări de comunicare a experienței desăvârșirii către cei mulți.

Între cele două faze ale comuniunii cu Supremul – asceza și mistica - la români a predominat prima fază. De altfel, asceza este baza, este chiar "convorbirea cu Dumnezeu după ce au tăcut gândurile".

Linia atonită, astăzi, redescoperă "maximalismul ascetic": austeritatea practicii, după modelul patristic ideal, așa cum l-au profestat marii anahoreți din vechime. Este bineînțeles un ideal, nu spunem că este și o practică generalizată pe Sfântul Munte.

Față cu "maximalismul", cum vom califica ritmul ascetic "lent" al românilor? Vom spune mai întâi că practica spirituală nu-i locul performanțelor; maximalismul nu trebuie văzut ca un teren al performanțelor, deci. Pe de altă parte, nu lentoarea lucrului e vicioasă, ci mimarea lucrului. În funcție de aceasta trebuie evaluată calitatea unei practici. Când posezi virtutea răbdării - cum o posedă românii! – e preferabil să rabzi pentru Pronie, decât pentru Judecată.

Experiența mistică e totuși un ideal necesar, ca miez de foc, *chiar* și-n vremile pragmatice și secularizate. Experiența mistică este o pătrundere în taina mântuirii, în planul enigmatic cu privire la om. Ce plan are Divinitatea cu noi? Planul acesta -- taina

salvării, a eliberării - a fost revelat prin Hristos. El a arătat și Calea. Deci secretul nu mai este secret: a fost arătat tuturor. Și totuși, deși arătat tuturor, el rămâne greu de înțeles. De aici necesitatea unei lucrări "de toată vremea", cu îndrumare înaltă și cu dorința puternică de a face.

Iar oamenii exemplari arată în chip frapant, uneori suprafiresc cum se practică aceasta. Ei ne fac mai concretă, mai la măsura noastră, cărarea spre Împărăție. Calendarul, adică rememorarea continuă a desăvârșitelor, este un șir de repere ale salvării.

Fiecare nume acolo are dominanta lui sfințitoare, are încărcătura lui energetică, harică, și modul lui specific de chemare la dubla împlinire: în veacul acesta, pentru cine cere doar eficiență și personalitate; dincolo de veacul acesta, pentru cine cercetează scopul pontifical al existenței.

Omul modern încă mai știe să folosească un asemenea repertoriu al vârfurilor. Astfel, fiecare zi ne cheamă, în felul ei, la desăvârșire.

“CUVINTELE DE FOLOS” ALE ASCETILOR: ÎNDREPTARE A VIEȚII ȘI ȘOC INIȚIATIC

Un pelerin ajunge la chilia ascetului. A auzit despre acesta și a venit de departe, să-l caute. Ascetul îi îngăduie, îl primește, îl citește. Îl ascultă, dar mai ales îl citește. Îl aude, dar mai ales îl vede până departe, până în urmă cu trei generații, cum reușea să te vadă părintele Arsenie Boca.

La plecare, pelerinul - penitentul sau râvnitorul - îi cere: “Părinte, dă-mi un cuvânt de folos!” Adică o propoziție tainică de îndreptare a vieții. Un cuvânt de folos cu caracter individual, potrivit numai ție. Sau un cuvânt cu caracter universal, potrivit ție pentru că este potrivit Firii.

Cuvântul de folos dat de un ascet sporit este mai prețios decât orice talisman. Este simplu, dar se gravează în minte. Și dacă îl ții, el devine protecție, el cheamă îngerul. Căci ce este îngerul decât “vestea bună” care te îmbărbătează și stârnește puterea ta!

“Împărăția se silește”

Un “cuvânt de folos” *auzit* este mai roditor decât unul *citit* în cărți. Părintele duhovnic Dionisie, de la schitul Colciu de pe Muntele Athos, ne zicea: “Împărăția se silește. Numai cei silitori vor răpi împărăția lui Dumnezeu.”

Este un citat, un verset din Evanghelie, după Ioan, știam dinainte (într-o traducere românească, sună astfel: “Împărăția se ia cu năvală”). Dar când am auzit acest verset rostit de părintele Dionisie, am avut subit o reprezentare vie, proaspătă, coplesitoare a lucrării de sporire spirituală.

Părintele Cleopa de la Sihăstria este căutat de multă lume pentru "cuvânt de folos". Când i se cere "secretul" depășirii unui impas emoțional sau social, când i se cere metoda sporirii harului, părintele Cleopa răspunde că secretul este:

"Răbdare, răbdare, răbdare!"

În gura altui om, aceasta ar suna ca un enunț obișnuit, sau cel mult moralizator. În rostirea părintelui Cleopa, aceasta răsună până în adâncul minții tale: pentru că părintele are o mare energie a rostirii (o energie meta-semantică, mai tare decât învelișul sonor propriu zis); dar și pentru faptul că părintele ne comunică, prin aceste trei cuvinte, secretul propriei sale împliniri pe acest pământ.

O femeie i-a cerut părintelui Cleopa: "Ce să facă fiica mea, căci are mare spaimă de întuneric și de voci?"

Părintele i-a răspuns: "Să facă semnul sfintei cruci, asta să facă!"

Și a întărit rostirea cu un gest ferm, apăsător, izbit parcă, implicând toată ființa: semnul crucii făcut așa cum trebuie, ca trăire a credinței în simbolul salvării noastre.

Pacienții, penitenții, râvnitorii

Cei care vin la un ascet sau la un înțelept, cei care bat la ușa chiliei, se împart în trei categorii: a) cei curioși; b) cei slăbiți; c) cei râvnitori (sau ucenicii).

Unii, așadar, vin din curiozitate: evident, cu o speranță de beneficiu moral, cultural, existențial; cu o așteptare cvasi superstițioasă că "le va merge bine".

Alții vin pentru probleme de sănătate sau pentru probleme emoționale. Pentru vindecare sufletească, pentru ușurarea "scârbirii". Aceștia sunt pacienții. Dar un pacient care vine la doctorul-ascet este în bună parte și "penitent", ceea ce-i mare lucru.

Puțini sunt "discipolii", ucenicii. Aceștia râvnesc iluminare sau har. Cercetează calea isihastă. Caută

maestrul vieții lor. Li se pare că l-au găsit, sau li se pare că marii maestri nu mai trăiesc în vremea de azi.

“De ce lipsesc astăzi marii duhovnici?” a fost întrebat Siluan Atonitul. Și el a răspuns:

“Lipsesc marii duhovnici pentru că lipsesc marii ucenici.”

Într-adevăr, trebuie să fii mare ucenic ca să vezi că în fața ta stă omul ales.

Unii caută cu suferință și disperare, alții cu oarecare indiferență, ignorând cât de grozavă este șansa întâlnirii cu omul sporit, ratând astfel clipa harică. Dar chiar cei împietriți cunosc brusc o zare luminoasă la auzul “cuvântului de folos”.

Un pelerin a venit la starețul Vasile de la Poiana Mărului și i-a zis: “Nu am duhovnic. Dă-mi un cuvânt de folos”.

Starețul i-a răspuns doar atât: “Când nu ai duhovnic, să-l cauți plângând”.

Un caz de vindecare prin cuvânt

Unii asceți rostesc cuvântul vindecător înainte ca penitentul să spună pentru ce a venit. La Ion Ciobanu Pustnicul de la Rîmeți a venit o femeie slăbănoagă, adusă în spate de feciorul ei.

Pustnicul, de îndată ce a văzut-o i-a spus: “Pleacă de aici, femeie. Du-te și te împacă degrabă cu vecinul pe care l-ai blestemat și l-ai osândit!”

Femeia era uluită că pustnicul știa totul dinainte, prin clarviziune. A aflat astfel că blestemele aruncate de ea asupra vecinului s-au întors asupra ei (cum de altfel se întorc toate blestemele) și ea s-a îmbolnăvit, și doctorii nu puteau face nimic.

Întâlnirea cu pustnicul a fost hotărâtoare pentru ea. Deși pustnicul a rostit acea respingere retorică, femeia s-a cutremurat și a avut revelația că a încălcat o lege

universală; ea a fost răscolită de această revelație, a cunoscut o bruscă transformare, a iertat, a ars ura ei, și-n acel moment s-a vindecat.

Cum să se roage oamenii?

Această întrebare a fost adresată de multe ori. Căci există o știință și un meșteșug al rugăciunii, există o rugăciune de cerere, de venerare, dar și una în care nu ceri nimic. Cum să ne rugăm?

Nu vom da aici răspunsurile docte ale unor teologi din cărți, ci răspunsul simplu și practic al părintelui Teofil Păraian de la Mănăstirea Brâncoveanu:

“Ei să se roage cum pot, și atunci vor ajunge să se roage cum trebuie. Pentru mine e importantă angajarea în credință.”

Adaug și acest cuvânt practic al părintelui Teofil: “Dacă vezi filme necuviincioase la televizor sau la video, în rugăciune te întâlnești cu ele, nu cu Dumnezeu!”

Cu ce începe desăvârșirea?

Ne vom referi la categoria aleasă a ucenicilor, a râvnitorilor.

Ucenicii au venit la un mistic și l-au întrebat:

“Am vrea să devenim sfinți (desăvârșiți), dar nu știm cu ce să începem!”

Misticul (Ruyszbroeck) le-a răspuns: “*Vos estis iam sancti, sicut vultis*”. Adică: “Voi sunteți deja desăvârșiți, în măsura în care doriți”. *Sicut vultis* se traduce prin “dacă doriți”; sau: dacă veți conștientiza desăvârșirea care se ascunde în voi, nemanifestată.

Astfel el le-a revelat taina: desăvârșirea este în tine, trebuie să iei cunoștință de ea. Cum luăm cunoștință de ea? Prin așezare, prin paza minții, prin trezie. De aici începe meșteșugul meditației creștine. Însă prima condiție este dorința puternică. Ușor de aflat, greu de păstrat.

Uneori, cerând un sfat, pelerinul este refuzat categoric. I se răspunde: "De ce să ți-l dau, că tot nu-l ții!"

Așa se face că părintele Benedict Ghiuș de la Mănăstirea Cernica, în ultimii ani ai vieții, a refuzat să mai încredințeze rugăciunea inimii unui monah chiar stăruitor.

În *Pateric* se povestește că un pelerin a cerut "cuvânt de folos" unui ascet, iar acesta a tăcut imperturbabil. Pelerinul a insistat, dar fără succes: ascetul continua să tacă privind undeva în gol. Pelerinul a așteptat, iar după un ceas, exasperat, a întrebat: "De ce nu vrei să-mi dai un cuvânt de învățătură?" Și a dat să iasă.

În fine, ascetul a răspuns:

"Dacă n-ai învățat nimic din liniștea mea, ce-ai putea să înveți din vorba mea?"

“CUVINTELE DE FOLOS” ALE ASCETILOR: SCHIMBAREA MINTII

Cuvintele de folos, primite prin viu grai, sunt adaptate căutătorului. Pentru cel slăbit, ele sunt medicament. Sunt dese cazurile de însănătoșiri miraculoase prin cuvânt *purificat*. Pentru cel vrednic și râvnitor, cuvântul *purificat* al sfinților este iluminare, schimbare a minții. Este un șoc care face să tacă gândurile ca să vorbească Dumnezeu.

Evident, el schimbă mintea doar pentru o clipă. Schimbarea de o clipă trebuie făcută schimbare de durată - prin lucrare, prin asceză. În caz contrar, rămâne un fel de semănătură în piatră.

Cuvântul iluminător este paradoxal, enigmatic, biciuind raționalul limitat.

Un râvnitor a întrebat: Cum să devin mai bun?

Ascetul a răspuns: Să nu faci binele în mod rău.

- Cum rezultă că fac binele în mod rău?

- Folosind greșit voința personală.

Pentru a folosi bine voința, e nevoie de îndrumător, care să taie voia personală. Aceasta se face prin “ascultare”.

“Cel ce vrea să se mântuiască, cu întrebarea se mântuiește!” zice o apoftegmă.

A apărut o adevărată “instituție” a paradoxului. Enunțul șocant, percutant, e întâlnit în Evanghelii, și este ceva curent în practica inițiatică. Or isihasmul, mistica ortodoxă, sunt inițiatic. Ce înțelegem prin *inițiatic*? Înseamnă introducere în taina mântuirii omului, introducere făcută de la maestru la discipol, de la duhovnic la ucenic. Un prim sens al cuvântului “inițiatic” trimite deci la această relație îndrumător --

discipol. Un alt sens al termenului: vizează trecerea de simțuri la spirit; de la cunoașterea informațională, la cunoașterea revelatorie. Iar pentru acest salt mental, trebuie pregătit terenul minții. Minteă cunoaște o schimbare, ea "se mută de la veacul acesta", la alt veac.

Modul purificării

Un râvnitor l-a întrebat pe un mare Bătrân, pe Varsanufie:

"Ce să fac cu mocirla pe care o am în mine, cu pornirea de a mă justifica, de a-mi da dreptate mie, și cu uitarea ce mă chinuie cumplit?" (*Filocalia*, vol. XI)

Așadar, el cerea *trei lucruri*: secretul purificării, vindecarea de trufie și memoria perfecțiunii.

Varsanufie a răspuns: "Cel ce are mocirla în sine, se eliberează de ea dacă voiește. Dar cel înfundat în mocirla exterioară lui, cu multă osteneală se poate smulge din ea. Deci e mai rău să fii înfundat în ea decât să o ai în tine." (Nota noastră. Înțelegem de aici că primul ajutor în terapii sufletești este să se rupă, la modul concret, cu sursa conflictului, cu mediul viciat, cu contextul nevrotic.) "Cât despre pornirea de a te justifica, – răul nu poate desființa niciodată răul..." (N. n. Adică nu prin egoismul autoîndreptățirii vei repara egoismul agresiv al celor din jur!) -- Cât despre uitare, ea devine o calitate când servește la uitarea pornirilor instinctuale.

Ritualul primirii sfatului

Un cuvânt de folos nu-i o simplă anecdotă sau un aforism rostit "la gura chilie". Este necesar un anumit ritual al cererii și al primirii. Să te apropii cu sufletul deștelenit și cu mintea destinsă. Cu acea minte care mulțumește dinainte: "Întru toate mulțumiți". Să fii fără prejudecăți, fără superstiții.

Or mulți din cei care vin să ceară sfat sunt trufași sau superstițioși. Sunt împietriți și lumina nu pătrunde. Se apropie de ascet fără acel elementar "bună ziua", acel

elementar "Binecuvântează, Părinte", "Evloghite, Pater!"

Îmi amintesc cum un pelerin - sau ce-o fi fost - ieșea de la chilia părintelui Calinic Că răvan, și zicea mefient: "E un moșneag obișnuit, ce mai caută lumea la el!" Nu simțise nici o cutremurare. Iar altul, mai sporit, l-a întrebat: "Dar ai făcut metania de cerere și cea de primire? Ai făcut reculegerea de intrare?" Evident, cel nesimțitor nu le făcuse. Nu a știut să primească darul și, mai rău, pentru neputința lui era gata să clevească.

Cuvântul unui ascet este încărcat de putere, totdeauna.

"Trebuie să socotim că tot ce iese din gura sfinților sunt spre folosul celor ce le aud. Tot așa trebuie să socotești și când, neîntrebând tu, îți spune ceva un Părinte de la sine, mișcat de un gând după Dumnezeu." (Varsanufie din Gaza, în *Filocalia* vol. XI)

Când ceri sfat cu dorința arzătoare de a-l ține, trebuie să te reculegi în prealabil, eventual să postești înainte de evenimentul întâlnirii. Apoi, când îl ceri direct, trebuie să faci metanie, să te rogi să-ți dea binecuvântare. După primirea cuvântului de folos, faci metanie și ceri iarăși binecuvântare de întărire.

— Dacă în emoția momentului uiți să faci metania la primirea sfatului, ai micșorat darul.

Totuși, zice Varsanufie, "să nu socotești că porunca a fost golită de putere, căci a fost întărită prin ea însăși."

Unii se codesc să ceară cuvânt de folos, de teamă că nu-l pot ține. Acest impas trebuie depășit. Să fii conștient că, întrebând, "câștigi măcar smerenia".

Căderea cu adevărul în gură

Ava Agaton îl întreabă pe Ava Antonie: "Cum voi putea ține limba mea să nu grăiască minciuni?"

Iar Ava Antonie răspunde: "De nu vei minți, multe păcate ai să faci!"

Acest răspuns este paradoxal și nu poate fi oferit oricui. Poate fi dat doar unui om curat, deștept și temător de

minciuni. Unui mincinos, sau unui opacizat la minte, nu-i poți spune acest paradox, ca să nu-i girezi cumva viciul.

Numai un ava către alt ava poate vorbi astfel. Și-n asemenea caz, reiese că nu există o aplicare mecanică a unor reguli de morală. De ce această șocare a moralei? În realitate, este o șocare a ipocriziei umane, a pretenției că omul posedă adevărul.

Mulți confundă adevărul cu interesul lor, personal sau părtinic. Știm că, sub comuniști, li se cerea oamenilor să-și denunțe semenul, să-l toarne. Iar când victima nu voia să denunțe, securistul te acuza că ești "mincinos" și că încalci "adevărul". Care adevăr? Al cui? Pentru securist, "denunțul" însemna sinceritate și adevăr.

Vedem deci că există o patologie a adevărului.

Caracterial vorbind, există oameni trufași, care pretind că au totdeauna dreptate, că dețin tot adevărul. Vorbim în acest caz de "căderea cu adevărul în brațe": părerea că tu ești curat și ceilalți sunt murdari – pentru că te-au frustrat de plăcere sau avantaje. Paradoxul lui Ava Antonie avertizează asupra acestei patologii a adevărului.

Paza contra smintirii sau paza echilibrului emoțional

Un râvnitor s-a adresat părintelui Ioan din Gaza: "Spune-mi, părinte, cum să mă folosesc de *libertatea în lucruri* și ce este ea?

Părintele Ioan: "Libertatea în lucruri este adevărul spus pe față. Dar această libertate trebuie folosită numai față de o persoană care nu se smintește de ea. Căci nu toți se zidesc prin adevărul spus pe față. Trebuie luat aminte să nu te folosești de libertate dacă de față este o persoană care se smintește cu ușurință de ea. La fel și tu: când pretinzi ceva și nu primești, să nu bombănești, să nu te necăjești, să nu te smintești. Ci să spui gândului: Sau nu poate să ofere ceea ce pretind, sau nu sunt eu vrednic și de aceea nu i-a îngăduit Dumnezeu să mi-l ofere."

"Ce să fac dacă bănuiesc că acea libertate a mea pricinuiește cuiva sminteală?"

"Poți să-l pui la încercare dacă se smintește sau nu."

“CUVINTELE DE FOLOS” ȘI ÎNCEPUTUL ASCEZEI

Alegeri capitale: călugăria sau căsătoria?

Unii merg la pustnic să-l întrebe dacă să se călugărească sau să se însoare. Notăm această situație, căci și noi suntem întrebați de unii tineri care frecventează Cercul filocalic “Oratio mentis” dacă să aleagă călugăria sau căsătoria.

Primul răspuns este că ambele opțiuni au o notă comună: ambele sunt o asceză. Adică au valoare numai dacă sunt trăite ca exercițiu spiritual. Căsătoria perfectă este un exercițiu spiritual, este un monahism (*monachos* înseamnă și: om unificat).

Un pustnic a răspuns la această întrebare-dilemă a tinerilor citând un pasaj din Evanghelie:

“Nu toți pot primi cuvântul acesta (*celibatul*), ci numai aceia cărora le-a fost dat./ Fiindcă sunt fameni care s-au născut așa din pântecul mamei lor; sunt fameni care au fost făcuți fameni (eunuci) de oameni; și sunt fameni care singuri s-au făcut fameni pentru împărăția cerurilor. Cine poate să primească lucrul acesta (*celibatul*), să-l primească.” (*Matei*, 19: 11).

Castitatea este grea. Unii se nasc cu premisele stăpânirii simțurilor, cu potolire, cu un libidou scăzut. Alții se nasc cu o sexualitate accentuată, dar își iau în stăpânire simțurile, le controlează, le sublimează, și meritul acestora este mare.

Alți râvnitori nu se pot autoeduca, și caută sprijin, se supun unei “chirurgii” psihice. Așa a făcut un preot senzual, Conon, despre care scrie în *Proloage*. Acesta, când spovedea o frumoasă persană, se aprindea de dorințe erotice către dânsa. Și s-a rugat lui Ioan

Botezătorul să-l vindece de această tulburare și patimă. Iar Ioan, prin viziune, i-a cerut să se vindece singur, prin stăpânire de sine, căci numai dacă se va vindeca singur va avea mare laudă. Preotul a încercat și nu a putut. Atunci Ioan Botezătorul, prin arătare în vis, i-a produs o inhibare a tropismelor libidinale, făcându-l pe preot imun la fascinația amoroasă a femeilor.

Alt caz de "chirurgie" psihică, întâlnit în tradiția patristică, este cel al monahului Elia; acesta a cerut lui Dumnezeu o potolire a simțurilor, și ca urmare a fost "operat" în somn de un înger, după cum scrie Paladie în *Istoria Lausiacă*.

Între plăcere și realitate

Un tânăr din București merge la părintele Teofil Părăian și-l întreabă: "Părinte, nu știu ce să fac: să mă căsătoresc, să mă fac călugăr..."

Părintele a răspuns: "Dacă nu știi ce să faci, stai și aștepți."

"Dar dumneavoastră ce ziceți?" insistă tânărul.

Părintele: "Mă, asta nu ți-o spun eu, ci îmi spui tu mie!"

În acest caz, părintele îi trezește celui șovăielnic conștiința de sine și puterea de decizie. Pe oamenii șovăielnici, ascetul nu-i trage de mână după sine. Cel mult, poate să șocheze inerția lor, comoditatea lor, frica lor de angajare.

Căci adesea cei care întreabă, caută nu realizarea, ci plăcerea.

Vindecarea de șovăire

Varsanufie a fost întrebat: "Dacă mă rog lui Dumnezeu să-mi dea un răspuns la o alegere șovăielnică, cum să prind de veste că răspunsul vine? De câte ori să mă rog ca să capăt un răspuns?"

Varsanufie a răspuns: "Când nu poți întreba pe

bătrân, trebuie să te rogi de trei ori pentru orice lucru. Și, după aceasta (a treia zi) ia seama spre ce înclină inima ta măcar cât un fir de păr. Și fă aceea. Căci este vădită înștiințarea, și ea se arată neîndoielnic inimii.” (*Filocalia*, vol. XI).

Rugăciunea de trei ori în trei zile împlinește o condiție a creativității. “Rugăciunea întretă arată stăruința”, zicea părintele Dumitru Stăniloae.

Să te rogi fără obsesia de a căpăta răspuns “ca la carte”, ci cu așteptarea liniștii. Răspunsul se arată sub forma mulțumirii lăuntrice. Sau sub forma înclinației de a face binele. Și ceea ce alegi atunci trebuie să urmezi cu consecvență.

“Dar de unde știu că va urma o alegere bună?” a întrebat un tânăr.

La aceasta, părintele Stăniloae a răspuns: “Chiar dacă în aparență nu se împlinește așa cum am cerut, Dumnezeu o împlinește așa cum e bine pentru noi.”

Capcana unei mistagogii folclorice

În legătură cu insistența pe cifra 3: vrem să demontăm o superstiție a acestei cifre.

Cifra 3 are o valoare cantitativă (însemnând: stăruință minimă), și o valoare calitativă: căci ne evocă Sfânta Treime.

Am arătat că părintele Stăniloae dă un sens deplin pozitiv și ziditor cifrei 3, referindu-se la “întreita rugăciune”.

Dar semnalăm un alt caz: un cleric din Ilfov (nu-i dăm numele) conferă sens magic acestei cifre. E un cleric cu mintea plină de fantezme, unele spăimoase, pe care le induce și vizitatorilor săi (în genere, lume rurală, înapoiată cultural și vulnerabilă afectiv). Bătrânul propagă eresuri și, într-un interviu, zice astfel:

“Dacă ai avut un vis frumos sau nu, când te scoli să zici: Doamne, dacă acest vis este de la Tine, să mi-l

arăți și la noapte, altfel nu cred!” Și apoi să-l mai ceri și a treia noapte, că abia atunci ai dovada că este de la Dumnezeu!”

Acest gen de fantazare este deviant, ca și ghicitul cu deschiderea aleatorie a Bibliei, practică și azi pe alocuri.

Frica superstițioasă de cifra 2, asocierea ei cu sensuri diabolice, este rodul unei imaginații magico-animiste, superstițioase.

Cifra 2, la creștini, simbolizează dubla natură a lui Hristos, umană și divină, exprimată într-o singură persoană. Când ortodoxul face semnul crucii, ține trei degete împreunate, amintind Treimea “cea de-o ființă și nedespărțită”; iar două degete sunt pliate în palmă, și ele amintesc dubla natură a lui Hristos: istorică și dumnezeiască.

În acest caz, de ce să bați spaima în mintea sătenilor că cifra 2 ar fi malefică?

“Un om cult e mult mai folositor decât un mistagog analfabet”, zicea Tereza din Avila.

Asceza și luptele curățeniei

Uneori sfaturile înțelepților sunt foarte concrete și la obiect. Un înțelept din anii noștri a fost întrebat de o călugăriță tânără ce să facă atunci când o muncește dorința trupească. Ea nu vrea să părăsească viața monahală. Cum să se liniștească?

Înțeleptul i-a zis: Să mănânci verdețuri! Că dorința sexuală se aprinde din mâncare grasă și din excese alimentare. Să eviți lenevirea după masă, căci dorința se strecoară lesne în asemenea stări de reverie. Iar în perioadele de ovulație, când pofta e mai ușor de stârnit în imaginație, să bați 1000 de mătăanii pe noapte.”

La bărbații singuri, și la monahi, visele erotice sunt un semn că mintea lor n-a făcut saltul de la simțuri la spirit. Care-i soluția? Sugestia medicului antic Galenus (auto-erotismul!) nu rezolvă deloc situația.

Hristos a avertizat asupra ipocriziei castității exterioare. Este necesară o castitate interioară. De aceea astăzi duhovnicii îndrăznesc să rupă tăcerea jenantă legată de exprimarea simțurilor. Cuvântul iluminator și exercițiul de despățimire eliberează mintea de conflicte refulate și o pregătește pentru isihia.

Micile ispite culinare

Cuvântul de folos are putere iluminatorie mai ales asupra celui vrednic, asupra celui înțelept. Pentru aceștea, sfatul bun poate țâșni de oriunde, și din gura unui copil.

Ava Macarie povestește că a întrebat pe un băiat care păzea boii: "Ce trebuie să fac, fiule, căci îmi este foame?" – El îmi spune: "Dacă îți este foame, să mănânci!" (Bun!!! Un răspuns identic se întâlnește în paradoxurile Zen.) – Am mâncat, și tot îmi este foame! - Mi-a spus atunci: "Poate că ești un măgar, părinte, dacă vrei să rumegi neîncetat!" – Și atunci, zice Ava Macarie, m-am îndepărtat zidit de acel răspuns."

Înmulțirea harului

După ce-au întrebat despre sănătate, pelerinii sau râvnitorii vor întreba despre harismă. Cuvintele de folos, în acest caz, fac parte din îndrumarea duhovnicească, din relația maestru-ucenic.

"Ce făceau deci bătrânii că ajungeau așa de sus?" întreabă un tânăr.

Maestrul răspunde: "Nu aveau ceva străin în gură și în minte, decât Dumnezeu. Și ca să nu iasă ceva străin în vorbire, mai bine taci!"

"Dar dacă se ivește vreo nevoie să vorbesc cu aproapele, să spun din scripturi, sau din cuvintele bătrânilor?"

Ava Ammum zice: "Dacă nu poți să taci, bine este

să vorbești în cuvintele bătrânilor, căci mare primejdie este să vorbești din Scriptură.” *Când n-ai experiență și luminare dumnezeiască.*” (Din *Patericul sinait*).

Un cuvânt purificat îți dă un șoc trezitor: acesta este iluminarea de o clipă. Ca s-o fixezi în ființa ta, trebuie să înceapă asceza, adică repetarea neîncetată a iluminării. Rugăciunea neîncetată.

Mistica e faza finală a ascezei.

Cuvinte de folos “din altă lume”

În rare cazuri, cuvintele de folos sunt dezvăluite – în vis sau în vedenii - de către părinți care nu mai sunt în viață, sau de către îngeri. (Nu apreciem, decât pe subiecți concreți, implicarea subconștientului individual și colectiv în unele cazuri). Prezentăm succint două cazuri.

Un râvnitor s-a rugat pentru vindecarea unei rude, și a primit o rețetă medicală, în vis. Rețeta s-a vădit perfectă.

Un călugăr român, la Muntele Athos, a primit cuvânt de folos chiar de la Sfântul mare mucenic tămăduitor Pantelimon (martir din secolul IV, patronul medicilor). Pantelimon i-a apărut în vis, cu o concretețe impresionantă, dându-i o soluție perfectă într-un impas. (Vezi *Patericul atonit*).

Când apare în vis, îngerul are uneori forma unui bărbat îmbrăcat în alb. La asceții îndelung purificați, astfel ei aduc vești și soluții pe deplin eficiente, rezolvă probleme medicale sau spirituale. Chiar dacă ei sunt elaborări ale minții, când provin din mintea purificată, ele au multă putere; ele țâșnesc din arhetipul mântuirii existent în om.

Principiul treziei

Rezumând conținutul “cuvintelor de folos”, deducem trei virtuți capitale: milostenia, uitarea relelor făcute de alții, lacrimile. Și trei harisme: dragostea (ca

empatie, ca smerenie), asceza și puterea de judecată (sau "cunoașterea duhurilor").

Unii, primind cuvântul de folos, se luminează dintr-o dată. Alții sunt împietriți, cer semne, cer minuni: speră că o minune le va topi împietrirea. Hristos i-a muștrat pe cei care cereau semne și minuni, și-i iubea pe cei care se lumineau prin cuvânt și se vindecau prin credință, la vederea Sa.

La chilia unui ascet venea mereu un nevoitor. Stătea mult și nu întreba nimic. După trei ani, ascetul i-a făcut această observație:

"Tu nu întrebi nimic?"

Nevoitorul i-a răspuns: "Este de ajuns să te văd, Părinte."

Acesta era cel mai pregătit să trăiască fiorul îmbărbătării numit în cărți "venirea îngerului".

UN PROTO-ROMÂN ȘI RUGĂCIUNEA FOCULUI – SF. IOAN CASIAN --

Practica desăvârșirii în ținutul nostru are o tradiție de aur. Primul nume mare consemnat de istoria ascezei creștine, la noi, este cel al lui Ioan Casian de la Gurile Dunării. S-a născut în anul 360. A trăit în același veac cu cei patru martiri de la Niculițel (Tulcea) -- Zotikos, Attalos, Kamasis și Philippos, scriși pe piatră.

În secolul VI, din aceste locuri va pleca Dionisie Exiguus ("Smeritul"), cel care fixează anul zero al erei noastre, astfel că anul zero începe în România.

Se spune că, dacă un ținut a dat un sfânt, toți oamenii acelui ținut au mari înlesniri la mântuire. Așa să ne fie nouă.

În căutarea măștrilor

Ioan Casian pleacă de tânăr din ținutul dunărean, pornind în călătorie de învățare tainică, în căutarea măștrilor. Am zice: călătorie inițiatică.

Ioan Casian prefigurează modelul etern al căutătorului de înțelepciune. El pleacă în Orient. Căci Orientul este, de milenii, locul marilor experiențe ale desăvârșirii. În cazul de față, este vorba de Orientul creștin.

Din cărțile lui Casian, reiese că el a călătorit mult și cu entuziasm. Este ascetul călător. Căci există și o astfel de asceză. Există doar două tipuri de asceți: călătorul și nemișcatul. Altfel zis:

- Tipul intensiv, ilustrat de Antonie cel Mare, care a stat numai în chilia lui, numai în pustia lui, peste 80 de ani, din cei 106 câți a trăit (250-356). În acest timp, a ieșit doar de două ori din pustie și a mers la Alexandria să dea un îndemn creștin. Dar n-a mai ieșit a treia oară,

când a fost invitat de împărat. A rămas în pustie, a luptat cu ispita, a biruit până la miracol, a convorbit cu Dumnezeu, a avut sute de ucenici. Ascetul model.

- Tipul extensiv, ilustrat de Ioan Casian, care a călătorit mult și departe, vizitând așezăminte călugărești, vizitând dascăli mari, dorind multă înțelepciune, înprospătat de spații inspirate, de întâlniri admirabile și de altare dătătoare de har.

Viața lui Ioan Casian este un roman inițiativ, ascetic. Un cercetător englez chiar vorbea de "dimensiunea aventuroasă a duhovniciei creștine" reflectată în cărțile lui Casian.

Cărțile sale, mai ales *Convorbiri duhovnicești*, vădesc acel simț de intimidare a misterului, care amintește de Milarepa (evident, acesta trăiește mai târziu). Cele trei călătorii inițiatice ale lui Milarepa și practica sa pe lângă înțelepții vremii permit o analogie cu cele trei călătorii ascetice ale lui Casian.

"Universitatea" pustiei

Ioan Casian, împreună cu sora sa și cu prietenul său Gherman (și el dobândind viață de sfânt, mai târziu), au plecat în Orient. Prima călătorie duhovnicească a fost în Țara Sfântă, la Betleem. Sora sa se va călugări și va rămâne până la sfârșitul vieții într-o mănăstire din Betleem. Ioan Casian rămâne aici doi ani. Stă într-o chilie nu departe de peștera unde s-a născut Mântuitorul. Face asceză și ascultă sfatul duhovnicului; vizitează comunități mănăstirești din Siria și Mesopotamia.

O impresie puternică, din acelea care formează caracterul i-a lăsat-o întâlnirea cu călugărul Pinufie, mare anahoret al veacului: cel care, ajungând vestit, a fugit tot mai departe ca să scape de laudele oamenilor.

Urmează o altă etapă rodnică în viața lui Casian: călătoria în Egipt, în pustia schetică. Aici Casian și Gherman rămân 7 ani. Și, după o scurtă întrerupere,

încă 7 ani. Casian ar fi vrut să rămână pentru totdeauna aici. Dar niște tulburări ivite îl silesc să părăsească Egiptul și pustia.

Ioan Casian avea din plin și vocația chiliei, vocație de anahoret, cum vedem din acești 14 ani petrecuți în pustia schetică.

El spune, de altfel, că ambele feluri de viață sunt folositoare: și cea de anahoret, și cea de obște.

În mănăstirea de obște e bine să petreci o vreme, pentru tăierea voinței proprii. Iar după aceea, după despățimire, să rămâi în pustie pentru desăvârșire.

Acestea ar fi cele două aspecte ale unei experiențe complete.

“Să fugi de femei și de episcopi”

A treia etapă a formării lui Ioan Casian a constituit-o întâlnirea cu Ioan Hrisostomul (Gură de Aur), la Constantinopole. În preajma acestui mare luminat rămâne 5 ani.

Este anul 400, cifră rotundă. Marele Ioan Hrisostomul începe să fie persecutat.

Oare de ce sunt persecutați oamenii mari? De ce patriarhul Teofil al Constantinopolului a început să clevetească și să-l calomnieze pe Ioan Gură de Aur? Din cauza invidiei, se vede. Dar oare de ce atâta invidie și ocară la un patriarh, la un episcop?

Se pare că atunci Ioan Casian, prieten întristat, a notat enigmatic această frază: “Monahul trebuie să fugă de femei și de...episcopi”!

Adică să fugă de legare afectivă și de ispitele apropierei de cei mari.

Misiunea în lume -- Slujirea

În 405, Ioan Cristian merge la Roma, să-l apere pe Ioan Hrisostomul. Și să-l apere și pe Evagrie. Cei doi maestri ai săi: Evagrie și Hrisostomul.

Etapa formării sale se încheie. Începe etapa misiunii. La Roma, apără cu succes pe Ioan Hrisostomul. Urmează 10 ani de interiorizare.

Apoi vine la Marsilia (în anul 415) unde întemeiază două mănăstiri. Ultima parte a existenței și-o petrece la Marsilia, aici își scrie cărțile, aici scrie primul "regulament" monastic; primește binecuvântarea bisericii pentru a-și difuza învățătura. Se ocupă de organizarea vieții monahale și de cristalizarea metodei.

Azi, învățații din Marsilia demonstrează cu aplomb că Ioan Casian este numai al lor. Așa cum noi demonstrăm că-i numai al "patriei".

Rugăciunea focului

De la acest mare proto-român, Ioan Casian, au rămas două "metode" pentru cei care caută desăvârșirea.

1. Metoda exterioară, sintetizând idei de la Evagrie și de la alți părinți filocalici, învățând despre:

- Despătimirea sau tămăduirea celor 8 păcate;
- Crucificarea propriei voințe (mai ales în viața cenobitică);
- Purificarea minții de orice urmă grosieră, pentru unirea cu Hristos (mai ales în viața anahoretă).

El propune repetarea câtorva formule filocalice. Recomandă rugăciune scurtă și silențioasă să ajute concentrarea. Iar ca să domine "valurile" de gândire, agitația interioară el spune că singurul mod este: să ții mintea nedezipită de Dumnezeu.

Insistă mult pe dobândirea *discernământului*, "puterea de a deosebi lucrurile", "dreapta socoteală". Luând în dezbatere care este virtutea cea mai înaltă dintre cele trei (postire, despuiere, milostenie), el răspunde că cea mai înaltă între cele trei este...a patra: dreapta socoteală! Fără aceasta, orice virtute se transformă în contrariul ei!

2. Metoda secretă, despre care aflăm doar câteva jaloane, și nu avem dreptul s-o spunem decât tot

codificat. Metoda secretă este "rugăciunea focului", o rugăciune mistică, "oratio mentis", fără cuvinte. Este, cu un cod stabilit mai târziu, "rugăciune văzătoare". O convorbire cu Dumnezeu care începe să se petreacă atunci când tac gândurile. Rugăciunea focului nu trebuie descrisă, ci experiată. Și foarte puțini o dobândesc într-un veac.

SUFLETUL LUI TRAIAN A TRECUR DIN IAD ÎN RAI

— Despre nemântuirea celor nebotezați —

Cu ani în urmă am făcut o documentare în Biblioteca Vaticanului (beneficiind de o bursă din partea guvernului italian, după ce publicasem cartea *"Noaptea Împăratului"*).

În imensa bibliotecă de la Vatican - labirint cu multe încăperi văzute și altele tainice, unele îngăduite și altele secrete - mi-am propus mai întâi să caut două lucruri:

1) "Jurnalul de campanie în Dacia" al lui Traian, jurnalul despre care se spune că a fost pierdut, sau *făcut pierdut*, încă din antichitate, din el păstrându-se numai *cinci cuvinte*: "inde Berzobim deinde Aixim processimus".

2) "Dosarul" pentru încreștinarea postumă al lui Traian, tentativă făcută în Evul Mediu și rămasă nefinalizată. Încercare de "recuperare" la creștinism a unui împărat cu o viață și o posteritate de excepție.

Efectul rugăciunilor pentru morți

Ideea scoaterii lui Traian din Iad, de la muncile veșnice, i-a venit lui Grigore cel Mare, din imensă admirație pentru faptele acestui împărat.

Grigore cel Mare, zis Grigorie Dialogul, trăiește între anii 540-604. El începe să se roage pentru scoaterea lui Traian din Iad în anul 592, deci la aproape cinci secole după moartea lui Traian (în 117).

Grigore cel Mare și-a îngăduit acest febril demers având două premise: știa că Hristos însuși pogorâse în Iad, a spart porțile Iadului, ca să aducă iertare de

păcate primului om, Adam, și să scoată astfel omenirea de sub povara păcatului original. În același timp, Grigore cunoștea puterea rugăciunii; el era un vizionar și un "întim" al cetelor îngerești. Știa că prin rugăciune poți depăși spațiul și timpul, hotarul lumii nevăzute. Știa că rugăciunea e vehicol de călătorie în lumea nevăzută și unealtă de purificat orice necurățenie. (Ne amintim că, în anii noștri, părintele Teofil Brașoveanu le spunea unor fanțaști tineri care așteptau extraterestri: "Farfuriile zburătoare ale ortodocșilor sunt ... rugăciunile!")

De altfel, Grigorie Dialogul nu era un visător abulic, nu era un fantast "călător în astral". El era adeptul treziei; și din experiența sa, și din cultul misticilor (principală sa lucrare este *Dialogul*, sau despre sfinții italieni) că viziunile se purifică prin trezie. El știa în ce măsură, prin rugăciune, poți avea o acțiune directă asupra spiritelor morților.

Se înțelege că acțiunea lui a șocat gândirea teologică. Chiar dacă el este o mare autoritate, problema purificării postume a unui nebotezat rămâne spinoasă.

Împlinește Traian condițiile creștinării și ale canonizării?

La Vatican, mi s-au dat să citesc și regulamentele, din timpuri vechi și cu adausuri ulterioare, cu privire la condițiile sfințirii. În primul rând, regulamentul de bază: *Descreta et ordo conficiendi - processus in causis beatificationis et canonizationis sanctorum*, emis la Roma pe vremea papei Urbanus VIII.

Pentru Traian, se găsesc multe argumente pozitive, pe primul loc fiind omenia sa care are o profunzime creștinească. A fost milostiv cu săracii, cu văduvele, cu deposeđații. A pedepsit pe delatori care, până la el, se bucurau din câștiguri provenite din turnări. A făcut poduri și fântâni, și lui Dumnezeu îi sunt plăcute

acestea. Era evlavios, și pe Columnă, el este reprezentat mai mult în ipostază de sacerdot, mare preot, decât în ipostază de mare general. Evident, religiozitatea lui era rău orientată, căci era păgân. A arătat relativă înțelegere față de creștini: nu a fost un persecutor sângeros.

Din corespondența împăratului cu Plinius cel Tânăr se vede înțelegerea lui Traian. Plinius, ca guvernator într-o provincie, îl întrebă în câteva scrisori ce să facă el cu niște creștini pe care i-a arestat pentru că nu voiau să aducă jertfe la idoli. Împăratul îi răspunde (s-a păstrat această corespondență) că să le dea drumul după ce aceștia vor da o declarație formală că renunță la numele de "creștin". Înțeleg din corespondența lui Plinius că unii renunțau formal la acest nume, păstrând însă în sufletul lor, și-n modul lor comportamental, credința în Hristos. Oricum, știm că persecuțiile religioase au fost reduse pe vremea lui Traian, și Traian îl sfătuia pe Plinius mai curând să-i împiedice să se întrunească și să le limiteze extinderea, decât să-i aresteze.

Succesul și dojana divină

Aflăm că, prin rugăciunile sale, Grigore cel Mare "l-a izbăvit pe Traian din veșnicile munci, deși fusese un împărat păgân și închinător la idoli".

În noaptea în care a avut confirmarea izbăvirii lui Traian, Grigore cel Mare a avut o viziune și a auzit glasul lui Dumnezeu:

"Rugăciunea ta am auzit-o și dau iertare lui Traian împăratul; dar tu să nu mai faci niciodată rugăciuni pentru păgâni".

Această dojană divină poate să fi apărut în mintea lui Grigore și ca efect al culpabilizării. Dar mai sigur este o sentință care să prevină pe alții, să-i oprească de la acest exercițiu de contactare a sufletelor celor decedați. Căci dacă unui sfânt ca

Grigorie Dialogul i s-a îngăduit acest lucru, o singură dată în mod excepțional, acest gen de comunicare nu poate fi îngăduit ca să nu se încurajeze a cădea în practici spirituale.

Sunt păreri că acest episod ar putea fi o legendă. În Evul Mediu au circulat multe legende cu Traian. Oricum, narațiunea acesta figurează în mai multe surse istorice și teologice, cea mai veche fiind în cartea " *Viața lui Grigore cel Mare*" de Paolo Diacono, scrisă nu mult după trecerea lui Grigore la cele veșnice.

Mântuirea necredincioșilor este posibilă?

Mântuirea lui Traian *fără botez* pune o mare problemă teologică despre gravitatea căreia se întreabă mai târziu Pseudo-Paolo, care adaugă că Grigore ar fi fost pedepsit că a făcut "să ridice la sfințenie un om nebotezat".

Constatăm însă că în calendarul ortodox figurează și unii profeți din Vechiul Testament, deci nebotezați. Căci calendarul, memorie a sfințeniei ei, pomenește oameni care au făptuit pentru istoria salvării speței.

Dar chestiunea mântuirii lui Traian intră în contextul încurcat la dezbateri lungi despre mântuirea păgânilor, sau răscumpărarea marilor damnați. Și azi mulți îi întreabă pe preoți cum să se roage pentru sufletul unui copil care a decedat înainte de a fi botezat? Sau cum să se roage pentru o rudă care a murit nebotezată din cauza contextului ateist-comunist prin care a trecut. Cum să obții iertarea, sau chiar mântuirea, pentru asemenea suflete? Ce slujbe se pot face? Sau cum să te rogi pentru cei care au plecat din lume nelegiuit?

Chestiunea salvării lui Traian merita o soluție specifică. Sf. Toma de Aquino dă această soluție, cu autoritatea lui, afirmând: "Acel Traian, la rugăciunile fericitului Gregorius Magnus, a fost rechemat la viață (*ad vitam fuierit revocatus*) și astăzi a primit grația prin care obține iertarea păcatelor și, ca urmare, slobozirea de la pedeapsă (*imunitatem a poena*).

IZBĂVIREA LUI TRAIAN ȘI ECHILIBRUL PSIHIC AL URMAȘILOR

De când se cercetează viața după moarte?

Sfântul Grigorie Dialogul, în afară de rugăciunile pentru salvarea sufletului lui Traian, s-a făcut cunoscut și prin studierea unor cazuri de "viață după moarte". El adună multă cazuistică, fie din mărturii de epocă, fie din contact direct. În acest sens el anticipează cu mult cercetările actuale despre fenomenele din vecinătatea morții.

El scrie despre un ostaș care a murit, apoi a revenit la viață și a povestit cele văzute pe lumea "cealaltă": Era acolo un pod de trecut. Dincolo de pod, livezi înverzite și oameni în haine albe. Și o casă aurită din care venea o mare lumină. Cei nedrepti cădeau de pe pod, într-o apă măloasă. Iar cei drepti treceau dincolo.

Altădată, Grigorie Dialogul observă că un muribund, în ultimul minut a avut o viziune, a strigat pe nume patru profeți și a spus că merge spre ei. Grigorie zice: "Acest fapt probează că va fi cunoaștere și conștiință în viața de dincolo, dacă omul, încă în trupul său coruptibil a recunoscut oameni pe care nu i-a văzut niciodată."

Astăzi spunem că aceste viziuni ale muribunzilor mărturisesc nu despre moarte, ci numai despre vecinătatea morții și fenomenele psihice speciale survenite în preajmă atunci.

Grigorie Dialogul repertoriază multe cazuri miraculoase, uneori făcând chiar concesii unor accepțiuni populare, vrând să dea o carte "deliberat populară". *

Despre puterea ofrandei, el constată un efect miraculos concret. Un om naufragiase pe o insulă pustie. Camarazii, crezându-l mort, au adus ofrande în pomenirea lui. Și acela, pe insula pustie, a primit hrană în chip neașteptat, și s-a întărit, rezistând până ce a fost descoperit. Hrănirea la distanță putea să fie și un transfer energetic operat cu un suport ceresc, precum ofranda, și recepționat în condiții extreme, de supraviețuire.

Discipolul: "N-am văzut sufletul ieșind din trup, la muribunzi. Ca atare, există suflet?"

Grigorie: "Dar l-ai văzut tu oare în timp ce el locuia în trup?"

Sf. Grigorie era, așadar, familiarizat cu misterele și contactele cu lumea nevăzută. Când se ruga pentru sufletul lui Traian, el simțea ca și un contact cu acesta și pipăia cu mintea efectul rugii sale.

Arderea traumei psihice

Salvarea lui Traian din lad este foarte importantă pentru urmașii săi vii. Traian a fost recuperat la creștinism, de Grigorie, pentru meritele sale, dar, mai sigur, pentru însănătoșirea urmașilor și pentru meritele urmașilor.

S-a constatat că persoanele care au avut o moarte necreștinească lasă în urmași o amintire traumatizantă. Cu efecte dezastruoase psihic asupra rudelor, în primul rând, apoi asupra

* De altfel, Grigorie cel Mare a scris cartea *Dialogul* (care i-a adus faima și cognomenul) pentru a răspunde obiecției că, în Italia n-ar mai exista sfinți și taumaturgi!

cunoscătorilor. Aceștia pot decompensa o boală psihică fără să-i știe rădăcina, fără să știe că la bază se află un conflict religios.

Celebrarea unei Liturghii pentru oameni care au murit necreștinește aduce o bruscă dezlegare a minții urmașilor.

Un penitent a întrebat: "Dacă cer celebrarea unei Liturghii pentru sufletul lui Ics care a murit necreștinește, are efect mântuitor asupra aceluia?"

Duhovnicul a răspuns: "În mod sigur, are un efect vindecător asupra ta". Te dezleagă de o traumă.

Scoaterea sufletului lui Traian din Iad constituie o dezlegare de moștenirea psihică traumatizantă pentru o nație întreagă.

Traian este un erou al Istoriei, este un fondator de etnie. Noi, românii, stăm sub o întemeiere violentă. Victoria lui Grigore cel Mare a ridicat această amintire traumatizantă de pe urmașii lui Traian. Este și o slăvire, dar și o terapie.

În chestiunea că Traian a fost mântuit de la chinurile veșnice prin rugăciunile Sf. Grigorie Dialogul, astăzi, la Vatican, părerile sunt împărțite. Unii privesc cu admirație acest demers. Altul mi-a spus cu ironie și mefiență că acest caz ține de "gafele unui hagiograf"!

Dante a avut experiențe mistice

După ce narațiunea cu izbăvirea lui Traian de focul iadului a circulat la istoricii medievali, ea a fost preluată de Dante, în *Divina comedie*. Dante însuși a avut experiențe mistice personale, vise profetice; poate și extaze, deși când le așterne în carte sunt scrise cu "conștiința trează".

În *Purgatoriul* (Cântul X), Dante exaltă virtutea lui Traian în dreptate și-n smerenie. Un fapt care a impresionat foarte tare sensibilitatea populară: Că Traian s-a aplecat la plângerile unei femei necăjite, și

ia făcut dreptate, iar gestul acela a făcut ocolul Romei. Poate un gest caracterial, poate doar unul făcut la timpul potrivit. Și-a câștigat brusc reputația de smerit: "*certa maxima humiliatio*".

În *Paradisul* (XX: 43-48), Dante preia ca sigur că "*împăratul a murit creștin pentru că sufletul său scos din Infern prin rugăciuni făcute eficient prin speranța vie cu care au fost adresate lui Dumnezeu, s-a întors pentru puțin să locuiască în trup (!) și a vibrat atunci cu atâta ardoare de credință să merite după a doua moarte Paradisul*".

Deci pentru a se produce "încreștinarea" lui, suflet și trup trebuiau să fie unite, măcar pentru o clipă!

Drosida, fiica lui Traian, a fost martirizată

Despre Drosida se știe foarte puțin, astfel că informația despre ea ține în parte de legendă. Dar plină de tâlc. Purificarea definitivă a lui Traian, ispășirea completă, se împlinește prin martiriul fiicei sale.

În cartea mea *Noaptea împăratului*, am notat: "Pe 22 martie este pomenirea Sfintei Drosida, fiica împăratului Traian și a celor împreună cu dânsa cinci canonice."

Într-adevăr, în calendarul ortodox figurează, pe 22 martie: Sf. Drosida și Sf. mucenic Vasile Preotul.

Duhovnicul meu, părintele Nae Manole de la Cărmidari, mi-a cerut să-i dau toate detaliile cunoscute despre această sfântă, care ar putea avea un impact profund pozitiv asupra minților noastre; un impact de două ori pozitiv: întâi ca fiică a unui împărat care, persecutând creștini, a plătit exemplar prin jertfa propriei sale fiice, ca martiră. În al doilea rând, ca mucenică proto-română (secolul II).

Părintele Manole era impresionat de această sfântă. Pentru că a venit vorba despre părintele Manole, vreau să-i aduc un cald cuvânt de pomenire. S-a născut în 1913 la Călinești, și a fost chemat la Domnul în Mai,

1997. A fost unul din duhovnicii temeinici ai acestui timp. Puternic, dar discret cu folosirea puterii lui. Am simțit, câțiva ani, binefacerile prezenței și însoțirii sale.

Revenind la Drosida, vom spune că informațiile despre ea sunt foarte restrânse, iar în *Proloage*, de pildă, nu găsim decât atestarea numelui ei. Este ea realmente fiica lui Traian? Știm că Traian a avut *doi tați* (cel natural și cel adoptiv), dar despre mama lui nu se știe nimic. Știm că n-a avut băieți, la un moment dat se punea problema să adopte un fiu, pentru succesiune la tron; anturajul făcea presiuni să-l adopte pe Hadrian, dar el a refuzat. Istoria a consemnat că a avut un copil tainic.

Martira Drosida poate fi fiica lui Traian; sau o rudă apropiată, și memoria colectivă a perceput-o ca fiică, pentru a da mai multă slavă acestei jertfe întru Hristos.

O fiică, și încă mărtirizată, este o cunună și un har, pentru Traian și pentru noi, urmașii. Dacă îți dă Dumnezeu o odraslă martir, posteritatea ta este preaslăvită.

RIDICAREA FEMEII CAZUTE

(DE LA DESFRÂNARE, LA SFÎNȚENIE, I)

În istoria mântuirii sunt și cazuri uimitoare: saltul radical de la o viață decăzută la sfințenie, prin arderea păcatului, purificare și har. De la trup slab, la putere suprafirească. De la sclavia simțurilor, la eliberare.

Procesul acesta excepțional se numește: "transfigurarea subiectivă a credinciosului prin participare la viața lui Hristos".

Chiar aceasta este definiția salvării, găsită în dicționarele de teologie: "Lucrare a harului care produce în omul căzut starea de mântuire". Desăvârșirea nu este un merit, ci *un dar*, pentru care te pregătești îndelung.

Spre nădejdea celor care sunt încă prăbușiți, vom da aici câteva exemple de oameni care s-au înălțat din prăbușire: Maria Egipteanca (secolul V), Bonifaciu și Aglaia din Roma (sec. IV).

Știm și din tradiția ascezei carpatice un caz de tâlhar care a cunoscut iluminarea hristică și s-a pustnicit. Dar acesta n-a intrat în calendar, iar atestarea sa de către părintele Gala Galaction este mai curând legendară.

O tinerețe senzuală

Maria Egipteanca era o fată frumoasă, cu profilul feței oriental, seducătoare și poftitoare de bărbați. S-a născut cu o dominantă senzuală deosebită. De aceea a și fugit de timpuriu din casa părintească (la 12 ani!) și a venit în orașul eterogen, multiethnic și fierbinte Alexandria, unde se prostituează. Zicea că n-o făcea pentru bani, ci pentru plăcere. Zicea: "Nesățioasă îmi era patima împreunării."

Datele biografiei sale constituie o mare parabolă a transformării păcătosului. Dar baza parabolei este reală. Maria ducea o viață de risipă erotică. Era o voluptoasă și avea succes nebun în Alexandria. Am putea s-o comparăm cu tristele celebrități sex-simboluri de azi, care, însă, ne îndoim că vor cunoaște vreodată arderea impurităților.

Tinerețea Mariei trecea. Exacerbarea simțurilor și desfrâul ei au durat 17 ani.

Când avea 29 de ani, s-a petrecut cutremurul. Totul a început lent, mângâios, ca acele capcane ale jertfei. Maria a aflat că mai mulți tineri vor merge la Ierusalim, să prăznuiască un eveniment religios. Cum nu avea bani pentru plata corabiei, a zis:

“Trup am, și-l voi da în locul banilor de drum. Căci am mulți îndrăgostiți la cheremul patimii mele!”

Pe corabie, ea îi învață pe tinerii pelerini noi figuri amoroase, tot felul de “chipuri de destrăbălare”, pentru sporirea plăcerii. Această femeie este un personaj de roman despre înșelăciunile omului!

Dar, în sursele consultate, nu se zice nimic despre vinovăția bărbaților pelerini de pe corabie, care s-au “ospătat” din acele plăceri. *Patericul* nici măcar nu-i mustră puțin, - căci toată mustrarea cade pe “corupătoarea” de pelerini! Căci, deh, bărbații scriu istoria, nu-i așa?

Semnul divin și arhetipul mântuirii

Au ajuns la Ierusalim. Maria a mers și ea în rând cu ceilalți, la biserica unde alergau toți, să atingă lemnul sfânt al crucii regăsite.

Dar, la ușa bisericii, Maria a fost oprită de o putere nevăzută, care i-a stopat pașii, n-o lăsa să intre. Era ca un zid energetic de nepătruns. Maria a încercat de trei ori să treacă prin ușă, și de trei ori a fost oprită la prag de o putere invizibilă.

Acolo erau și alți păcătoși - de exemplu,

companionii ei de corabie - și totuși, aceia au putut intra. Dar ea probabil fusese *aleasă* pentru transformare, pentru salvare. Aleasă ca prin ea să se vădească puterea lui Dumnezeu. Văzând că este ținută în loc, ca și paralizată, și nu poate trece pragul bisericii, a cuprins-o plânsul.

Cei de azi se vor întreba: Era oare o putere obiectivă care o opri? sau era un blocaj muscular, determinat de nevoia inconștientă de auto-pedepsire? Tot una este. Căci puterea nevăzută acționează prin mentalul nostru, activând spontan arhetipul vieții dinlăuntrul nostru.

Neputând să intre, Maria s-a mâhnit foarte tare; a înțeles că nu este îngăduită de divinitate (sau de chipul divinității din noi), din cauza vieții ei degradante, păcătoase. Un interpret raționalist, sau poate vizionar, va spune că mentalul ei a elaborat frâna inhibitorie; și că mintea ei păcătoasă a elaborat un agent pedepsitor, un agent trezitor la viață adevărată. Tot minune se cheamă că a fost, indiferent ce explicație vom da. Căci minune este când se activează atât de mareț arhetipul salvării dinlăuntrul omului.

Căință, asceza și dobândirea puterilor suprafirești

Mâhnită, zbuciumată, Maria a recunoscut decăderea și a promis ridicarea. A plâns și a făgăduit lui Dumnezeu că se schimbă pentru totdeauna. Și deodată, puterea nevăzută a lăsat-o să intre.

Atunci, în exaltarea victoriei sale, a auzit în creier un glas divin, și parcă era Maica Domnului care-i șoptea să aleagă imediat asceza în pustia Iordanului.

A fost fericită că i s-a adresat chiar Maica Domnului. Știa că ea este aleasă. Asceza, mortificarea începeau ca o mare fericire.

A cumpărat trei pâini, ca provizie, și a mers în pustie. Pâinile s-au uscat și au ținut mult. Legenda spune că ele se înmulțeau singure, ca în cazul sfântului Ilie. Poate

că pâinile au sporit singure, dar și nevoile ei alimentare au devenit mici, asceza producând eliminarea dependențelor biologice.

A rămas în pustie 47 de ani.

Primii 17 ani au fost foarte grei (vezi simetria cu tot atâția ani ai perzaniei). S-a luptat cumplit cu poftele "nebune ca niște fiare sălbatice". S-a luptat cu fantasme libidinale cumplite. Ne amintim că tot așa erau și luptele sfântului Antonie cu fantasmele erotice, adesea încarnate în scenarii chinuitoare, palpabile.

Maria își chinuia trupul ca să reprime dorințele cărnii sale. Zile și nopți în pustie. Hainele de pe ea s-au rupt, și s-a acoperit doar cu părul ei. Complet însingurată. N-a văzut chip de om timp de 47 de ani.

Puteri suprafirești: levitație, profeție, teleportare

Când a zărit-o, întâmplător, părintele Zosima, – Maria se ruga ridicată de la pământ, în levitație. Părintele Zosima privea înmărmurit, nu-i venea să creadă că aceea e ființă întrupată, credea că-i vedenie. Dar ea i-a vorbit, spunându-i pe nume și citindu-i toate gândurile. I-a făcut profeții. I-a citat din Biblie, mulți psalmi, deși nu știa să citească și nu văzuse Biblia. Apoi părintele Zosima a văzut-o plutind peste apele Iordanului.

Ea călca pe ape, avea puteri supranaturale, și totuși se considera mereu nemernică și nevrednică de iertare. În extaz, trupul ei era teleportat la mari distanțe. Obținuse toate darurile marilor asceți. Și totuși se considera o mare păcătoasă.

La moartea ei, un leu din pustie se zice că i-a săpat groapa.

Oare chiar au existat atâtea puteri în trupul acela slab? Sau posteritatea, plină de admirație față de omul transformat, i-a adăugat noi minuni? Nu ne îndoim că a fost puternică și hărăzită. Chiar faptul că a rămas bucuroasă în pustie 47 de ani arată că în ea se petrecuse o mutație cerească.

Mărturiile contemporanilor sunt elogioase; cu su-

perulative, dar plauzibile. Firește, memoria colectivă, posteritatea, a adus accente de idealizare. Căci omul transformat stârnește multă laudă: el ne este o arvună a propriei noastre ridicări.

RIDICAREA BĂRBATULUI CĂZUT

(DE LA DESFRÂNARE, LA SFINȚENIE, II)

În istoria transformărilor minunate, cazurile de femei preschimbate total sunt mai numeroase și mai dramatice decât cazurile de bărbați. Și Thaisa, și Maria Egipteanca, și Sfânta Fotina s-au ridicat pentru totdeauna, fără nici o întoarcere la viciu, fără nici o concesie.

Bărbații ne-au apărut mai vulnerabili la patimă. Am analizat cazuri de asceți carpați și ne-carpați care au luptat cu ispitele, într-o altă carte (*"Terapia destinului"*, capitolul *Eros și rugăciune*). În Pateric citim despre mulți asceți care nu s-au putut salva decât prin fugă, precum sfântul Martinian.

Privirea și hormonii

"Până și o privire vinovată mă ucide!" îi spunea o femeia bărbatului ei. Bărbatul o acuza de gelozie absurdă. Dar este vorba doar de gelozie absurdă? Să vedem. Biochimia a demonstrat că: a jindui în minte după o femeie, produce în bărbat reacții hormonale și endocrine ca și când actul sexual ar fi început în realitate! Fantasma erotică -- deși este numai un "substitut" de real - te va osteni mai tare decât realul însuși. Ce-i rău în asta? Când vorbesc simțurile, tace spiritul. Experiența mistică este trecerea definitivă de la simțuri la spirit.

Legendara Citra întâlnește un ascet în pădure, îl privește vrăjită. Se apropie de el. El se tulbură când o vede. El e gata să renunțe la rodul bogat al ascezei îndelungate. Căci și prin femeie vorbește o eternitate, o grijă teribilă a naturii de a păstra speța umană. Citra l-a tulburat. A fost o tulburare, nu o ispitire. Adică Citra n-a făcut-o pentru plăcerea ei. Ci, printr-o îngăduire a legii perpetuării speței, ea vrea să-l mute, pe acel om sport, de la asceza pustiei, la asceza căsniciei.

Căsnicia tot asceză este și, dacă ți-o asumi cu responsabilitate, ca pe un exercițiu spiritual, familia ar putea fi egală cu monahismul... De altfel, în orice alegere bună se află Dumnezeu.

Dumnezeu este simbolizat prin alegerile bune, după cum Eul este simbolizat prin obiecte.

Trei moduri contra viciului

Există chiar și preoți, și monahi care se tulbură la vederea femeii frumoase. Și în vechime, și astăzi.

Din vechime, amintim pe monahul Conon, care slujea și ca preot. El se smintea foarte tare când miruia femei. Era bântuit de fantasmе erotice. Și, învinovățindu-se foarte tare, a vrut să părăsească preoția, simțindu-se nevrednic.

Atunci a avut o viziune: Că a venit la el Ioan Botezătorul și i-a zis: "Rămâi preot, că te voi ușura eu de războiul acela", adică de poftirea femeilor.

Preotul Conon, curios de efectul acelei terapii prin viziune, s-a dus la slujbă. Și când a vrut să miruiască o fecioară persană, "îmbunătățită, dar atât de frumoasă" (precizează *Limonariul*), preotul s-a smintit de tot, și, disperat, a decis iarăși să fugă din mănăstire.

Iarăși i s-a arătat în vedenie Ioan Botezătorul, și i-a spus: "Prima dată, nu ți-am luat cu mâna mea patima, ca să te lupți singur, să biruiști, și astfel ai fi avut multă plată și frumoasă cunună. Acum te voi ușura cu

mâna mea de acest război al cărnii, dar plată nu vei avea din lupta asta."

Și Sf. Ioan l-a supus, în vis, la un fel de chirurgie psihică, l-a însemnat cu semnul crucii pe pieptul dezvelit. A doua zi, Conon, când a miruit-o pe preafrumoasa persană "nici n-a simțit că este femeie cu firea".

Soluția reprimării dorinței nu-i bună. O patimă reprimată îl roade pe bărbat, sau îi dă acele vise umede, care fac dificilă lucrarea ascetică. Soluția represivă duce la refulări.

Sunt trei moduri de preschimbare a naturii vicioase. (a) Acțiunea interioară sau asceza: prin mutarea gândului mereu spre divinitate. Iar când apare o fantasmă erotică, o privești neutru, fără încântare, o lași să treacă; exercițiul ajutător, conștientizarea că făptura ta este privită de ochi cerești și este bună numai dacă produce bucurie, și nu învinovățire. (b) Acțiunea exterioară: metaniile și postul. Cât despre ajutorul posibil primit în vis, acea chirurgie psihică, este un semn că cel preocupat de schimbarea sa, cu căință și lacrimi, primește acest dar: activarea spontană a arhetipului mântuirii. (c) Modul radical de transformare, cum s-a văzut în istoria mântuirii, este martiriul, care arde rădăcina răului și dăruiește desăvârșire.

Bonifaciu cel Bun și ușuratic

Bonifaciu (sau Bonifatie) a trăit la Roma, pe vremea lui Dioclițian (sec. IV). Era vătaf pe moșia unei femei bogate: Aglaia. Trăia în voluptate și păcat cu stăpâna sa. Era și iubitor de vinuri dulci.

Se spune că era bun la suflet, și chiar înclinat spre cele religioase; dar aceste calități erau zădărnicate de poftă trupești și de amoralitatea sa structurală.

Dumnezeu a rânduit ca el să fie trezit la mântuire. Întâmplarea a fost astfel: Aglaia, – aflată și ea sub păcatul simțurilor și al indiferenței la binecuvântare, fiind și ea *un amestec ambiguu* de bine și rău, de senzualitate și compasiune – i-a zis:

“Mergi în Orient, în Cilicia, unde au fost torturați creștini, și să aduci aici moaște de Mucenici, să le avem spre ajutor și vindecare.”

Iar el, glumind, euforizat de vinuri, a zis: “De vor aduce moaștele mele, le vei primi oare?”

Aglaia i-a zis: “Bețivan simpatic, du-te și fă ce te-am rugat!”

Iluminarea lui Bonifaciu și puterea suprafirească

Bonifaciu a ajuns în Cilicia. Tocmai atunci acolo se petreceau alte sângeroase persecuții. El a asistat la torturarea publică a unui creștin. A fost cutremurat și s-a aprins de râvnă. A fost transformat cu totul văzând minunile rezistenței martirului. Bonifaciu s-a apropiat de cel torturat, a sărutat rana de martir și în acel moment s-a produs în el iluminarea cerească.

A mărturisit că este creștin, a fost legat și supus la tortură. Dar iluminarea îi conferea supraputere, așa că a scăpat teafăr și nevătămat din cele trei munciri: străpungerea corpului cu săgeți de trestie, plumb topit vărsat peste el, aruncarea sa în cazanul cu smoală topită.

Adesea întâlnim în viețile sfinților acest fapt: că, supus la tortură, trupul sfințit rezistă. Sfântul Pantelimon, patronul medicilor, de pildă, a fost supus la *cinci suplicii*, și a scăpat teafăr din toate cinci. Uneori martirii erau aruncați la fiare sălbatice flămânde, și fiarele nu le făceau nici un rău. Asta am înțelege-o prin comunicarea viului la nivel infracelular, sau la nivelul empatiei animale.

Dar uimitoare este mărturia că, aruncat în cuptor înroșit, sfântul scapă nevătămat. Și-n cazul lui Pantelimon, și-n cazul lui Bonifaciu, supliciul focului, al cuptorului înroșit, al cazanului cu smoală topită sunt uimitoare. Aceste minuni sunt adevărate și probabil că ele au contribuit la extinderea grabnică a creștinismului.

Vom spune însă că nu toți martirii vădeau aceste mutații bioenergetice, și că ei, în genere, nu doreau să le obțină, nu se așteptau la ele. Dimpotrivă, ei așteptau cununa martiriului, ca, prin aceasta, să dobândească asemănare cu Hristos cel crucificat. Ei nu voiau să aibă parte de cruțarea de foc, ci voiau să sfârșească martiri ca să aibă parte de înviere. Minunea se producea la unii, la alții nu. Măreția lor este martiriul, nu miracolele. Cei care nu cunoșteau miracolul, primeau cu extaz cununa de martiri. Și sunt multe cazuri când, în arenă, fiarele flămânde sfârtecau credincioși. Dar și atunci se petrecea un miracol: în timp ce fiarele îi împresurau, ei cântau imnuri de slavă și mulțumeau pentru nunta cerească.

Analizând situația corpului care nu arde în foc, omul modern a ajuns la niște concluzii raționale. Este mai rodnic pentru mântuire să accepți ca minune asemenea situație. Dar nici explicația științifică nu micșorează calitatea acestor fenomene și, în general, nu înlătură cu totul calitatea de miracol. Adică ceva rămâne încă neexplicat.

Iată așadar o posibilă explicație în cazul imunității la foc. Omul iluminat, omul identificat cu corpul-duh (corpul cauzal sau dumnezeiesc) nu arde niciodată. Pentru simplul motiv că duhul nu arde niciodată în foc. Aceasta e de altfel dovada că omul are și un duh, un corp-duh. Și dacă omul s-ar identifica – prin credință – cu acel corp-duh, nu ar cunoaște nici ardere în foc, nici degradarea prin boală.

La urmă, lui Bonifaciu i s-a tăiat capul. Însoțitorii săi i-au găsit moaștele și le-au cumpărat cu 500 de galbeni; le-au adus la Roma, unde s-a închinat o biserică pentru el.

Aglaiia s-a sfințit și ea, prin asceză, prin rugăciune, intrând și ea în calendar.

Ne îngăduim o referință metaforică pe seama numelui martirului: din Bonifacies ("față bună", adică om cu aparență bună), el a devenit Bonifatium ("soartă bună", om cu destin ales).

DEOSEBIRI ÎNTRE "MINTEA DE FEMEIE" ȘI "MINTEA DE BĂRBAT"

FIZIOLOGIE ȘI SIMBOLISTICĂ RELIGIOASĂ

Mucenica Eugenia cea deghizată în bărbat

În "Viețile sfinților" găsim câteva cazuri (voi semnală două) de femei care au urmat calea monahală deghizate în bărbat și stând în mănăstiri de bărbați.

Cuvioasa mucenică Eugenia a trăit în secolul III, secolul martirilor. Ce se știe sigur despre ea: S-a născut la Roma într-o familie nobilă. A fost atrasă la credința creștină de sfinții Iacint și Protus. A fost martirizată de împăratul roman Valeriu (în anul 260) sau, după altă sursă, de împăratul Galeriu (262). A fost înmormântată în cimitirul Apronian. Acestea sunt datele istorice. Tradiția a mai transmis detalii biografice care, deși n-au fost confirmate documentar, sunt plauzibile și semnificative pentru istoria mântuirii.

Așadar, tatăl Eugeniei a primit o dregătorie în Egipt, unde s-a mutat cu toată familia. Tatăl i-a impus fiicei o căsătorie ilustră. Eugenia a refuzat. S-a hotărât să urmeze calea monahală. Episcopul din Heliopolis i-a permis să îmbrace haine bărbătești și să intre într-o mănăstire de bărbați. Nu ni se spune care a fost motivul "întemeiat" al acestei deghizări. O fi fost nevoia de ascundere, să n-o găsească părinții? Sau dorința de viață spirituală mai "bărbătească"? Sau poate că nu exista vreo mănăstire de maici în zona Heliopolis? Oricum, Eugenia s-a travestit cu binecuvântarea episcopului.

În mănăstire este foarte silitoare. Este aleasă "stareț"! Apoi începe un necaz. O jună din Heliopolis s-a îndrăgostit de frumosul stareț! și îl curtează insistent, vrând să facă amor. Cum juna nerușinată din Heliopolis nu avea succes, trece la bârfe și denigrare, acuzând că "starețul" a violat-o!

Târâtă în acest scandal, "starețul" Eugenia a fost nevoită să-și dezvăluie identitatea feminină, arătând astfel că nu avea cum s-o violeze pe juna nerușinată. Eugenia îi șochează astfel pe toți și obține admirația tuturor. Tatăl ei, cucerit de personalitatea fiicei, se convertește imediat la creștinism și este martirizat. Eugenia se întoarce la Roma și este martirizată și ea.

Pomenirea sfintei Eugenia, în ajunul Crăciunului (iar la catolici chiar de Crăciun) este determinată de înțelesul numelui ei. Eugenia în grecește înseamnă "bun prin naștere" sau "nobil înăscut", și exprimă ideea de naștere fericită, renaștere mântuitoare.

Cuvioasa Eufrosina, alt caz de travestire

Sfânta Eufrosina a trăit în secolul V. Așadar este secolul în care se impune o altă cale de sfințenie: nu martiriul, ci asceza.

Creștinismul devine, din secolul IV, religie oficială în Imperiul roman. Începe epoca marilor mistici din pustia schetică, din pustia sinaită, apoi din mănăstirile și schiturile din imperiul bizantin și până în marginile Scitiei Minor proto-românești. Calea sfințeniei este acum alta: creștinii nu-și mai jertfesc viața prin siluire și sânge, ci prin exercițiu mental.

Eufrosina este și ea fiică de om mare. Tatăl ei găsește un mire ilustru. Eufrosina nu-l vrea; ea iubește viața monahală. Ea lasă lumea, pe ascuns. Se deghizează în bărbat (fără binecuvântare!), își ia numele de *Smarald*, și intră într-o mănăstire de bărbați din pustia schetică (Egipt). Motivele deghizării ei sunt

clare: să nu fie descoperită de părinți, care o căutau peste tot, dar nu le-a dat în minte s-o caute în mănăstiri de bărbați! Și scrie la *Pateric*: "Și ea strălucea în mijlocul bărbaților precum și piatra scumpă, ce se cheamă smarald, strălucește în mijlocul celorlalte pietre."

Eufrosina-Smarald a stat aici vreme de 38 de ani! Intrase în mănăstire la 18 ani. Ea moare în mănăstirea aceasta, la 56 de ani. În ultimul ceas, ea l-a vestit pe tatăl său să vină grabnic la mănăstirea aceea și i-a dezvăluit identitatea.

Tatăl, "însălmântat de o bucurie peste măsură" trăiește o traumă inițiativă, și se călugărește. El preia chilia și rogojina fiicei sale, nevoindu-se acolo până la sfârșitul vieții.

Un singur lucru rămâne discutabil. De ce nimeni nu a obiectat că monahul Smarald nu avea barbă, știind că toți puscii creștini au această podoabă capilară. Într-un regulament vechi al Athosului, am găsit chiar scris că nu erau primiți în mănăstiri cei fără barbă; sau dacă soseau prea tineri și imberbi, erau lăsați trei ani, iar dacă în trei ani nu le creștea barbă, erau îndepărtați de pe Sfântul Munte.

Poate au existat, în alte locuri, și excepții, iar Eufrosina-Smarald a fost una dintre acestea...

Schimbarea minții prin exercițiu mintal

Ambele cazuri discutate de noi au o greutate simbolică ce o depășește pe cea istorică. La cele două călugărițe, schimbarea hainelor vrea să simbolizeze un proces de schimbare a minții, să sublinieze modificările mentale din timpul ascezei.

Nivelul simbolic, aici este foarte important.

Amândouă persoane au nume simbolice:

Eu + genia: înseamnă "naștere aleasă, naștere fericită.

Eu + phrosyne: "eu" = bun; "phrosyne" vine de la *phren*, mintea.

Așadar, numele s-ar traduce: Minte bună, minte aleasă, smerită.

Cât despre piatra prețioasă *smarald*, ea simbolizează "ochiul al treilea", ochiul pineal, ochiul cu care misticul îl vede pe Dumnezeu.

Așadar, chiar de la nume se subliniază sensul pilduitor al vieții sfințite. Travestirea celor două femei sugerează procesul psihic de "transformare a femeii în bărbat", expresie prin care se înțelege "dobândirea virtuților". Cuvântul "virtute" provine din latinescul "vir", însemnând bărbat.

Aceste două cazuri ne permit deci să mutăm discuția de la fiziologie la simbolistică spirituală. Sensul pilduitor al vieții celor două sfinte: în aparență, ele și-au masculinizat aspectul fizic, prin haine. În esență, ele și-au *îmbărbătit* mintea.

Au suferit o transformare lăuntrică, de la dominanta afectivă, la dominanta rațională.

Asceza dezvoltă rațiunea (trezia). Rațiune, în limba greacă, se spune *logos* și este de genul masculin. Rațiunea este simbolizată prin *înger*. Venirea îngerului este o expresie desemnând sensul progresiei spirituale.

Știm că există și deosebiri fiziologice între mentalul feminin și cel masculin. La femei este notabilă intuiția, și o mai activă funcționare a hemisferei cerebrale drepte. De aici, o mai lesnicioasă exprimare a tipului de gândire "black box", o gândire creativă care are însă nevoie de "supunere la real". Acest tip de gândire este o premisă favorabilă dobândirii "minții bărbatului", adică a minții binecuvântate cu rațiune, cu *logos*. Vom spune, însă, că multor bărbați le lipsește "mintea de bărbat". De aici înțelegem că discuția depășește fiziologicul.

Maxim mărturisitorul despre cele trei stadii ale minții

Maxim Mărturisitorul ne ajută să înțelegem perfect simbolistica în cauză. (Vezi *Filocalia*, vol. III, întrebarea 25). El distinge trei stadii ale minții, dinspre natural spre divin: a) mintea de femeie; b) mintea de bărbat; c) mintea de Hristos.

Orice rugător, indiferent de sex, poate trece prin cele trei stadii ale minții. Indiferent de sex, deci, în primul stadiu omul are "mintea de femeie", adică predomină pasivitatea, intuiția, valurile emoționale.

După o practică ascetică, se dezvoltă stadiul doi: "mintea de bărbat", adică dobândirea virtuților, a bărbăției îngerești. Îngerul-logos e reprezentat dintr-un bărbat în veșminte albe.

Stadiul ultim este dobândirea "minții lui Hristos": puritate desăvârșită, kenosis(golire), atribute divine. Kenosis: Mintea fără concepte, fără forme, fără închipuiri.

Aceste referințe sunt mistice. El se adresează râvnitorilor, practicienilor rugăciunii minții.

Cât timp mai ai în minte "chipuri", scenarii emoționale, forme tu ai "mintea de femeie". Căci femininul este conținutul subconștientului și personificarea manifestărilor psihice.

Apoi mintea rugătorului alungă chipurile și formele și conceptele; ea devine activă, este trează, este "mintea de bărbat".

"Iar cap al lui Hristos, adică al rațiunii negată tainic prin depășire, este Mintea ridicată în chip absolut și infinit peste toate și în tot chipul. Pe aceasta, Hristos cel înțeles spiritual ca Rațiunea Minții prin fire, o face cunoscută celor vrednici. Pentru că zice: Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl".

La aceasta, continuă Maxim Mărturisitorul, se ajunge prin înțieri tainice, indemonstrabile".

Maxim Mărturisitorul mai zice: "Cuvântul bărbat nu cuprinde și pe bărbații necredincioși".

Dovadă clară că nu se referă la sexul omului, ci la un stadiu al minții. Numai credința conferă atributul de bărbătesc unui om .

Astfel, Maxim Mărturisitorul elucidează propoziția din Sf.Pavel: " Capul femeii este bărbatul"(I Cor.11: 3-10).

"Bărbat" înseamnă minte activă, minte inițiată în teologie mistică, "mintea când se roagă sau proorocește, adică primește învățătură sau învață pe alții".

Femeia care se roagă sau proorocește, care primește învățătură sau învață pe alții, are minte de bărbat.

Deși am insistat pe aspectul simbolic, ca folositor în moștenirea isihastă, încheiem prin a spune că atât Sfânta Eugenia cât și Sfânta Eusofrina au trăit în realitate, în carne și oase, lăsându-ne nouă exemplul salvării lor.

DE LA ATHOS LA TISMANA

Un deget de la mâna sfântului

Septembrie. Popas la Mănăstirea Tismana. Cu bunăvoința și însuflețire, maica Evloghia ne conduce la racla cu sfintele moaște făcătoare de minuni. Aici se află singura relicvă din corpul Sfântului Nicodim: un deget de la mâna dreaptă. Degetul arătător, ca să ne arate Calea.

Unde este corpul său? Nu se știe. După 7 ani de la trecerea sa la cele veșnice, moaștele sale au fost scoase din mormânt (intacte și cu miros frumos) și au fost așezate în raclă. Dar vremurile erau "cu multe răzmerițe", și ucenicii sfântului le-au ridicat din biserica Tismana și le-au ascuns. Sfântul însuși a voit aceasta, arătându-se în vis unui călugăr și egumenului, și poruncindu-le la amândoi să fie ascuns. Azi nimeni nu știe unde sunt tănuite. (Doar un alt vis profetic le-ar putea revela?)

Cronica scrie: "Au fost lăsat numai un deget de la mâna sfântului și crucea de plumb ce-o purta el la gât." Acest deget și crucea de plumb aduc "tămăduiri de boale la cei ce cu credință năzuiesc."

Mi-am apropiat tâmpla de acest deget minunat care a ținut pana când sfântul Nicodim a scris și decorat cu desene *Tetraevanghelul*. Degetul cu care făcea semnul crucii și arăta Calea. Simt la tâmplă nu numai răcoarea organică, dar și o binefăcătoare "briză", fiorul legăturii între noi și alt veac.

Afară, vedem stânca pe care este clădită mănăstirea. "Cine clădește pe piatră, nu se teme de surpare! ne spune acum maica Evloghia. Se referă și

la stânca muntelui, dar și la piatra credinței.

Am stat pe piatra aceea și mi-am amintit scene și minuni din viața sfântului Nicodim de la Tismana, pe care le scriu aici spre întărirea noastră.

Legământul și despățimirea

Sfântul Nicodim (1320-1406) se trage din români macedoneni de pe Valea Timocului (azi Serbia). Vine din familie vestită, înrudită poate cu Basarabii. Legenda acestei înrudiri s-a creat pentru că Nicodim a fost consilier de taină a patru domnitori: Vlaicu Vodă, Radu Vodă, Dan Vodă și Mircea cel Bătrân. Credem că este o înrudire nu de sânge, ci câștigată prin vrednicie și har.

De mic, se vedește scăpărător la minte. Citește Biblia și se umple de râvnă spre Hristos; se hotărăște spre viața monahică. Marile hotărâri ale vieții sale au venit toate din inspirație divină, după străfulgerări vizionare, ni se spune. Numai astfel se face pasul spre hiperviață.

Nicodim se îndreaptă spre Athos. Deși foarte tânăr, își justifică ferm opțiunea, în fața unui duhovnic:

“Nu pot să mai rămân în lumea aceasta înșelătoare, nici să văd slavele ei cele deșarte, ca niște năluciri mincinoase, și nici înălțarea mea în slujbele politicești. Vreau să urmez calea cea plăcută Domnului, pentru mântuirea sufletului meu.”

Sună ca un legământ. Pe care l-a și respectat.

A rămas pe muntele Athos mai bine de 25 de ani.

A ucenit și s-a rugat, mai întâi în obște, la Mănăstirea Hilandar. Și-a însușit artele atonite: caligrafie, pictură, lucrare în argint. Dar și Teologie, și limbi străine: grecește, latinește, slavonește; iar armânește (aromâna) și sârbește știa din copilărie.

Apoi s-a retras ca anahoret într-o peșteră. Aici a făcut asceză dură și rugăciune isihastă. S-a supus ” la cele

mai aspre nevoițe monahicești, încât se mirau toți sihaștrii.” A deprins lucrarea dumnezeiască a rugăciunii inimii, a obținut despățimirea și iluminarea. Odată cu aceasta, a obținut darul vederii înainte și a facerii de minuni.

Cursa onorurilor și misiunea

A fost hirotonit în iermonah și a ajuns egumen la Mănăstirea Hilandaru. Cât a fost egumen, a extins obștea la 100 de călugări, multietnici: sârbi, greci, români, macedo-români și bulgari.

Dascăl al rugăciunii lui Iisus, părintele Nicodim cerea ca toți călugării să practice sistematic *oratio mentis*, rugăciunea minții în inimă. Acest stil de generalizare a meditației isihaste a fost reluat, mai târziu, de Paisie de la Neamț. Prin darurile sale, Nicodim ajunge vestit pe tot Athosul. El este ales Protos sau proto-epistat, întâistătător în conducerea Sfântului Munte.

Între anii 1337-1347 pe Athos se structurează mișcarea înnoitoare cunoscută de-acum înainte cu numele de “Isihasmul.” Din lucrarea duhovnicească a lui Nicodim reiese că el a participat direct la această mișcare. Credem că era în relație apropiată cu Grigorie Palamas, promotorul isihasmului.

Au fost ani zbuciumați: isihasmul era atacat, era acuzat că-i erezie! Dar după apărarea – scrisă și rostită puternic – a lui Grigorie Palamas, isihasmul învinge. Grigorie Palamas moare în 1359. E semnificativ că Nicodim părăsește Athosul la puțin timp după aceasta, în 1360.

Și de această dată, Nicodim pleacă în urma unei viziuni. Prin vedenie și glas dumnezeiesc, el primește

îndemn să construiască mănăstiri pentru întărirea ortodoxiei primejduite. În vedenie, i se înfățișa cu precizie imaginea locului unde trebuia să construiască Mănăstirea Tismana. Dar, ca să identifice "pe teren" imaginea aceasta, el a trebuit să peregrineze 15 ani! În acești 15 ani, până a identificat locul indicat de vedenie, el a întemeiat câteva mănăstiri și altare, întâi în sudul Dunării, apoi în Nordul ei. Se oprea din loc în loc, credea că a ajuns, dar glasul divin îi spunea: "Nu aici! Mai mergi!" Și Nicodim înălța un altar, și mergea mai departe. În anul 1375, el a identificat locul acesta unde este azi Tismana.

A început construcția. Ca să găsească cel mai potrivit loc pentru masa sfântului altar, a făcut un post de 40 de zile, așteptând glas de sus. Și cum glasul de sus nu s-a dezlegat, a făcut post și rugăciune încă 3 zile, după care, într-o stare de extaz mistic, a știut totul.

Am povestit acestea ca să vedem de unde venea puterea uriașă a acelor oameni de demult.

Trei desăvârșiți într-un secol

S-a apreciat că, într-un secol, pe planetă, există doar trei oameni care au atins desăvârșirea, până la îndumnezeire. Nu știm dacă pentru vremea sa Nicodim a fost unul dintre cei trei. Dar atât de multe daruri s-au adunat în el încât credem că ar putea fi unul din trei.

Tradiția spune că Nicodim umbla pe ape și astfel a trecut Dunărea, plutind, când a venit în Țara Românească.

S-a atestat că mergea prin foc fără vătămare.

Tămăduia orice boală trupească și sufletească, alunga răul din persoane demonizate. Citea gândul oricui.

Avea darul de a transmuta o substanță în altă substanță. Daruri atestate de martori care au scris, căci

la unele minuni au asistat și voievozii acelor zile (Mircea cel Bătrân, Sigismund al Ungariei), care aveau cu ei scribi și cronicari.

Împăratul Sigismund l-a vizitat pe Nicodim de la Tismana căutând vindecare pentru fiica sa. Prințesa s-a vindecat lângă Tismana, la simpla evocare a numelui lui Nicodim.

Mersul prin foc

Nicodim trece proba focului după o provocare interconfesională.

Trebuia să-i dovedească lui Sigismund al Ungariei că Dumnezeu își arată puterea Sa prin credința ortodoxă. Nicodim apare astfel în ipostaza de apărător al neamului său în fața expansiunii occidentale. Nu atât în fața expansiunii catolice, cât a împăraților occidentali care foloseau catolicismul ca armă politică. Azi vedem clar aceste lucruri. În istorie, adesea, politica a făcut o armă din religie, coborând-o la pământ. Religia este un sfert iluminare și trei sferturi politică - așa au făcut oamenii din ea. Și în acest caz ce face iluminatul? Evident, se transformă în apărător, chiar dacă prin asta el coboară la pământ. Cât timp pe planetă există triburi și gândire tribală, iluminatul devine apărător al tribului său. Ecuația rămâne valabilă și astăzi, se vede.

Așadar, Sigismund împăratul spune:

“Părinte, arată-ne nouă azi puterea lui Dumnezeu. De vei intra în foc și nu te vei vătăma, atunci cu adevărat învățătura ta este plăcută lui Dumnezeu, și eu voi primi legea ta cea sfântă (ortodoxă) după sfatul tău.”

Nicodim poruncește să fie aprins un foc mare din bușteni de brad. În acest timp, el se roagă fierbinte. Apoi ia crucea în mâna dreaptă și Evanghelia la piept, iar diaconul Antonie, ucenicul său, ia cădelnița. Au înconjurat de trei ori focul cădelnițând. După ce a

binecuvântat focul, a pășit pe jărătic urmat de diaconul său, "unde au stat mult timp, fără ca focul să se atingă de ei". Aceasta s-a repetat de trei ori. În Acatistul său, Condacul 8, scrie că a stat în mijlocul jărăticului mai mult de două ceasuri.

Împăratul Sigismund, copleșit de această nouă dovadă a sfințeniei, s-a convertit la ortodoxie.

Astăzi, intelectualul sceptic vrea să iscodească rațional cum se petrece mersul prin foc. Explicația ar fi aceasta: când omul s-a identificat cu duhul, nu arde, pentru că duhul nu arde. Mai rămâne de cercetat însă taina acestei identificări.

Printre miracolele sfântului Nicodim pe primul loc stă harul de a polariza în jurul lui energiile: a pus la lucru patru voievozi și sute de oameni să construiască mănăstiri și să înnoiască firea. A făcut din Tismana o "capitală" culturală, un focar de răspândire a isihasmului în tot Orientul creștin, ținând legătura prin corespondență și mesageri cu Athosul, cu Serbia, cu Bulgaria, cu Patriarhia ecumenică.

Printre minunile sale, socotim și faptul că a adus adevăratul isihasm în ținuturile din Orientul creștin, între care și Țara Românească.

"Războiul" isihast din veacul XIV

Isihasmul românesc este contemporan cu cel atonit și anterior altor zone din Estul creștin. La Athos, isihasmul, ca un curent spiritual conștient de sine, apare în secolul XIV, după acel "război" de întemeiere (*polemos*, în grecește înseamnă "război", și, prin extensie, "polemică") dus de isihastăii atoniți, în frunte cu Grigore Palamas, contra adversarilor contemplației, reprezentanți prin Varlaam din Calabria.

Aromânul Nicodim se afla la Athos în acest timp, cum am notat, și era din "oastea" harismatică a isihăștilor.

A existat o "practică a liniștirii" mult înainte de secolul XIV, evident. A existat experiența mistică a anahoreților din pustia schetică (Egipt) și din cea sinaită (Țara Sfântă). A existat un meșteșug al liniștirii propus de Ioan Scărarul: rugăciunea monologhică. Experiența mistică s-a făcut de la începuturile creștinismului.

Dar ea s-a structurat ca o mișcare coerentă, de renaștere spirituală și teologică, pe Athos, unde primește și numele de Isihasm, după grecescul *hesychia* (liniște lăuntrică).

Isihasmul de dinainte de isihasm

În România a existat o viață ascetică atestată din paleo-creștinism. Dar s-a vorbit și de un isihasm dinainte de isihasm, la noi. Adică o tradiție mistică, de predanie inițiativă, și cu procedee precise de contemplație, datând din epoca dacilor. Venim dintr-o civilizație inițiativă avansată care, mai târziu, s-a contopit cu civilizația informațională a romanilor.

Dacă ar fi să credem legendei, "isihasmul" pre-creștin românesc, disciplină a cunoașterii miraculoase, s-ar fi prelungit, printr-un nucleu tainic și paralel cu creștinismul, până în anul 780 de la Izbăvitorul Hristos. Iar în 780, ultimul Decheneu (mare preot) român, după o viziune, a constatat că vechea asceză sau vechiul "isihasm" dacic s-a sfârșit, și mistica noastră va fi numai creștină.

Nicodim, când vine în Țara Românească (1364), găsește monahi și anahoreți: și la Vodița, și pe valea Tismanei, și-n Țara Hațegului. Dar el aduce aici rânduiala severă a Athosului, metoda rugăciunii inimii, și propria sa cunoaștere iluminatorie. Pe lângă aceasta, el face să sporească mult numărul monahilor.

Spunem că Nicodim de la Tismana întemeiază la noi isihasmul, "făcând să înflorească văile pustnicești".

Isihastii români se trag de la Nicodim și de la

Daniil Sihastrul; iar aceștia doi se trag de la Athos și de la Carpați.

Mentținerea iluminării

Este duminică seara și sunt la peștera lui Nicodim. Aici s-a nevoit el în ultimii ani de viață. După perioada de ședere la Prislop - altă mănăstire ctitorită de el - unde a copiat și ilustrat *Tetraevanghelul*, Nicodim revine la peștera lui de la Tismana. Din exemplul lui Nicodim înțelegem că iluminarea nu se obține o dată pentru totdeauna. Focul ei se ține aprins numai prin lucrare neîntreruptă. "Călugărul adevărat se călugărește în fiecare dimineață", spunea un ascet.

Așadar, Sfântul Nicodim, după ce stabilește minuțios modul de a coordona toate mănăstirile organizate de el (7 la număr), se retrage definitiv la liniște și la cea mai aspră asceză. Aspră pentru aprecierea noastră, căci lui îi era dulce și cu încântare.

Stă în peștera lui toată săptămâna, în post și priveghere de toată noaptea, în rugăciune neîncetată. Coboară la mănăstire numai duminica și la praznice; săvârșea sfânta Liturghie, vindeca bolnavi, îmbărbăta pe cei slăbiți, dădea învățătură ucenicilor, mânca la trapeză. Apoi urca iarăși la peșteră, la liniște desăvârșită, la convorbirea cu Dumnezeu și, la urmă, la contopirea cu El.

UN SFÂNT CONTROVERSAT: ȘTEFAN CEL MARE

A fost Ștefan isihast pe Athos?

Călătorind la Athos, am aflat acolo informația, neatestată documentar după câte știu, că Ștefan cel Mare, când era pre-adolescent, a avut o perioadă de ședere isihastă pe Sfântul Munte. Bătrânii pustnici din colibe atonite afirmă aceasta cu multă convingere. Ei îmi spun că au primit prin viu grai această informație, transmisă oral din generație în generație.

Știm că asceza autentică nu cere publicitate, și chiar presupune xeniteia, adică "anonimatul" perfect. Adesea mari inițiați își ascund ucenicia, lăsând-o să se vadă doar prin faptele lor. Așa se crede, pe Athos, despre ucenicia lui Ștefan. (Despre Neagoe Basarab se știe, însă, că a ucenicit pe Athos.)

Se spune că Ștefan a ajuns acolo la o vârstă fragedă. Un pustnic l-a învățat meditația isihastă, rugăciunea lui Iisus. A obținut, prin grație divină, iluminarea.

Taina aceasta a răzbătut în câteva creații de epocă. Cercetătorul Gh.Teodorescu-Kirileanu, în 1903 a atestat o narațiune populară foarte frumoasă, care seamănă cu o poveste tibetană, așa zice, despre Ștefan cel Mare copil, trăind o traumă inițiativă într-o pădure, având revelația "unei lumini care ardea nemișcată sub ploaie și vânt". Ștefan pune mâna pe lumina aceasta, nimerește într-o colibă-chilie, adoarme, doi bătrâni se roagă și prevestesc că Ștefan va fi apărătorul credinței. (Gh.T.Kirileanu, *Ștefan cel Mare și Sfânt. Tradiții și cântece Populare*, 1903).

Kirileanu nu face vreo legătură între această narațiune inițiativă și isihasmul atonit. Poate că acel

moment inițiativ, atestat de biografia folclorică a lui Ștefan Mușat copil, să preceadă intenția lui de a se iniția în puterile isihaste.

Ajuns domnitor, Ștefan a ajutat cu precădere Athosul, a construit acolo edificii, a făcut donații mari. "Ca și cum acolo era casa lui!" – mi-a spus un părinte atonit. A înzestrat Sfântul Munte cu ctitorii, cu daruri de valoare, icoane, podoabe de metal prețios și cărți rare, ferecate în aur, azi fala arhivelor și muzeelor atonite.

A fost un protector politic și financiar al Sfântului Munte, într-o vreme când Grecia, înrobită de turci, nu avea cum să sprijine Athosul. Dacă totuși popasul lui Ștefan pe Athos este o legendă, în mod cert se bazează și această dărnicie a voievodului, pe aceste ctitorii, pe protecția materială a Athosului, pomenită cu evlavie chiar și de grecii de la Sfântul Munte, până azi.

Împlinește Ștefan cel Mare condițiile sfințirii?

În anul mântuirii 1992, a fost canonizat Sfântul Voievod al Moldovei (1431-1504). Pomenirea lui în calendare este pe 2 iulie.

În 1992 au fost canonizați și alți sfinți români, între care Daniil Sihastrul, Antim Ivireanu, Constantin Vodă Brâncoveanu cu cei patru fii ai săi, mitropolitul Iosif cel Milostiv, cuviosul Ioan Iacob Hozevitul. A fost un an de recuperare și "primiri" în calendar, după ani mulți de gâtuire ateistă. (În același timp, s-au făcut primiri abundente și la Uniunea Scriitorilor: o spunem pentru un paralelism al deschiderilor spirituale și al recuperărilor spirituale și al recuperărilor post-decembriste.)

Unii au privit cu rezerve sfințirea "voievodului-împărat" Ștefan.

Știm că, pentru canonizare, sunt luate în considerare condiții precum: viața ascetică închinată lui Hristos, calitățile minunate și harice dobândite; dacă

trupul are mireasmă bună după moarte, dacă moaștele sau mormântul său au făcut minuni de însănătoșire, sau de îndreptare a vieții cuiva. Postumitatea vindecătoare este importantă.

Așadar de ce a fost făcut sfânt Ștefan cel Mare? Părintele prof. Ion Buga, în cartea *Ierarhiile ființei*, scrie: "Cazul sanctificării lui Ștefan cel Mare: există oameni sfințiți de Dumnezeu; alții care se sfințesc ei înșiși toată viața; și, în sfârșit, iată un soi de sfințenie mai rar: oamenii impun lui Dumnezeu sfințirea unuia de-al lor." (p.80)

Din faptele lui Ștefan care țin de sfințenie, notăm: a fost un apărător al Bisericii strămoșești, a apărut creștinătatea "la porțile orientului"; a făcut din Moldova "Țara Legii", înțelegând prin aceasta nu doar "țara dreptății", ci și a Legii revelate (*Thelema*), a credinței. Luptele sale naționale coincid cu un ideal religios al vremii: rezistența împotriva Semilunii; dar și împotriva veleităților eterodoxe ale occidentalilor... A construit multe mănăstiri. A fost voievodul care a construit cele mai multe mănăstiri și biserici (47 la număr) și schituri al căror număr nici nu se știe. Astfel că supranumele său canonic ar putea fi "Mărturisitorul".

Eminescu și Eliade vor fi canonizați?

Pornind de la evenimentul sfințirii voievodului Ștefan, s-a ivit întrebarea dacă tot ce-i valoare națională deosebită trebuie trecut în calendarul creștin.

Există un calendar cultural și unul eroic, și altul religios. Uneori aceste calendare (cel mirean și cel religios) se pot întâlni. Chiar trebuie să se întâlnească.

Despre Eminescu, vedem că el a ridicat nivelul emoției pozitive la înălțimea sacralului. Dacă el a ridicat atât de sus emoțiile pozitive ale unui neam întreg, articulându-l la cosmic și divin, evident că lucrarea sa eliberatoare, mântuitoare, este reală. Unele rostiri ale sale au o incandescență mistică. Va fi el canonizat?

Sau Mircea Eliade, un român de o anvergură extraordinară, prin gândire și rostire, având și un efect ecumenic cu totul aparte, ceva ce depășește istoria culturii și atinge istoria mântuirii.

Putem să vorbim și despre unii preoți și scriitori români, morți în chinuri mucenicești în închisorile comuniste: s-ar cere estimată posibilitatea canonizării unora dintre aceștia.

Poate fi sfințit omul care a avut patru neveste?

Cei care au obiectat la sfințirea lui Ștefan au gândit astfel: cum poate fi trecut în calendarul religios un om care a avut patru neveste (legale), dar și iubiri adulterine, și copii din flori! Deci voievodul a încălcat o poruncă revelată!

Problema dezlegării de păcate și a pocăinței n-o decidem noi, și în nici un caz nu o explicăm în termeni mecanici. Ștefan a avut un duhovnic care i-a cântărit și dezlegat păcatul. Nu discutăm noi o dezlegare duhovnicească, oricât de isteți am fi.

În Pateric sunt atestate cazuri de salt metanoic de la desfrânare la sfințenie. În Pateric ni se sugerează că un canon nu se judecă la modul rigid. Omul nu se judecă pe părticele. Harul nu-i suma meritelor din care s-ar scădea păcatele...

Chiar dacă l-am judeca după slabele puteri raționale, Ștefan n-ar fi în pierdere. Adulterele sale sunt și o concesie făcută mentalității vremii, după care un voievod avea mai multe îngăduiri decât un om de rând.

După mentalitatea medievală, femeile voiau și căutau împreunări cu conducători harismatici, pentru a se bucura de odrasle minunate, cu ascendență sacră. Acest argument spontan al selecției naturale a funcționat până târziu, preluat apoi la nivel folcloric chiar și în secolul XIX. Scriitorul Gabriel Garcia Marquez în romanul *Un veac de singurătate*, a întâlnit această mentalitate în mediile tradiționale din America Latină,

când mamele își strecurau fetele virgine în patul generalului harismatic Buendia, obținând astfel progenituri de excepție, mai târziu însemnate cu o cruce în frunte (sacrificate tragic în final, poate ca proiecție culpabilizantă a autorului nu și în realitate).

Nu facem mult caz de acest aspect al mentalităților, ci doar îl luăm în calcul la studiul epocii.

În credință nu contează păcatul justificat, ci păcatul purificat: curățit prin canon și transformare. De aceea, nu justificarea lui Ștefan cel Mare a Moldovei a contat în canonizarea sa, ci înălțarea lui dreptslăvitoare. "Să te ridici după cădere, iar Judecata de apoi să te găsească ridicat!" îi spunea un isihast penitentului.

Harisma lui Ștefan îl ridică, în final, peste orice calculație omenească. Harisma lui s-a văzut și-n calitățile de apărător al credinței și al neamului. El a purtat războaie cu marile puteri ale vremii și a biruit "in hoc signo", sub semnul crucii. El, cu o oaste de țărani luați de la plug, înfruntă un imperiu cu oștiri profesioniste și bine dotate. Înfruntarea între Ștefan și Imperiul Otoman ar echivala cu un război între România de azi și S.U.A. Și în această ecuație, Ștefan biruia prin har, care dădea o culminație priceperii sale de strateg. Apoi, după fiecare victorie, el zidea o mănăstire, de slavă și mulțumire, știind că el singur nu ar putea realiza nimic. Mărturisind astfel, Ștefan este temeinic nu doar în istoria națională, ci și-n istoria mântuirii.

STAREȚUL VASILE DE LA POIANA MĂRULUI

Al doilea Athos

În "Preliminarii" notam că ascetismul român a fost "domol", urmând mai ales paradigma înțelepciunii decât a misticii. Și că, marea virtute a răbdării, românul o strică uneori pe "calea Judecății", când cu același efort, dar cu mai mult folos sufletesc, ar putea s-o investească pe "calea Proniei".

În secolul XVII, "pulsul" religios este considerat ca fiind foarte scăzut, astfel că o mănăstire însemnată cum este Căpriană din Basarabia, este închinată mănăstirii Zografu de pe Athos, ca un fel de penitență! Actul de închinare este întristător; e, în realitate un exces de zel față de Athos, din partea voievodului Antioh Cantemir care face închinarea (la 1698). Același exces de zel păgubitor, îl arătase Vasile Vodă care închinase mănăstirea Dobrovăț, cu consecințe materiale și morale nefaste pentru viața mănăstirii.

În secolul XVII, chiar monahismul atonit are un puls scăzut și "domol".

Ridicările periodice ale ascetismului românesc au ținut de șansa apariției unor personalități mistice.

O renaștere isihastă se petrece în secolul XVIII, când asceza carpatică esre socotită mai vie chiar decât cea atonită (aceasta rămânea totuși îndrăgită de dominația turcească). Și asceza rusească e în scădere în acel veac, sufocată de cârmuire, care interzicea pustnicia, iar pustnicii perservenți fugeau să caute în alte părți un spațiu ascetic. Moldova apare ca o insulă salvatoare. Aici vor veni să se desăvârșească starețul Vasile și monahul Paisie. Ei au venit din Ucraina, de foarte tineri,

”să se lipească de sihaștrii români, să viețuiască împreună cu ei în singurătate și tăcere”.

Atâta nădejde producea isihasmul românesc în acel timp, și atâta faimă îi adaugă starețul Vasile încât un călugăr de la Athos zicea:

”Al doilea Munte Sfânt se găsește la Poiana Mărului, în România”(vezi cercetarea lui Dario Roccanelo, *Rugăciunea lui Iisus în Scrierile Starețului Vasile de la Poiana Mărului*). Administrația acestui călugăr atonit ar fi fost și mai mare dacă ar fi cunoscut și alte vârfuri românești din acea perioadă, de pildă pe starețul Gheorghe de la Cernica. Acest ascet remarcabil starețul Gheorghe a avut și o reacție împotriva slavizării, și a promovat ca în mănăstirea stărețită de el să fie numai călugări români! Dar despre acest moment de seamă vom vorbi în alt ioc.

55 de ani asceză

Dintr-o viață de 75 ani, starețul Vasile a petrecut mai bine de 55 de ani în singurătatea Carpaților. A fost un fervent practician al ”rugăciunii lui Iisus”, la tinerețe. Și un dascăl de isihasm, la bătrânețe. Un dascăl de despătimire.

Când spunem singurătate, să distingem între două situații: singurătatea frustrării de semenii și de Dumnezeu, care este sursa tristeții și a depresiei psihice; pe de altă parte, este singurătatea iubirii de semenii și de Dumnezeu, care rezultă din înțelepciune, și care dă rodul iluminării.

În anul 1710, când se așează la schitul Dolhăuți, Vasile ”cel Străin” este deja hotărât în rugăciune. Va rămâne aici 20 de ani. În 1730, domnitorul Constantin Mavrocordat îl ajută să construiască schitul de la Poiana Mărului (lângă Râmnicu Sărat). Aici rămâne până la moartea sa, în 1767. Acesta e toată biografia lui. Fără evenimente mundane, ci doar cu marele eveniment sufletesc al rugăciunii.

Starețul Vasile a ieșit numai de două ori din pustietate. O dată a călătorit la Athos, ca să-l tundă în monahism pe Paisie Velicicovschi.

Și o dată a călătorit la București, chemat de voievod, la o întâlnire cu capii bisericești, ca să rispească îndoielile formulate în legătură cu practica sa isihastă.

La București, în fața patriarhilor, a răspuns la întrebări. A fost un fel de verificare. Căci orice personalitate proeminentă naște suspiciunea că "reformează" ceva; sau naște invidii, și de aici acuzația că aduce elemente personale.

Starețul Vasile își expune învățătura: este găsită corectă și fidelă tradiției de aur, așa că a fost binecuvântat și s-a depus mărturie în fața sinodului, "că nimeni să nu aibă îndoieli asupra învățăturii sale".

De altfel suportul său doctrinar sunt 4 autori filocalici, "maestrii" săi, pe care i-a tradus și i-a prefăcut: Grigore Sinaitul, Filotei Sinaitul, Isihie și Nil Sorskij.

Deși fidel tradiției isihaste și celor patru înaintași filocalici, prin experimentarea lor personală se propune un model înnoit, eficient: modelul starețului Vasile.

Două faze ale meditației creștine

Importantă pentru practica isihastă cu laicii este distincția pe care o face starețul Vasile între cele două faze ale ascezei:

- rugăciunea lucrătoare;
- rugăciunea văzătoare.

Rugăciunea lucrătoare, sau "rugăciunea practică" este faza când repeți formula isihastă simplu, insistent, în vederea "adunării minții" și a tăcerii gândurilor. Este ceea ce se numește "concentrarea". Fără să-ți propui vreun scop iluminatoriu. Pe această fază insistă starețul Vasile. Această fază este îngăduită oricui. Râvnitorul laic în Rugăciunea lui Iisus trebuie să se țină numai de această fază.

Și, zice Starețul, să nu ne descurajăm că iluminarea deplină o va dobândi doar unul din 10 000 de practicanți.

“Destul ne este nouă, păcătoșilor și neputincioșilor, să cunoaștem măcar *urma liniștii minții*, care este rugăciunea cea lucrătoare a minții/ rugăciunea practică / cu care se izgonesc din inimă adăugirile vrăjmașului și gândurile cele rele, care este a călugărilor începători și pătimiși”.

Și a mirenilor râvnitori, adăugăm noi.

Starețul Vasile are în vedere că problema mare, pentru căutătorii isihiei, nu este iluminarea. Ci sunt “gândurile risipite” și patimele.

Despățimirea : desfacerea atașărilor și rezolvarea
nevrozelor●

Starețul Vasile vorbește altfel pentru începători: căci categoria infim de mică a avansaților, a iluminaților, nici nu are nevoie de prelegeri!

Începătorul luptă cu cele trei mari obstacole: dorința, ura și ignoranța. Adică: jinduirea, ambiția și otrava gândurilor rele. Așa se exprimă părinții deșertului. Tot ei vorbesc de “duhul grăirii în deșert”, pălăvrăgeala în gând, grijile și amintirea durerii.

Acestea se manifestă fie ca dominante mascate ale vieții, fie ca nevroze și psihopatii. Căci un aspect al “împățimirii” este boala psihică.

Împățimirea este o risipă energetică și o îndepărtare de Dumnezeu. Despățimirea presupune “cele trei lepădări”: de egou, de lucruri, de lume. Aceste îndemnuri vin din vechime, de la asceții Nilului, de la Ioan Scărarul. Rugăciunea lui Efrem Sirul, citită zilnic, este un bun instrument de despățimire. Dar mai ales, metoda “ascultării”, tăierea Voii, este secretul despățimirii.

Sabia care taie obstacolul este rugăciunea lucrătoare, faza principală a ascezei. Prima cheie a

ascezei, aspectul cantitativ. Rugăciunea minții de cinci cuvinte. "Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă". Concentrare monologică. Evitând orice obsesie iluminatorie.

Starețul Vasile el însuși se consideră "pătimaș", el însuși spune că niciodată nu poți fi sigur de despătimire. El însuși spune că a rămas toată viața practician numai al rugăciunii "lucrătoare": repetarea celor 5 cuvinte, sau faza "meșteșugului.

Restul este taină

Pentru că starețul Vasile a vorbit atât de mult despre prima fază, ar trebui nici să n-o amintim pe a doua, care trebuie să rămână tainică. Despre ea n-ar trebui să se scrie, nici să se vorbească, ea rămânând să fie spusă numai la urechea discipolului de către îndrumător sau duhovnic. Cu atât. Mai ales în isihasmul cu laicii, informația îngăduită trebuie să fie strict la "faza lucrătoare" (concentrarea), baza ascezei. De aceea, despre faza a doua vom spune foarte puțin, și parțial codificat, așa cum găsim și la părinții deșertului. Faza "văzătoare" a rugăciunii decurge din prima, când s-au produs condițiile apariției ei. Dar și atunci, ea trebuie evitată. La faza "văzătoare" apar efecte speciale, iar cei "împătimiți", adică cei labili emoțional, adică toți, vor cădea pradă înșelării. Vor confunda halucinația cu clarviziunea, transa cu extazul, exaltarea cu iluminarea. S-au văzut asemenea confuzii. Cunoaștem chiar un bătrân care s-a aciuat pe lângă o mănăstire și care are succes la o anumită populație periferică: halucinațiile sale (în general negative) el le dă drept "vedenii" de dincolo.

Starețul Vasile, în secolul XVIII cerea "alungarea" fazei "văzătoare" așa cum Sfântul Antonie cel Mare cerea ucenicilor să alunge îngerul dacă cumva le apare la rugăciune.

Starețul Vasile mai aduce o precizare metodologică însemnată: cei care practică rugăciunea, asceza, să aleagă "calea împărătească": adică isihasmul nu în singurătate totală, de anahoret, ci în doi sau în trei. Mai ales în trei, recomandă starețul.

Singurătatea totală, viața de anahoret, este îngăduită doar celor despătimiți, care sunt pregătiți pentru rugăciunea contemplativă. De aici începe mistica, experiența comuniunii cu Dumnezeu.

Reluăm afirmația starețului Vasile, când spunea despre el însuși că este nevrednic pentru rugăciunea "văzătoare", că se ferește de ea, pentru că se știe încă "împătimit". El spune aceasta ca o culme a smereniei. Căci mărturiile despre stareț arată că el dobândise rugăciunea "văzătoare" și putere de învățător; iar, după moarte, mormântul său s-a vădit făcător de minuni, aducător de vindecare.

VEACUL DE AUR AL ISIHASMULUI

Când un om mare se întâlnește cu Munții, se naște izbândă mare ! zicea un gânditor. Este și cazul lui Paisie de la Neamț, Paisie Velicickovski; un om mare prin înzestrări și prin lucrare de sine, Paisie se întâlnește cu Munții Carpați, cu mediul isihast din Carpați. Paisie a părăsit ținuturile natale (Poltava) și a venit în Carpați la 21 de ani. Apoi a mers să întâlnească alt Munte mare, Athosul. Din aceste două întâlniri a rezultat o culme spirituală și isihismul a cunoscut "veacul de aur".

Demitizarea ascetului ignorant

A existat o părere folclorică, după care ar fi suficientă asceza pentru a te ilumina. Ascetul analfabet nu a ajuns departe: a ajuns fie în autoînșelare, fie în alienare.

Au fost cazuri când analfabeți bine îndrumați au ajuns la lumină. Dar a fi "bine îndrumat", adică a avea un mare îndrumător, echivalează cu a urma o universitate! Îndrumătorul face să dispară ignoranța. Și totuși, prejudecata despre "meritele" ascetului "analfabet" s-a menținut, și acel îndemn de a fi sărac cu "duhul" a fost rău interpretat.

Sfânta Teresa din Avila în timpul ei, a contrazis această prejudecată și a avertizat că ignoranța strică rodul ascezei. "Câte milioane de suflete se pierd din lipsa de instrucție religioasă!" zicea. Între un monah ignorant-rudimentar și un laic cunoscător al învățăturii este preferabil ultimul! zicea.

Numai "ignoranța" de după învățătură este temei de iluminare.

Părerea prea bună despre "ascetul ignorant" s-a reafirmat o dată cu romantismul religios al secolului nostru. Când această părere nu ascunde infatuare și autolingușire, ea poate fi o premisă de smerenie. Dar, spunem, ascetul ignorant care are un maestru iluminat se poate socoti dincolo de orice cădere în ignoranță, căci un "gheronte" face cât o universitate. Atâta doar că apare întrebarea: Dar unde găsești un asemenea "gheronte"?

"Proletcultismul ierarhiei noastre"

O părere foarte pertinentă am găsit la Andrei Pleșu. Acest filozof și gânditor însemnat al vremii noastre spune:

"S-a născut astfel un fel de mitologie răsturnată a religiozității fruste, aproape analfabete, care ar fi superioară religiozității capabile de dialog și discurs intelectual. Există o formă de proletcultism la nivelul ierarhiilor noastre religioase. În forme mai atenuate, sloganuri de luptă de clasă precum: moarte intelectualilor, noi muncim nu gândim, în varianta: noi ne rugăm nu gândim, există ca mentalitate în spațiul unde ar trebui ca, dimpotrivă, valorile spiritului să fie apreciate. Știu că există anumite justificări pentru asta, știu că există un luciferism al intelectualității și o mișcare atee la rândul inteligenței moderne, dar asta nu face să dispară legitimitatea intelectului ca atare. Iar Dumnezeu nu se supără dacă gândești, fiindcă el nu a făcut lumea ca să fie lăsată acolo unde e și să fie scutită de orice comentariu, de orice exegeză, de orice lumină a inteligenței. Acestea sunt prejudecăți grave care, la limită, ar duce la concluzia că oameni precum Grigore Palama, Toma d'Aquino, Sfântul Anselm, Simion Noul Teolog, Maxim Mărturisitorul ar fi de evitat fiindcă sunt niște intelectuali. (...) Există riscuri ale intelectului prost folosit, dar există și riscuri ale emotivității prost practicate". (Andrei Pleșu, "Coborârea gândului în inimă" în revista, "Art-Panorama" febr. 1998.)

Făgăduințele pe viață

Prejudecata despre avantajele ascetului ignorant se spulberă încă o dată prin evocarea lui Paisie de la Neamț.

Paisie dă modelul sintezei perfecte între învățătură și exercițiul spiritual.

Paisie (Petru pe numele primit la botez) s-a născut în 1722. Face studii academice la Kiev. Învăță limbi străine: latină, greacă, poloneză, slavă veche, rusă și sârbă, și, firește, limba română.

Ni-l închipuim mare și falnic la statură. Dar în "autobiografia" sa (publicată recent la noi, la Editura Deisis din Sibiu) el ne spune că era plăpând la trup, fără musculatură impresionantă, neputând face munci fizice grele. Dar puternic sufletește, cu multă voință.

Când își propunea ceva, întărea prin făgăduință, și respecta cu fermitate. Și-a făgăduit, în tinerețe, să nu bea niciodată alcool, și a respectat toată viața. N-a băut nici măcar vin deși, când era bolnav, i s-a recomandat puțin vin pentru întărire.

La fel, în tinerețe, și-a propus să nu clevească și să fie la fel de discret, să nu judece pe nimeni, să nu osândească: "Doamne, dacă voi învinui vreodată pe cineva, chiar dacă îl văd păcătuiind cu ochii mei, să se deschidă pământul și să mă înghită!" La sfârșit, constată: "Și prin harul lui Hristos am ținut această făgăduință toată viața mea!"

Chiar când a condus obștea, el nu "denunța" pe greșitor, ci îi dădea bună și eficientă îndreptare, individual, discret, demn, ca să încurajeze căința și ridicarea aceluia.

Paisie vine în Moldova la 21 de ani, la Trăisteni și Dolhăuți (lângă Râmnicu Sărat), schituri rânduite de Vasile de la Poiana Mărului. Este prima ucenicie a lui Paisie, și ea durează 3 ani.

La 24 de ani, pleacă la Athos. Este a doua ucenicie intensă și durează 4 ani.

La Athos nu găsește îndrumător pe măsura exigențelor sale. A căutat mereu un "bătrân", știind că numai ascultarea te despătimește. Nu găsea. Dar Paisie deprinsese rugăciunea, își putea asuma o asceză solidară, de anahoret. Din relatarea schimonahului Mitrofan aflăm că asceza sa era dură. Mânca o dată pe zi, foarte puțin: câțiva pesmeți, apă cu puțin oțet. Ținea post negru de trei ori pe an. Bătea câteva sute de mătănii pe zi. Dormea foarte puțin, pe o scândură goală. Trăia în sărăcie extremă. Avea o stare lăuntrică de veșnică mulțumire. Mulțumea mereu lui Hristos că l-a învrednicit să imite întru totul sărăcia Lui. Repeta neîncetat rugăciunea minții în inimă (oratio mentis).

Era mereu muncit de gândul că nu se despătimește total și că nu găsea un duhovnic căruia să i se predea în ascultare.

Avea și un program de studiu neîncetat. Studia cărți de patristică. Traducea din grecește autorii filocalici.

Pentru aceștia, Paisie a fost comparat cu sfinții din vechime, cum astăzi nu se mai văd.

Veșnica invidie

În acest timp, Paisie a stârnit invidia unor frați. Este acuzat de erezie (!) de către starețul Atanasie cel Invidios, "bătrân în ani, nu și la minte". Atanasie cel Invidios era potrivnic rugăciunii isihaste și, mai ales, potrivnic lui Paisie. Oare există personalitate excepțională care să nu fi stârnit bănuieli și împotriviri? Întrebare retorică, sigur. Fără predici, fără ispite, nu există mântuire.

Paisie a apărut în fața părinților atoniți să se explice. El nu s-a apărat cu înverșunare, ci a apărat doar isihasmul. Părinții atoniți l-au găsit fără prihană, și Atanasie cel Invidios și-a cerut iertare.

Maestrul căii de mijloc

În anul 1750 vine la Athos starețul Vasile de la poiana Mărului. El îi recomandă lui Paisie să renunțe la această asceză anahoretică, să renunțe la singurătatea totală. L-a reamintit virtutea "dreptei măsuri" recomandată de Sf. Ioan Casian. L-a cerut să practice "calea împărătească". Starețul Vasile își făcuse din aceasta un principiu: calea împărătească și rugăciunea lucrătoare (concentrarea). Calea împărătească este asceza în doi sau în trei. Nici în obște, care îți tulbură rugăciunea isihastă; dar nici în singurătate totală, care te poate rătați. Evitarea extremelor, evitarea exceselor. La îndemnul părintelui Vasile, dar și pentru că rodul ascezei se împlinise, Paisie părăsește pustia și vine la viața de obște, organizând schitul "Sf. Ilie". El mai rămâne pe Athos, la acest schit, mulți ani – până-n 1763.

Popas la schitul lui Paisie de pe Athos

La Sfântul Munte, am ajuns lesne la schitul "Sf. Ilie", unde s-a nevoit Paisie. Sunt condus la o masă de piatră, sub arbori răcoroși, lângă o fântână. Mi se spune: Este fântâna lui Paisie Velickovski.

Mi se dă *lucumi* și apă din această fântână. Liniștea sufletească și bucuria evocării lui Paisie dau înălțime momentului.

Aici continui cercetarea trecerii lui Paisie prin lumea aceasta.

Schitul Sf. Ilie era locuit de monahi ruși, mulți, foarte mulți.

Acum aici sunt numai monahi greci. Ruși sunt tot mai puțini la Sf.Munte. S-a petrecut, mai aproape de

noi, și o răzvrătire a grecilor din peninsula contra rușilor; punctul de pornire a acestei răzvrătiri l-a constituit apariția unei erezii la monahii ruși. Astfel că peste 700 de monahi ruși au fost imbarcați într-un vapor și expediați de pe Athos tocmai în Caucaz...

Omul din spatele Filocaliei

Când era aici, Paisie devenise foarte cunoscut pe Athos. Pe Sfântul Munte avea loc, pe atunci, o bruscă înălțare a isihasmului. Această înălțare s-a datorat câtorva oameni între care au rămas remarcabili Nicodim Aghioritul și Macarie din Corint. Paisie a fost numit "omul din spatele Filocaliei" (vezi lucrarea cu acest titlu de Serafim Rose). Această denumire ar presupune, participarea sa la susținerea Filocaliei, la răspândirea ei. Filocalia este o antologie de scrieri din experiența mistică a marilor asceți, scrieri despre rugăciunea minții, despre cum să ne purificăm, să ne iluminăm și să ne desăvârșim.

Paisie, în anii cât a stat la Athos, a selectat el însuși scrieri filocalice, convins că pentru desăvârșire sunt necesare două lucruri: neîntrerupta meditație și temeinica studiere a tradiției patristice.

Cei doi autori greci care au finalizat și publicat Filocalia – Macarie și Nicodim Aghioritul - l-au vizitat și l-au consultat pe Paisie. Cel puțin așa spune Serafim Rose. Filocalia s-a tipărit în grecește, la Veneția, în 1782. Apoi Paisie aduce Filocalia în mănăstirile românești; o traduce în rusește; tot atunci începe și traducerea ei în românește. Astfel că noi am cunoscut printre cei dintâi această lucrare hotărâtoare pentru impulsivarea isihasmului.

Toată lumea poate practica isihasmul?

Noutatea lui Paisie, față de tipicul comun, este că el cerea tuturor din comunitatea monahală să practice oratio mentis.

Știm că oratio este un exercițiu mistic, și mai știm că mistica este o treaptă supremă. Nu poate s-o practice oricine. "Democratizarea" misterelor este un non sens. Iar printre monahi, deci printre așa-zișii "profesioniști" ai desăvârșirii, foarte puțini sunt cei care practică oratio mentis cu consecvență și cu bună îndrumare. Numai un Paisie reușea să însufle tuturor elanul de a o practica.

La Dragomirna*, la Secul, la Neamț, Paisie făcea oratio mentis cu mase mari de oameni. Comunitatea de la Neamț, de exemplu, avea 1000 de călugări. Ei respectau următorul tipic: a) slujba la biserică, obligatorie pentru toți; b) studiul Structurii și al Filocaliei: intensiv ca la școală; c) rugăciunea minții în inimă (oratio mentis): toată obștea, consecvent, cu supraveghere; apoi fiecare medita în chilia lui, căci oratio este o practică personală nu colectivă.

Repere pentru laici

Paisie, prin acest elan de a cere tuturor să practice isihasmul dă multe sugestii/ repere pentru lucrarea oratio mentis în mediul laicilor. Firește, extrapolarea aceasta n-o facem mecanic. Chiar Paisie care lucra cu grupuri imense avea în vedere că acestea erau din oameni care aleseseră alt mod de viață. Și se mai realiza o condiție: prezența unui mare îndrumător. Extensia discuției spre laici așadar trebuie făcută cu rezervele de rigoare.

Laicii, mirenii vor practica numai rugăciunea

*Paisie vine la Dragomirna în 1763 și rămâne aici până la răpirea Bucovinei de către austrieci, în 1775. Apoi vine cu o bună parte din comunitatea sa la mănăstirea Secul și apoi la Neamț, undeva rămâne până la sfârșitul vieții (1794).

lucrătoare, adică faza întâi din oratio mentis: faza concentrării sau a fixării atenției prin repetarea celor 5 cuvinte: "Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă". Câtă vreme ești "începător și pătimăș" se evită faza a doua, rugăciunea "văzătoare". Rugăciunea lucrătoare se însoțește de asceza "exterioară": klisis gonaton sau plecarea genunchilor, mătăniile; postul, pelerinajul. Prin "rugăciune de toată vremea", sau rugăciune neîntreruptă înțelegem nu un aspect cantitativ, ci unul calitativ: mutarea minții de la lumesc la simbolurile divine care mențin o stare de eliberare. Rugăciunea minții propriu zisă trebuie făcută cu consecvență, zilnic, la aceeași oră, dimineața și seara. Câtă vreme nu poți avea un îndrumător, durata concentrării isihaste trebuie să fie limitată. Părintele Iosif de la Văratec, paisian ca orientare, la 1810 recomanda laicilor doar 15 minute de repetare a celor 5 cuvinte, dimineața și seara: "Și zi așa numai un sfert de ceas, neîngreunând mintea ta, fiindcă ești nou și începător".

"Tragismul căilor paralele"

Paisie de la Neamț arată că este posibilă o sinteză între cerebral și intuitiv, între cărturie și asceză, între viața de obște și practica isihastă. El însuși a realizat în personalitatea sa această sinteză între cult și cultură, între asceza religioasă și scrisul de cărți – considerat de mulți "căi paralele", dacă nu chiar contrarii. Paisie a făcut și meditație perfectă, a scris și cărți, a studiat mereu ca un școlar, a tradus și a completat texte. El avea multe daruri: Darul rugăciunii, al călăuzirii altora, al polarizării mulțimii în jurul lui.

Există un "tragism al căilor paralele" – cult și cultură – căci încă se țin departe de oamenii de știință și oamenii ascezei religioase. Uneori se ignoră complet, alteori se privesc cu mefiență sau trufie.

În secolul al XVIII-lea, starețul Vasile nu l-a cunoscut pe Dimitrie Cantemir, iar Paisie nu l-a întâlnit pe Ioan

Neculce, deși ar fi meritat și ar fi fost de folos. La fel, iluminiștii francezi nu l-au cunoscut pe Paisie nici pe Nicodim Aghioritul, care erau cel puțin de talia lor.

În secolul XIX, Serafim din Sarov și Pușkin nu s-au cunoscut, deși erau contemporani iar topografic erau vecini. Și azi, marii preoți și marile personalități culturale nu se cunosc decât prin zgomotul mass-media, și nu prin conlucrare.

Secundaritatea miracolului

Paisie de la Neamț a considerat ca secundar faptul că putea face minuni. "Nu prin minuni se cunoaște sfințenia bărbaților cu adevărat sfinți". Ci prin credință, prin baza poruncilor, prin liniște lăuntrică, răbdare, bunătate și înțelepciune.

Minunile pe care le săvârșea, le pune pe seama lui Dumnezeu, a lui Iisus, a Fecioarei; și spunea aceasta nu formal, ci la modul profund conștient că minunile nu sunt un merit personal.

Azis-a pierdut acest simțământ: că atunci când omul obține un lucru miraculos, nu obține prin merite, ci prin daruri, prin HAR. Prin el, prin omul sporit, operează harul Duhului. Am întâlnit acest simțământ, totuși, la asceți din zilele noastre. A trăi acest adevăr este folositor pentru orice practician, ca exercițiu de smerenie, de mutare a minții de la egou spre spirit.

Paisie avea darul clarviziunii, citea gândurile oamenilor, avea darul vederii înainte. Unul din biografi, martor ocular, a văzut cum în rugăciune, fața sa primea o lumină deosebită, și ne gândim că va fi fiind acel efect de fosforescență al feței care apare la unii asceți. Știa dinainte ceasul morții celor care veneau la el. A făcut multe vindecări. Dar, mai ales, a dat strălucire practicii isihaste.

În Carpați, în secolul XVIII se constituie o adevărată

școală mistică. Prin starețul Vasile, prin Paisie de la Neamț, prin ucenicul acestuia, Gheorghe de la Cernica, isihasmul românesc ajunge exemplar și dă lecții principatelor din jur. Din scânteia mistică aprinsă în Carpați, prin discipolii lui Paisie și a lui Gheorghe de la Cernica se relansează viața isihastă în vestite locuri, precum mănăstirea Optina din Rusia, locul unde a apărut cartea *Spovedania pelerinului rus*; și mănăstirea Sarov, care l-a dat pe desăvârșitul Serafim.

“RUGUL APRINS” – un grup contemplativ martir

Am vorbit de câteva ori de “tragismul căilor paralele”. Adică faptul că înțelepciunea religioasă și cea laică au evoluat, în secole, pe căi paralele și autonome; ele n-au conlucrat, dimpotrivă, s-au ignorat reciproc ori au polemizat. Alteori – așa cum se petrece azi ele s-au privit cu trufie (din partea clerului) și indiferență (din partea cărturarilor).

“Rugul Aprins” este primul grup remarcabil unde monahi și filosofi, clerici și mireni de seamă s-au întâlnit sub semnul înțelepciunii divine, sub semnul practicii spirituale.

Aceasta e prima trăsătură de rezistență a Cercului de la Mănăstirea Antim.

Altă trăsătură care-i dă o anvergură deosebită este martiriul, prigoana. “Rugul Aprins” este un grup martir, un cenaclu martir.

În istoria mântuirii, sunt două căi de sfințenie: calea lentă, asceza; și calea abruptă, martiriul.

“Rugul Aprins” a început prin asceză, prin practică contemplativă; și a strălucit prin martiriu. Cei mai însemnați membri ai grupului au fost arestați, chinuiți, distruși. Unii din membrii grupului au murit în închisori comuniste, sau au ieșit cu sănătatea ruinată, murind la puțin timp după detenție.

Începuturile "ascetice" ale grupului urcă spre anii 1940, la Mănăstirea Antim din București. Poetul și polemistul Sandu Tudor, călugărit la Antim sub numele de părintele Agaton (mai târziu cu numele Daniel), a avut inițiativa unor întâlniri duminicale. Un grup de prieteni duhovnicești, monahi sau studenți la teologie, dar și tineri literați sau universitari, s-au constituit spontan într-un cenuclu, se întâlneau, susțineau conferințe în biblioteca de la Antim. Un public numeros: clerici și mireni, întâlnire între cult și cultură. Subiecte apologetice și mistice. Teme ca: Isihasmul; Rugăciunea Inimii; Iisus – logosul întrupat; medalioane de mistici și părinții filocalici.

Este etapa *filocalică*: dragostea de frumos duhovnicesc, exprimată însă verbal. Etapa pastorală. Etapa *inițiativă*, debordând spre mistică, încă nu se cristalizase. Or, se știe, liniștea (isihia) se construiește, nu se grăiește.

Tabăra contemplativă de la Cernăuți

În 1943, vara, între 1–7 august, se organizează tabăra contemplativă de la Cernăuți. De ce în Bucovina? Pentru un motiv moral și unul practic. Motivul moral: prestigiul de care se bucură Bucovina ca teren al unei puternice tradiții religioase. Motivul practic: mitropolitul Tit – Simedrea al Bucovinei a fost încântat de ideea unor tabere isihaste și a oferit facilități pentru organizarea unui stagiul de vară. Perioada nu-i aleasă întâmplător, dacă ne gândim că la 6 August este o mare sărbătoare: Schimbarea la față. Este celebrarea transfigurării prin mistică.

Organizatorii acestei prime "tabere" sunt Sandu Tudor (părintele Daniel) și părintele Benedict Ghiuș. Într-o sursă găsim că aceștia au preluat ideea de la occidentali, la

care se practica asemenea "retraites spirituelles". Și la asiatici, în disciplinele contemplative, se practică dintotdeauna "retragerea spirituală".

Programul taberei de la Cernăuți cuprindea: liturghia, meditația personală, conferințe, dezbateri. Așadar, nu este o tabără exclusiv de experiență mistică. Rugăciunea cultică sau pastorală ("rogatio": venerare, laudă) alternează cu rugăciunea mistică ("oratio": convorbire cu Dumnezeu).

Interesant de notat că la această tabără de la Cernăuți, participă și tânărul Constantin Noica.

În tabără s-a născut ideea de a constitui o Asociație cu statut legal "menită răspândirii Ortodoxiei prin conferințe publice, sub titlul "Rugul aprins al Maicii Domnului".

Isihasmul este inițiativ

După faza "pastorală", în care predomină efervescența verbală, conferințele, expunerile, dezbaterile, se va accentua aspectul practic. "Rugăciunea inimii avea să fie rațiunea ultimă a acestui grup", notează unul din membrii grupului, dr. N. Nicolau.

Prin "inițiativ", înțelegem: mutarea minții de la veacul acesta spre "alt veac". Este o mutație mentală, o schimbare de atitudine lăuntrică, un salt de la *informațional* la *revelativ*. De la timpul subiectiv la perceperea acelui prezent continuu al meditației, prezentul liturgic.

Acest pas inițiativ se trece cu ajutorul unui mare îndrumător, al unui mare duhovnic, care îți relevă cele două aspecte ale meditației isihaste: aspectul exterior și aspectul interior: procedeul "oratio mentis" ca meșteșug având un "îndreptar"; dar și ca Taină a "convorbirii cu Dumnezeu după tăcerea gândurilor."

Părintele Daniel (Sandu Tudor) a conturat faza pastorală a grupului isihast. Faza inițiatrică a "Rugului Aprins" s-a cristalizat odată cu venirea călugărului Ioan cel Străin. Acesta ajunge la noi, odată cu armatele române în retragere de pe frontul rusesc. El se stabilește întâi la Cernica (în sept. 1943), apoi ia cunoștință cu cnaclul de la Antim, participă, simte că Sandu Tudor (părintele Daniel) are o personalitate puternică, dar mai simte că acesta are nevoie de văpaia inițiatrică, de accentuarea aspectului revelatoriu.

Ioan cel Străin orientează Grupul de la Antim spre aspectul inițiatric și mistic. Căci adevăratul isihasm așa este: inițiatric și mistic. Prin asta se deosebește el de cultul liturgic, cu care nu se confundă, nu se amestecă (așa cum presupun unii clerici). Ioan cel Străin avea și aura "trimisului", avea și experiență lungă de duhovnic într-o vestită mănăstire (Optina); și avea și prezența percutantă a celui ce-și rostește testamentul spiritual, presimțindu-și sfârșitul, martiriul.

Simbolistica numelui

Numele grupului provenea de la o icoană numită "Rugul aprins al Maicii Domnului", pe care a avut-o părintele Daniel, și care astăzi se află la mănăstirea Antim, unde poate fi văzută. Icoana aceasta provenea de la Athos, adusă de părintele Daniel în 1926. Mai târziu, în 1943, când a sosit la noi monahul Ioan cel Străin, avea și el cu sine icoana "Rugul aprins..." Coincidența este semnificativă.

Icoana o reprezintă pe Maica Domnului deasupra unui rug aprins. Sunt aici asociate două revelații: Vechiul Testament și Noul Testament. Căci simbolul rugului e preluat din *Facerea*, când Moise a vorbit cu Dumnezeu lângă acel "rug" în sens de tufiș, din care au țâșnit flăcări, adică logos divin arzător. Iar raportat la Maica Domnului, rugul simbolizează întruparea logosului divin, Logosul, care la Moise era doar "grai

de foc", la Maica Domnului, capătă trup viu: Hristos – cuvântător și tămăduitor pentru toată lumea.

Cununa martirului

Ioan cel Străin este arestat în ianuarie 1947, deportat în Siberia, unde moare ca martir. "Rugul aprins" se mută la Mănăstirea Plumbuită. În vara lui 1947 are loc a doua tabără contemplativă, la mănăstrea Govora, tot între 1 și 7 August, sub semnul Schimbării la Față.

În 1950, părintele Daniel se află la schitul Crasna, unde vrea să întemeieze o "școală isihastă". Daniel este arestat prima dată în 1950. Eliberat și arestat iarăși. În 1958 toți fruntașii "Rugul aprins" sunt arestați: părintele Daniel, părintele Benedict Ghiuș, dr. Vasile Voiculescu, prof. Alexandru Mironescu, părintele Sofian Boghiu, dr. Gheorghe Dabija, părintele Arsenie Papacioc, părintele Felix Dubneac.

Începe prigoana. Comuniștii se temeau de mistică, în care presimțeau o forță teribilă care le scapă de sub control. Un exemplu despre cota de teroare: Pentru simplul fapt că s-a spovedit o dată la părintele Daniel, tânărul Dan Grigore Pistol a fost arestat și a făcut 4 ani pușcărie! Vedem în aceasta și sălbăticie, dar și spaima comuniștilor în fața unei mișcări care a polarizat energiile spirituale ale vremii. Voiau să smulgă mistica nu numai din programa școlară, dar și din capul isihaiștilor. Dictatura a simțit că experiența mistică e o mare generatoare de putere în veac și dincolo de veac.

EFIGII PENTRU "RUGUL APRINS"

Grupul de la Mănăstirea Antim, "Rugul Aprins", este și un fapt istoric, și un eveniment psihic. Peste timp, orice contract, chiar accidental, cu asemenea eveniment a fost resimțit de către mulți ca o înnobilare existențială. Și sunt unii care au afirmat că au făcut parte din "Lotul Rugului Aprins" numai pentru că numele lor a apărut citat o dată într-o anchetă a vremii, sau că au întâlnit, în detenție, pe unul dintre membrii ei.

Deși l-a întâlnit o singură dată pe părintele Daniel, în 1952, la 16 ani, Mihai Rădulescu (mai târziu, scriitor și profesor la Teologie) a rămas cu un noian de impresii. Cu înaintarea în vârstă, aceste impresii au luat o amploare "inițiativă" în mintea sa. A fost atunci ca întâlnirea cu "maestrul". S-a simțit mereu marcat, până la transformare. Căci părintele Daniel a folosit din plin ceasul acela, însoțind spovedania de o "predanie" isihastă.

Fizionomia grupului "Rugul Aprins" apare modificată de posteritatea sa. Pe timpul constituirii sale, cei care-l frecventau erau tineri mulți dintre ei aveau să-și contureze personalitatea mult mai târziu, după consumarea "timpului Rugului Aprins" (cum sună titlul unei cărți excepționale de Andrei Scrima). Sporind personalitatea fiecăruia dintre foștii aderenți, sporea și imaginea grupului de altădată. Dar este valabilă și reciprocă: fiecare din ei a primit referința de blazon patristic (mai pretențios decât cel patrician) prin apartenența la originile evenimentului ascetic numit "Rugul Aprins".

Evocăm acum trei chipuri proeminente ale grupului: părintele Daniel (Sandu Tudor), părintele Ioan cel Străin și doctorul fără arginți Vasile Voiculescu.

Alte personalități ale grupului vor fi doar amintite aici. Tabloul va trebui să fie completat, de noi sau de altcineva, cu alte profiluri de mare anvergură: părintele Benedict Ghiuș, mitropolitul Tit Simedrea, doctorul Gheorghe Dabija.

Despre părintele prof. Dumitru Stăniloae citesc într-o sursă memorialistică faptul că a fost *doar tangențial* implicat în "Rugul Aprins"; dar a făcut patru ani de închisoare cu "Lotul Rugului" denunțat de cineva ca aderent dar, mai ales, pentru fermitatea sa ortodoxă.

Știm încă puțin despre alți participanți, precum pictorul și dirijorul arhimandrit Felix Dubneac, sau arhimandritul Roman Braga, astăzi în Statele Unite.

Multe personalități culturale și clericale au cunoscut, tangențial sau profund, acest foc ascetic, aprins la Antim și continuat la Crasna (de Văleni), Plumbuita, Neamț și Rarău. Acum pomenim pe: scriitorii Ion Marin Sadoveanu și Ion Barbu, savantul Anton Dumitriu; și clericii care mai târziu s-au afirmat plenar, precum părintele prof. Andrei Scrima, mitropolitul Antonie Plămădeală, părintele arhim. Petroniu Tănase, în prezent stareț la Prodromu, pe Sf. Munte Athos.

Părintele Daniel (Sandu Tudor)

Vecinătatea morții ca traumă inițiativă

Biografia părintelui Daniel nu-i scrisă încă. Nu-s valorizate însemnările sale care i-au însoțit căutarea lăuntrică; nici însemnările sale de pe Muntele Athos; nici stenogramele de la dezbaterile din "taberele" isihaste de la Cernăuți și Govora, stenograme aflate în Biblioteca Sfântului Sinod.

Sandu Tudor (viitorul părinte Daniel) se manifestă la început ca poet și ziarist, ca om de lume și sportiv. Pilotează avioane, este căpitan de cursă lungă. Este bogat.

Înclinația sa religioasă se arată de timpuriu, dar devine exclusivă după o întâmplare uluitoare, răscruce a vieții sale. Avionul personal se prăbușește de la 2000

de metri, explodează la contactul cu solul, iar Sandu Tudor scapă în mod miraculos cu viață.

Întâlnirea cu moartea i-a transformat radical preocupările și poate caracterul. De atunci a lăsat orice preocupare lumească. A vândut averea (între altele, două case mari pe Calea Victoriei), iar cu banii încasați face milostenie la săraci și repară biserici.

Apoi intră călugăr la mănăstirea Antim, la început cu numele de Agaton, apoi cu numele de Daniel. Are inițiativa acelor întâlniri duminicale - cenaclul "Rugul Aprins", și "joile literare" de la Antim. Aici se adună intelectuali de seamă ai vremii, alături de clerici.

El continuă să scrie: va scrie mereu, mereu; "va scrie și-n amvon", spune un martor ocular.

Schitul celor 100 de cărturari

Părintele Daniel (Sandu Tudor) a fost o vreme călugăr la schitul Crasna (de Văleni). Aici adună în jurul său mulți cărturari vrând să facă din acest schit o școală de traducători de texte sacre și o școală de rugăciune a inimii. Alături de el, se află și tânărul monah Antonie Plămădeală, viitorul mitropolit al Ardealului.

În anul 1950, părintele Daniel este arestat pentru prima dată. După scurt timp, iese din detenție, se retrage la schitul Rarău, unde devine stareț. Voia să întemeieze și acolo o școală de isihasm. Dar prigoana ateistă este tot mai atroce.

În 1958, părintele Daniel este arestat, condamnat la 25 de ani închisoare sub acuzarea "uneltire la ordinea statului". Moare în închisoarea de la Aiud. Nu se știe unde a fost îngropat corpul său.

Azi, la schitul Rarău, se găsește ca stareț un fost ucenic al său. Acesta mărturisește că părintele Daniel (Sandu Tudor) dobândise rugăciunea inimii, dobândise clarviziunea, își cunoscuse dinainte traseul vieții, își prevăzuse moartea în închisoare.

Ioan cel Străin apare în România, la Mănăstirea Cernica, în anul 1943. Era duhovnicul unui mitropolit rus în pibegie la noi, care își sfârșește zilele chiar la Cernica.

Numele de Ioan cel Străin cu care el intră în istorie, și l-a luat la noi; pe el îl chema Ivan Kulâghin. Părintele Ioan află despre grupul de la Antim și este recepționat în acest grup cu multă căldură, ca un "trimis" întru sporirea lucrării isihaste.

El venea la noi cu prestigiul "străinului". Străinul, în sensul propriu; dar mai ales în sensul figurat: cel eliberat de orice posesiune, de orice griji lumești, călător și pibeag, oaspete pe acest pământ, așa cum cerea apostolatul primordial.

El accentuează dimensiunea inițiatică a grupului de la Antim. Căci, spuneam, isihasmul este inițiatic*, deși mulți din cei care vorbesc despre el, îl închipuie ca "pastoral".

Înainte de a fi arestat și deportat în Siberia (unde va și muri în loc necunoscut), el lăasă prietenilor săi o scrisoare testament în care schițează un model de om eliberat prin lucrarea personală și prin harul Domnului.

Generațiile tinere nu au cunoscut acest text. Unii au auzit de el, dar cei care-l dețineau nu-l dădeau la iveală, din două motive. Era un delict "politic" să posezi acest text sau să-l faci cunoscut cuiva! Dar motivul principal ține de transmisia isihastă, care presupune o cântărire îndelungată a celor primiți.

*Conceptul "inițiatic" apare o singură dată în Noul Testament, la Sf. Pavel, Filipeni 4:12; dar ca sugestie, apare abundent la Hristos, de exemplu: "Eu nu sunt din lume". Acest concept comportă trei aspecte. Inițiatic înseamnă transmisie tainică de la maestru la ucenic. Înseamnă producerea mutației mentale de la timpul subiectiv la timpul continuu (prezentul liturgic sau cosmic, sau "alt veac", cum zice Sf. Vasile). Inițiatic înseamnă trecerea de la cunoașterea informațională la cea revelatorie. Isihasmul este inițiatic și mistic. El are și un aspect preparatoriu, "pastoral" sub care este îndeobște, și imperfect, predicat la noi.

Textul scrisorii îl găsim astăzi în două surse diferite, în două traduceri. Prima dată s-a publicat în *Sbornicul* igumenului Hariton, volumul I, în ediția românească apărută la Episcopia Alba Iulia (fără anul apariției; dar probabil 1992, căci apare imediată după *Patericul* și *Limonariul* editate în 1990, 1991). Editorul român a adăugat această scrisoare la *Sbornic*, fie din neștiință, fie din zel. În mod logic, ea nu are cum să aparțină de *Sbornic*. *Sbornicul*, această "filocalie deschisă" și "adusă la zi", este publicată la Mănăstirea rusă Valaam din Finlanda, în 1936. Or, Ioan cel Străin a elaborat această "Scrisoare" către prietenii și ucenicii de la Antim și Cernica în 1946. Nu reiese că Ioan l-ar fi elaborat înainte de această dată, eventual când se afla încă la Mănăstirea Optina. Căci spune în scrisoare: "Iar eu sunt călătorul care umblă de 64 ani prin această viață". Vârsta pe care o avea în 1946.

Altă versiune a scrisorii lui Ioan cel Străin a fost publicată de Andrei Scrima, în 1996, în cartea "Timpul Rugului Aprins".

Dăm în continuare câteva paragrafe din această epistolă cutremurătoare și solemnă:

"Pentru ca mintea și inimile voastre să fie întărite fără de șovăială întru unirea deplină cu Domnul,

Și pentru ca să nu se clatine credința voastră în căile Proniei dumnezeiești, nici încrederea în "străinul" pe care, nu fără de taină, l-ați aflat pe calea mântuirii sufletelor ce sunt ale Lui. (...)

Din chiar vremea tinereții mele, dulcea energie a Proniei a binevoit întru inima mea și, pe calea mântuirii mele, mi-a dăruit binecuvântarea purtătoare de har a Moștenirii.

M-a dăruit de asemenea cu un părinte duhovnicesc în care lucra harul, ce umplea viața sa.

Iarăși, și mai ales, mi-a dat, de-a lungul întregii mele peregrinări, harul nemijlocit al duhului puterii și înțelepciunii.

Îndreptându-mi privirea înapoi pentru a cuprinde întinderea străbătută, eu, călătorul care de 64 de ani umblu prin această viață, recunosc că, de la început, Domnul s-a grăbit să verse în inima mea tânără flacăra de nebiruit a iubirii sale.

Cu grijă și cu teamă l-am păstrat (harul) și am căutat să nu-l împrătez. Dimpotrivă, cu duhovnicească îndrăzneală vorbind, pot mărturisi în chip neînșelat că și eu, smeritul și nevrednicul, darul cel adevărat al Proniei, dincolo de slăbiciunea mea, l-am împărtășit multora dintre cei ce cu sinceritate l-au căutat.

Da, El singur Domnul s-a împrăștiat pe sine întotdeauna tuturor acelor călători ai călătoriei noastre pământene, pe care i-a adus până la El pe căile înseși ale vieții de fiecare zi, pentru potolirea setei sufletelor lor”.

Ultima afirmație prefigurează o încoronare a ascezei lăuntrice. Maestrul pământesc îți dezvăluie doar începutul lucrării; după aceea, căutătorul vrednicși hărăzit este preluat de îndrumătorul ceresc, care, numai El singur, te poate duce pe culme.

DE LA FABULOSUL DACIC LA RUGĂCIUNEA INIMII

-- Vasile Voiculescu --

Încă nu știm dacă Vasile Voiculescu va fi inclus în Pateric sau în istoria literaturii. Aparține el misticii sau culturii? Va figura în "Viețile sfinților" sau în dicționarele de literatură, unde îl și găsim acum? Credem că în amândouă!

Mai există cazuri de personalități "de frontieră", totuși mai ușor de clasat. De exemplu, Vasile Lovinescu, exponent al filonului subteran al metafizicii românești din anii prohibiției spirituale, este mai lesne de clasificat: el aparține clar cercetării hermeneutice.

Revenind la V.Voiculescu, vedem că pe măsură ce trece timpul, după 35 de ani de la plecarea sa la cele veșnice, se decantează net dominantă sa creștin-religioasă. Creația sa nu poate fi analizată decât în raport cu practica spirituală care i-a încununat viața. O recentă monografie care i-a fost dedicată (scrisă de Miu) se intitulează "Vasile Voiculescu poet isihast".

Un doctor fără arginți

Vasile Voiculescu s-a născut în 1884. Face studii de medicină, este multă vreme medic în mediul rustic și urban, în genul "doctorilor fără arginți": fiica sa povestește despre austeritatea materială a tatălui și a casei sale cu cinci copii.

Slujește și cercetează tainele lumii. În tinerețe a fost curios de cabală, de esoterism. A fost atras de tradiția protoromânilor, de imaginația primitivă, de simbolurile ancestrale ale civilizației dacice.

Trăirea sa metafizică este tot mai drept canalizată de gândirea creștină. Un istoric literar, Marian Popa i-a cuprins astfel portretul lăuntric: "Sentimentele religioase ating gradul de intensitate și puritate candidă a unui creștin medieval care vede transcendentul coborând și concretizându-se".

Vasile Voiculescu a deprins rugăciunea inimii la mănăstirea Antim. Acest "stagi" la cercul Rugul Aprins a conferit substanță, consistență și suport celest propensiunilor sale metafizice. În poezia sa sunt uneori inserate repere de trăire isihastă, dar și de "metodă" filocalică. "Să-l simți prezența", sună un vers al său, dacă nu o preluare patristică.

Temnița și Misiunea slujirii

În noaptea de 5 august este ridicat de acasă, arestat. Marea majoritate din Lotul Rugul Aprins au fost arestați în august 1958, și toți erau ridicați noaptea. Doctorul Voiculescu era bătrân, slab, ascetic. Anii de închisoare l-au terminat.

În închisoare, a practicat continuu "rugăciunea inimii".

Ofițerul politic insista să-l "reeduc", prin metodele știute: înfometare, epuizare, bătaie și, în final, proba că ai fost reeducat: să-ți denunți prietenii și să devii torționarul lor... Când ofițerul i-a cerut să denunțe, Vasile Voiculescu a spus: că nu are a denunța, pentru că el trăiește mereu într-o stare mistică, în care nu distinge partea materială a deținuților, ci doar partea eterică. A mai zis: "Sunt mistic, de aceea stau de-o parte de ceilalți".

De altfel, Vasile Voiculescu avea și hipoacuzie, ceea ce-i crea un plus de izolare senzorială, propice reculegerii în orice condiții, și nepropice "ascultării zvonurilor".

A dobândit înțelegerea că a fost arestat dintr-o rațiune a Proniei: să dea *ajutor duhovnicesc și medical celor din închisoare*. Zicea:

“Am fost arestat, pentru că acești deținuți au nevoie de ajutorul meu aici”. Astfel că a trăit închisoarea la Aiud nu ca pe o penitență, ci ca pe o slujire duhovnicească.

Experiențe astrale

De anii detenției se leagă și unele întâmplări miraculoase. Venea în fiecare zi s-o viziteze pe fiica sa, acasă: venea mental, dar își făcea simțită prezența ca și fizic. Fiica a relatat că prezența lui astrală era simțită concret. Ca să arate concretețea venirii sale, el făcea să sune un clopoțel mic, agățat de balcon...

Despre aceste episoade, va mărturisi chiar el: “Intram (mental) și mă închinam la icoana mare a lui Iisus Hristos, care se află aici în camera ta” -- îi spunea el fiicei sale, uimită de experiențele suprafirești ale tatălui.

Un martor din perioada detenției spune că Vasile Voiculescu citea lăuntru semenilor.

După ieșirea din închisoare, a mai trăit puțin. Deși ieșise bolnav și terminat, a continuat să ducă o viață austeră, ca și monahală, cu mortificare și cu postire dură. S-a sfârșit rugându-se, în 1964.

Scrisul – ispită și slavare

Proza sa mare, poezia sa religioasă – au fost publicate postum. Romanul *Zahei orbul* este istoria românească și parabolică a unei căutări ascetice. Povestirile sale excepționale au apărut sub titlul “Iubire magică”. Unele din prozele sale îl așează în seria celor puțini care au practicat miraculosul spiritual: Mircea Eliade, Gala Galaction. Voiculescu este însă marcat profund de miraculosul creștin, uneori văzut în continuitatea substratului dacic-păgân. Proza *Ispitele părintelui Eustichie* amintește de ochiul demistificator al monahului-scriitor Damian Stănoiu. (Nici acesta nu-i de disprețuit! Ironia sa candidă surprinde totuși

sforțările ascetice ale monahului valah, hărțuit de ispite, dar cu unele izbânzi "parfumate de sfințenie" – cum zicea G. Călinescu.)

Vasile Voiculescu găsește că superioritatea omului față de toate regnurile cunoscute este numai rugăciunea, meditația. Proza-program care deschide cartea *Iubire magică* descrie acel inefabil al trăirii contemplative: "Un abur luminos ieșea din trupul omului, mai ales din osul frunții și din creștet, închegându-se în juru-i ca un cearcăn (...). Omul era o lină flacăra albă, ca o torță care ar arde toată deodată. Și văpaia învăluitoare, lua din ce în ce înfățișarea unui paznic teribil, în picioare, plecat ușor asupra omului din el care se ruga".

Un ascet în marginea "rugului":

Bob Danciul

În anchetele Lotului "Rugul Aprins", întâlnim frecvent numele lui Agenor Danciul (pe care cunoscuții îl strigau "Bob"). Este o personalitate de seamă a ascezei românești. În perioada șederii sale la Mănăstirea Antim, s-a apropiat de Grupul "Rugului", s-a întărit. S-a întâmplat apoi că a trecut la greco-catolici. S-a apropiat de mișcarea harismatică a Sorei Ionela, de la "Congregația inimii neprihănite", din Ardeal. Poate că personalitatea harismatică a Sorei Ionela îl determină să treacă la greco-catolicism. Mai târziu, el va explica astfel opțiunea sa și întâmplările acelei perioade:

"Ceea ce m-a determinat să mă atașez de grupul Sorei Ionela a fost adorația euharistică și mesajul pe care îl transmitea ea. Îmi amintesc că într-o bună zi (1947), Monsegnorul Vladimir Ghica s-a exprimat: – Occidentul se roagă, Orientul adoră! Poporul român are o misiune de mediator între Occident, prin originea sa latină, și Orient, prin evlavie sa adorație. Făcând cunoștință cu spiritualitatea euharistică a acestui grup,

mi-am zis: "Iată spiritualitatea născută din sufletul poporului nostru. Ea nu este "importată" și se acordă atât de bine cu sufletul oriental și în același timp cu cultul euharistic al occidentalilor. Singur Iisus ne va unifica!" (Citat preluat din cartea *Rugul Aprins. De la Mănăstirea Antim la Aiud*, de Mihai Rădulescu, prefată de Vasile Andru, Editura Ramida-București 1998.)

"Congregația inimii neprihănite" nu era recunoscută de Ierarhia greco-catolică, dar era apreciată ca având o acțiune pozitivă în veac.

Agenor Bob Danciul a fost arestat în septembrie 1958 și a primit 25 de ani muncă silnică, pentru "intenția de a întemeia o organizație de tineri catolici de rit bizantin, cult interzis de legile statului".

Iese din închisoare după 7 ani, în 1965. În 1967 este hirotonit preot și depune voturile la "Congregația Sfintei Euharistii" urmând aceleași reguli ca și Congregația Sorei Maria-Ionela.

Ca duhovnic, părintele Agenor Bob Danciul impunea exerciții de spiritualitate penitenților săi. Le urmărea consecvent îndeplinirea canonului, ascultarea. Se poate spune că avea "discipoli", mai curând decât "penitenți".

Părintele Agenor Bob Danciul a dus mereu o viață de asceză severă. Zilnic între 5 și 6,30 dimineața, înainte de Sfânta Liturghie, făcea adorație și meditație. Apoi- Liturghia. Apoi continua cu rugăciunea personală încă în două articulații ale zilei. Astfel că zilnic făcea circa 5 ore de rugăciune personală. Ca acțiune pastorală, a făcut demersuri pentru unificarea bisericii creștine. A fost chemat la Domnul în 1994.

EREMIȚII DE LA RÎMEȚI

Se crede că numele Rîmeți vine de la cuvântul eremiți, sau ermiți, adică pustnici. Într-adevăr, aici s-au nevoit mulți pustnici, din vechime și până astăzi. Mănăstirea Rîmeți este centrul unei vieți ascetice deosebite. Cadrul este adecvat: stânci protectoare cu peșteri uscate, climatul relativ blând, favorizând retragerea. Și azi în câte o peșteră ascunsă mai este câte un locuitor tainic.

Despre unii asceți contemporani, află abia după ce au trecut la cele veșnice. "După moarte se află de ei, dacă au fost sporiți sau sfințiți. Se află de ei", îmi spune o ucenică a munților. Ei sunt lângă noi, ei se roagă pentru noi și pentru însănătoșirea veacului, dar noi aflăm târziu, când ei nu mai sunt aici.

În același timp, această penumbră lăsată peste asceți să nu încurajeze un mit orgolios și festivist al abundenței pustnicilor ascunși. Ei sunt totuși foarte rari, în veac.

Ion Ciobanu Pustnicul

În anii noștri, de Boboteaza lui 1995, a fost chemat la Domnul, la 78 de ani, unul din asceții zilelor noastre, Ion Ciobanu Pustnicul de la Rîmeți. Lumea nu l-a cunoscut, din două pricini: Întâi, din pricină că lumea este grăbită și se lasă pradă grijilor. Altă pricină a fost că el însuși nu voia să se expună, practicând *xeniteia*, adevărata asceză, lucrarea ascunsă.

Cu toate darurile sale de vizionar și tămăduitor, el nu s-a socotit un om sfânt. Rar, făcea o tămăduire sau dădea o îndreptare. De ce numai rareori? Sfinții taumaturgi tămăduiau rar, și nu atât pentru puținul bine

pe care-l puteau aduce semenilor, cât pentru a mărturisi pentru credință, pentru a arăta oamenilor că pot ei înșiși să se vindece miraculos prin înduhovnicirea vieții. Ei, taumaturgii, nu puteau tămădui toată planeta, ci câteva cazuri: paradigmatic, să le arate oamenilor că se pot tămădui ei singuri.

Aflu despre viața lui Ion Ciobanu Pustnicul dintr-un pelerinaj la Mănăstirea Rîmeți. O ucenică a sa se pornește să-mi arate peștera lui, acum goală. Viețuia într-o chilie ascunsă în locurile stâncoase din preajma mănăstirii. Maica Teoctista, care i-a fost ucenică, îmi spune:

”De când îl știu, se ruga permanent. Trăia cu puțin pesmet. Nu vorbea cu oricine. Nu se arăta oamenilor, decât rar, când avea semnele lui că se cuvine. Era vizionar. Știa cine vine la el, dinainte ca acela să ajungă”.

Consemnez câteva din asemenea întâlniri.

S-a apropiat de el un om de departe. Fără să-l fi cunoscut, pustnicul i-a spus:

”Copilul tău este bolnav de păcatele tale. El zace de două săptămâni de păcatele tale”. Și apoi i-a dat un canon de îndreptare și, pe când îi dădea dezlegare omului, copilul său se făcea sănătos.

A venit o femeie disperată. Nici n-a apucat să spună pentru ce a venit, că pustnicul i-a zis:

”Bărbatul tău bolește că în neamul tău ai încălcat o lege”. Femeia a întrebat: ”Cum să șterg acel păcat, părinte?”

”Mărturisește de două ori, fă dezlegare duhovnicească”. Și i-a explicat, cu putere, cum se curățește omul.

O altă femeie a venit slăbănoagă, adusă de feciorul ei, și el i-a spus imediat: ”Du-te de aici, femeie! Du-te

și împacă-te cu vecinul pe care l-ai blestemat și l-ai osândit!”. Femeia era uluită că pustnicul știa totul, prin clarviziune. A aflat astfel că blestemul aruncat de ea asupra vecinului (“pe drept!” credea ea...), și certurile care durau de mult timp, s-au întors asupra ei, și doctorii nu puteau să facă nimic. Că a încălcat o mare poruncă dumnezeiască, o mare lege universală, și asta se plătește sau se oprește. Femeia, răscolită, a cunoscut o bruscă transformare; a făgăduit că merge să ceară iertare și se va ruga pentru cel pe care-l osândise. Și-n acel moment, ea s-a vindecat.

Tâlcuirea semnelor

Erau zile când Pustnicul nu vorbea deloc. Postea sever, trăia cu puțin pesmet și cu sfânta împărtașanie. Se ruga fără întrerupere. Știa ce se petrece în lume, știa tot ce se petrece în mănăstire. Maica Teoctista îmi zice:

“Știa când vorbeam de el. Îl vizitam la peștera lui, și-mi spunea: Iarăși ai vorbit despre mine, ieri seară”.

Știa exact când vor muri unii oameni. Îi pregătea pentru marea trecere pe alții. (Asta ar însemna că viitorul omului este desfășurat pe serii succesive care vin spre noi? Sau că vizionarul citește viitorul în programele diviziunilor celulare, în infrastructura genelor?)

A prezis multe despre veac și a tâlcuit semne mari. A prezis ce se va întâmpla cu România în anii 1996-1997, și-n anul 2000. A prezis ce vremi vor fi la începutul mileniului trei.

“Nu scrieți cele ce-o să vă spun acum!” m-a rugat maica Teoctista. Astfel că nu vom face publice prezicerile lui Ion Ciobanu decât atunci când ni se va îngădui.

De Mănăstirea Rîmeți se leagă și alte nume de pustnici și de oameni cu viața sfințită.

Lăcașul acesta datează din anul 1214. Ctitorii lui au fost călugării Ghenadie și Romulus. Unul din pereți are șapte straturi de pictură, suprapuse dar identificabile. Primul strat din 1300, al șaselea din 1809. Ce document misterios!

Mănăstirea a rezistat când a fost lovită cu tunul în secolul XVIII, de generalul austriac Bukov, omul de coșmar al istoriei noastre creștine. Generalul Bukov a lovit cu tunul toate mănăstirile transilvane și multe sau surpat. Aceasta a rezistat!

Lăcașul a supraviețuit și când a fost lovit de ateismul siluitor comunist, în 1960 – alt coșmar al istoriei românilor. Astfel că atunci a fost transformată în cabană turistică; este autorizată să funcționeze ca mănăstire din 1982.

De-a lungul timpului, a dat un sfânt care este în calendar: sfântul Ghelasie, fost egumen, arhiepiscop al Transilvaniei, atestat istoricește în 1377, canonizat în 1992.

A mai dat și alți sfinți, care sunt atestați doar în memoria lui Dumnezeu și-n slaba memorie a oamenilor.

Am simțit acolo, în zilele popasului meu, cum lucrează intens asupra lăuntrului darul locului sfințit.

Măreția anonimilor

Părintele Arsenie Pustnicul. În anii noștri aici, în chilie de stâncă, au mai viețuit asceți și vizionari. Părintele Arsenie Pustnicul a trăit în veacul XIX, a fost înmormântat la Crasna (Prahova), și ucenicii ni-l înfățișează ca pe un ascet legendar, care umbla iarna desculț și se eliberase de grija mâncatului. Lumea se ținea după el cu multă

nădejde. Se spune că el ar fi lăsat și o pravilă tainică, dar mai ales un elan al practicii isihaste.

Părintele Varsanufie. Acesta a fost contemporan cu noi, dar a trăit într-un anonimat desăvârșit. Aflăm că vorbea cu animalele, ca profetul din Biblie. Chema păsările și lupii la masă. A fost chemat la Domnul în 1981, la 70 de ani.

Saveta din Sat. Cu acest nume este cunoscută o mireană foarte râvnitoare care locuiește în satul din preajma mănăstirii și este atrasă de viață desăvârșită. Saveta trăiește ca o pustnică și are lumina inimii care este bucuria fermă. După Liturghia de la Mănăstire, se retrage în casa ei, practică tăcerea totală; nu mănâncă ouă sau carne, dar nici lactate, adică se află pe trepta a III-a a postului: vrednicie pe care nici unii monahi n-o reușesc!

Pravila fericirii

Maica Teoctista ea însăși, constatăm și-a sporit cele trei daruri primite. Să-mi fie iertat că o tulbur cu lauda mea, dar simt că a vorbi astfel este îndemn bun pentru alții. Ea a venit aici de foarte tânără, în urma unei chemări și a unei prevestiri. Pustnicul vizionar i-a zis: "Împlinirea ta nu va fi în lume, ci aici!

Anii au trecut în rugăciune, slujire, ascultarea duhovnicului și lucrul mâinii la atelierul de covoare al mănăstirii. Plină de cuviință, îmi zice:

"Noi suntem tot mai slabi. Pustnicul îmi zicea: Călugării vor fi ca mirenii, iar mirenii vor fi mai jos".

O întreb pe maica Teoctista: "Este o slăbire trecătoare, și neamul se va ridica degrabă?"

A răspuns:

"Ce semănăm azi, aceea vom culege mâine".

Apoi spune: "Aici vine multă lume. Nu trăiesc în

zadar, cât timp vine lumea. Clipa asta nu-i a mea. Știu și mă bucur. Unii vin aici cu sufletul sbuciumat. Nu ești fericit -- înseamnă că nu mergi drept” Ești fericit - - înseamnă că mergi drept”.

Iată, simplu exprimată, pravila respectării legilor universale revelate, din care rezultă țăriile omului.

UN ISIHAST CONTEMPORAN NECUNOSCUȚ: PĂRINTELE CALINIC CĂRĂVAN

Un semn de la Ioan cel Străin

La Mănăstirea Lainici, fac închinare la mormântul părintelui Calinic Cărăvan. Ultima oară eu l-am văzut în august 1989. În 1991 el a trecut la cele veșnice. A plecat dintre noi discret, așa cum a trăit. Discret în lumea văzută, puternic în nevăzut. Acum aprind o lumânare la mormântul său. Simt că el este lângă noi în duh.

Vorbesc cu un monah tânăr care l-a îndrăgit pe părintele Calinic (dealtfel, toți l-au îndrăgit). Îl rog să-mi spună despre ultimele zile din viața pământească a părintelui Calinic.

Îmi zice că a avut putere să se roage până-n ultima clipă. Înainte de moarte, l-au întrebat: "Părinte, mai poți să te rogi?" și el a răspuns prin gest, căci nu mai putea vorbi: *Da! Da!* Bucuria rugăciunii nu l-a părăsit deloc.

După înmormântare, au găsit printre actele sale o fotografie foarte veche. Monahii mai tineri n-au știut cine-i chipul din fotografie. Și i-au arătat-o părintelui Sofian de la Antim, întrebând: "Cine-i acesta?" Părintele Sofian a răspuns: "Oo! Este prietenul meu, părintele Ioan Culighin".

Părintele Calinic purta cu sine fotografia lui Ioan cel Străin, monahul harismatic care a trecut fulgerător prin locurile noastre și a pus duh în cercul "Rugul Aprins".

După dispersarea comunității monahice de la Optina Pustînia (desființată de bolșevici în 1924),

părintele Ioan Culighin a umblat prin lume. După război, a ajuns la Antim și la Cernica. În cercul "Rugul Aprins", prin el se produce tot mai accentuat trecerea de la cărturărie la "predania isihastă". În toamna lui 1946, Ioan cel Străin este smuls dintre ucenicii săi și dintre cei însetați de rugăciunea isihastă: avea 64 de ani și dispărea pentru totdeauna în negurile deportării, în Siberia.

Printre continuatorii săi, părintele Calinic din Mănăstirea Lainici a fost unul din cei statornici. Și unul din cei care a trăit copleșirea milei divine: "darul cel adevărat al Proniei" de care vorbea Ioan cel Străin în scrisoarea sa testamentară.

În august 1989, când am fost în preajma părintelui Calinic Că răvan, el mi-a vorbit despre acest dar al Proniei. Am petrecut atunci o retragere duhovnicească, la Mănăstirea Lainici, câteva zile (2 - 6 August), sub semnul Sărbătorii Schimbării la Față. Timpul se petrecea în slujbe și în sfat la chilia părintelui Calinic.

Urcușul ascetic și extazul

Părintele Calinic Că răvan s-a născut în 20 iunie 1906. Are cu doi ani mai mult decât tatăl meu biologic, Teodor, născut tot în iunie: pe 6 iunie 1908.

Părintele Calinic intră la 19 ani în mănăstire, la Frăsinei. Rămâne aici 5 ani. Evoca Mănăstirea Frăsinei ca locul formării sale în monahism. Frăsinei este o mănăstire cu ritmuri atonite, austere. Acolo a putut deprinde bine călugăria. Se ferecea că a ucenicit acolo. În 1930 a venit la Lainici, împreună cu alți monahi din Frăsineni. Lainici era doar un schit; curând acesta devine mănăstire cu rânduială severă. În 1935, părintele Calinic a fost hirotonit preot, iar în 1937 a devenit duhovnic.

Avea mereu o dorință vie să dobândească rugăciunea inimii. A aflat despre aceasta de la părintele Porfirie Bucurescu, la Frăsinei. Citea și cărți despre

rugăciunea minții din inimă, *Filocalia*, *Patericul*. Dar era nemulțumit: isihasmul nu se învață din cărți.

Ajutorul a venit deodată: a avut ocazia să-l cunoască pe acel misterios călugăr prigonit, ajuns din Rusia în București: Ivan Culîghin. El și-a spus Ivan Strannik, "străinul", nu atât că venea din altă țară, cât amintind simbolul lepădării lumescului, făcându-se vrednic de "*xeniteia*": străinia, despuierea, anonimatul.

Întâlnirea părintelui Calinic cu Ioan cel Străin, la Cernica, a fost roditoare. A primit șocul inițiativ, cunoașterea revelatorie; a primit elanul spre lucrarea mistică. Aceasta a fost în 1946.

Între 1952-1974, părintele Calinic Cărvan este stareț. În răstimpuri, scapă de grijile stăreției (care "răspândesc mintea"!) și face retrageri de rugăciune.

Într-un an, se retrage într-o colibă singuratică la un metoc al mănăstirii lângă Târgu Jiu. Se închide acolo, hotărât să nu iasă până nu va afla dulceața divină a *isihiei*. A stat făcând post și făcând neîncetat rugăciunea minții, ziua și noaptea. După trei zile de asemenea lucrare, el cunoaște extazul mistic. L-a cuprins o bucurie imensă; stătea întins la pământ și-i venea să se zvârcolească de bucurie, copleșit de lacrimi. Puțini isihasți români au cunoscut extazul mistic.

L-am întrebat pe părintele Calinic:

"Ați mai avut stări de asemenea intensitate, după aceasta? Starea purtătoare de har dobândită atunci s-a fixat, sau era trecătoare?"

A răspuns că asemenea stări s-au repetat de puține ori, cu trăire arzătoare, dar parcă nu la înălțimea și durata de atunci.

Secretul rugăciunii neîncetate

Recitesc astăzi însemnările scrise atunci, după întâlnirile cu părintele Calinic Cărvan. Reactualizez chipul său: un bătrân cu barbă albă, mic de statură. Cu ochii plecați spre pământ. Cu gesturi încete. Cu

aspect modest, fără nimic spectaculos. La prima vedere, nu ai fi zis că aveai în față un uriaș al rugăciunii. Dar treptat, liniștea de dinspre el te cuprindea ca un balsam. Nu era genul frapant-hipnotic, ci genul mângăietor.

Băteam la ușa chiliei sale la ora 9,30. Până atunci el își făcea rugăciunea. Îmi deschidea. Intram, mă așezam. Tăcere lungă. Întrebam, continuând discuția începută în ajun:

“Există un secret al rugăciunii neîntrerupte?”

“Există. Secretul este să ai o dorință de Dumnezeu dinlăuntru. Dacă ai această dorință, ai totul: bucuria de a te ruga, puterea de a te ruga. Dar trebuie să existe această sete de Dumnezeu. Să fie dorul de Dumnezeu. Dor mare. Acolo în tine. Să se aprindă dorul. Și când se aprinde dorul, arzi de dor”.

După o lungă tăcere, el continua:

“M-am întrebat: Ei, sfinții părinți, cum puteau? Ei cum puteau, și eu nu? Și am încercat. Și atunci am reușit! Și atunci am simțit dorința de Dumnezeu. Dorul de Dumnezeu se aprinde după rugăciune”.

“Cum se întreține ardoarea aceasta, să nu se stingă?”

“Prin nevoință. Multă nevoință. Și nevoința trebuie împărțită. Tot timpul, ziua și noaptea. Numai *Doamne Iisuse* am zis. Atât. Fără lecturi. Când oboseam în picioare, stam pe scăunel. Dacă oboseam pe scăunel, făceam închinăciuni, mătăanii. Schimbarea poziției – pentru alungarea monotoniei, a ațipelei. Mai mult în picioare. Alternând cu închinăciuni. Pentru solicitarea trupului, evitarea stării auto-hipnotice, pentru trezie.

“Cu ochii deschiși sau închiși?”

“Cu ochii deschiși. Totdeauna”.

“Sincronizați rugăciunea minții cu respirația, cum zic unii părinți? Adică inspirație la “*Doamne Iisuse Hristoase*” și expirație la “*miluiește-mă*”?

“Nu. Eu nu țin cont de respirație. Respir cum îmi

vine. Dorul acesta spre Dumnezeu ne duce spre El. Și mereu mă gândeam: Ce-i determina pe acei pustnici de altădată să se ascundă în crăpăturile stâncilor, și să se roage acolo? Cum erau în stare?"

Părintele Calinic Căvăvan credea că veacul nostru este sărac în spirite mari. Că nu mai există oameni mari în credința lor. "Ce ați venit la mine? Un păcătos!" se smerea.

Lucrul și sublucrul

Seara, am stat la vecernie. Apoi am servit cina, cu părintele arhimandrit Caliopie Georgescu (trecut la cele veșnice în 1992). M-am odihnit în chilia mea. M-au trezit clopotele care anunțau mezonoptica. La ora 0,30 începea mezonoptica. Mica biserică era plină ochi. Venea multă lume la slujbele de noapte. Însuflețire mare, participare inimoasă. Mult tineret. Orele treceau cu bucurie.

Dimineața, eram iarăși la chilia părintelui Calinic. Continuam convorbirea pe tema rugăciunii lui Iisus.

- Părinte, am citit în "Convorbiri duhovnicești" mărturia unde ați spus că ne înnoim numai "dacă punem lucrul nostru mai presus de sublucru". Ce este sublucrul?

- Sunt grijele pentru agoniseală. Grijele cele multe din lume. Iar lucrul este rugăciunea, curățenia, citirea unor cărți sfinte, dragostea pentru ceilalți.

-- Slujirea semenului, munca dezinteresată, orfanda?

- Așa.

- Orientalii spun: acțiune și non-acțiune. Sunt niște chei filosofice, la ei. Non-acțiunea este munca dezinteresată, fără lăcomie de câștig, slujirea. Și ei gândesc astfel.

- Pentru noi, este limpede așa cum spune la Pateric: lucrul, adică nevoințele sufletești; și sublucrul adică grija de multe, agoniseala celor materiale".

Pe vremea aceea, eu făceam comparații între Orient și Occident. Treptat, am încetat să le mai fac. De ce? Pentru știutori, acestea sunt inutile. Iar pentru neștiutori, ele sunt prilej de sminteală. Neștiutorii cred că dacă ai comparat, ai și cedat, sau ai pus semnul egalității. Oricum, comparațiile sunt pentru teoreticienii culturii, nu pentru practicieni.

De curând, cineva mă îmbia astfel: "Tu ai umblat prin lume și ai cunoscut, trebuie să scrii un studiu comparativ între ei și noi, să vedem cum stă problema!"

I-am răspuns: "Problema stă așa: *Ora et labora*. Adică roagă-te și lucrează".

Atunci, în august 1989, în prezilele Schimbării la Față, părintele Calinic Cărbăvan mi-a spus încă o dată ca și testamentar:

"Secretul este să dobândești înlăuntrul tău dorul de Dumnezeu. Dorință mare de El. Numai asta îți ține ardoarea către lumină. Numai asta: dorința și trebuința de El. Aprinde vâltoarea mare înăuntru".

Apoi a sunat pentru masă. M-a îndemnat foarte blând: "Mergi la Trapeză, mergi și mănâncă ceva la noi". Am răspuns că nu simt nevoia și că aș dori să rămân aici, în chilie. Dânsul nu mergea la masă. Postea mult, fără efort, ci simplu, nu avea nevoie.

În noaptea următoare, am avut o stare de trezie cu totul clară, de care îmi amintesc și acum.

Ispita vorbirii frumoase

Acum tânărul monarh din Lainici îmi spune:

- În 1983, am fost și eu la Sfântu Munte Athos; mă interesam cu sete să aflu despre isihasm acolo, la izvor, despre rugăciunea inimii, voiam să lucrez. Și un monah atonit îmi vorbește: "Tu de unde vii?" Zic: "De la Mănăstirea Lainici". El zice: "Tu pe noi ne întrebi de

rugăciunea inimii? Păi la Lainici îl aveți pe părintele Calinic Că răvan! Pe el să-l întrebi!”

Așa de tăcut era părintele Calinic, că noi nu-l cunoșteam, dar pe Athos se știa de dânsul. A fost mai mare decât am știut noi. Nu avea darul cuvântului, dar era trăitor intens. El nu-ți explica, numai din liniștea lui puteai lua abundant, din bogăția lui.

- Dacă te pricepeai.

- Da, așa. L-a ferit Dumnezeu de darul grăirii frumoase, ca să nu se slăvească! Își urma calea, nestingherind pe nimeni.

- A avut ucenici în mănăstire? întreb. - A avut un ucenic care lucra cu ardoare: călugărul Ioan Neamțu, un tânăr prigonit de securitate, un tânăr revoltat, mare apărător al credinței. Mare postitor: a făcut legământ să nu mănânce decât verdețuri, 18 ani n-a mâncat decât verdețuri. Și spunea mereu rugăciunea. Dar îl urmăreau, era mereu hârțuit, îi stricau taina, ei ne amenințau și pe noi, și el, călugărul Ioan, se stârnea. S-a îmbolnăvit și a murit de tânăr, la 43 de ani, în 1994.

Vom vorbi altădată de ce se îmbolnăvesc chiar și oamenii cu viață sfințită.

Părintele Calinic Că răvan a mai avut câțiva ucenici neștiuți. Unii sunt în lume, mireni care au primit de la dânsul rugăciunea inimii. Numai Dumnezeu știe câți sunt.

Tânărul monah mai spune: "Fără isihasm suntem seci. Facem teologie, facem slujbe, dar fără isihasm am fi seci. Când ne plângeam de slăbirea noastră, părintele Ioan Păcătosul (fost stareț) ne tot repeta: "Pentru că nu vă rugați!" Așa, nu mai suntem ca rugătorii mari, nu mai există isihasții de altădată!"

Veriga de legătură Om-Dumnezeu

În 1997, revenit la Mănăstirea Lainici, găsesc o construcție nouă, impresionantă. S-a înălțat în ultimii patru ani, din darul oamenilor. Oamenii devin darnici - darnicie încurajată de vrednicia celor de azi (stareț,

duhovnici, monahi), și a celor de ieri, cu viață sfințită (părintele Irodion, părintele Calinic).

Concepția arhitecturală a noului lăcaș este originală. Are două nivele, două biserici suprapuse: una subterană, numită "Catacombele", pentru iarnă, dar și pentru amintirea creștinismului primitiv, ea va fi pictată cu imagini din viața creștinilor de la începuturi până-n 313. Nivelul de suprafață, biserica de la suprafață, ascensională, sugerând biruința nesfârșită a duhului.

Abia s-a uscat cimentul, și noua biserică este plină ochi sâmbăta și duminica. Vin creștini din Ardeal, din Oltenia, din Muntenia. Când mă aflu aici și-i văd, încep să mă îndoiesc că bucovinenii sunt ultimii moștenitori ai darului, cum îmi plăcea să cred cândva, la Putna, văzând mulțimile.

Călugării de aici sunt dintr-o generație de sacrificiu. Ei muncesc, construiesc, slujesc, catehizează. Într-un veac cu evlavia șubrezită, ei înnoiesc zidurile și sufletele. Văd forfota și setea mulțimilor, și înțeleg că monahii își sacrifică propria lor liniște pentru semenii lor. Cine să-i învețe pe mireni lucruri elementare de cult? Ei, monahii, sacrifică misticul pentru pastoral.

Cred că România este ultima țară unde creștinismul are încă proșteime desăvârșită, pe lângă hieratismul vechi, ascetic. Fac o comparație cu Grecia, țară exemplar ortodoxă. În Grecia am văzut că mănăstirile se golesc de nevoitori și că tinerii nu se mai călugăresc. Și astfel monahismul îmbătrânește. Doar în România mai vedem această infuzie de tinerețe. Spuneam însă că ei sacrifică misticul pentru pastoral, căci așa cere veacul. Și totuși, mulți din ei, cred cu tărie în isihasm, în mistică.

Un monah destul de tânăr, dar cu înțelepciune, îmi

zice: "Isihasmul ar trebui să fie prima noastră strădanie. Nu poți trăi continuu în Dumnezeu decât prin isihasm. Aceasta-i veriga om-Dumnezeu. Altfel, lipsește continuitatea om-Dumnezeu."

Asemenea elogiu al isihasmului rar am auzit. Este o premisă a bunei nevoințe. Ei lucrează cu stăruință și discreție. Cei chemați. Ei știu că isihasmul este veriga om-Dumnezeu, veriga lume văzută-lume nevăzută.

CU PĂRINTELE ARSENIE BOCA PE "CĂRAREA ÎMPĂRĂȚIEI"

Părintele ieromonah Arsenie Boca a lăsat o imagine legendară. Impactul pe care l-a produs asupra celor ce l-au cunoscut a fost puternic, poate cel mai puternic în acest veac. Unii din cei care l-au întâlnit fie o singură dată, îi citează vorbele, i se consideră fii duhovnicești sau chiar ucenici! Mulți au alergat la el și s-au întărit. Mulți au cunoscut întărire minunată și la mormântul său de la Mănăstirea Prislop.

A fost un mare duhovnic, vădind pătrundere spirituală suprafirească, dar și cunoștințe de medicină, de psihologie, abilități psiho-terapeutice, totul sub semnul credinței.

Avea darul citirii omului. Citea caracterul omului după chip. A câștigat astfel popularitate, până la curtea regală, unde a fost chemat pentru știința sa. Ierarhia clericală l-a criticat pentru aceste supralicitări ale darului său.

L-a criticat și pentru succesul său public. Apărea în fața mulțimilor îmbrăcat în veșminte albe, vorbea cu duh, mulțimea era cucerită, fascinată. Stârnea gelozia unor confrăți...

Dar emoțiile pozitive pe care le producea în oameni erau profund ziditoare. Întâlnirile cu părintele Arsenie erau ceea ce s-ar numi "întâlniri inițiatice": comunicau o stare mentală deosebită, o amprentă duhovnicească durabilă. Părintele Nicolae Streza ne-a relatat ce șoc metanoic a trăit când s-a spovedit la părintele Arsenie: duhovnicul cunoștea spontan lucruri tainice, pe care nu i le-ai spus, citindu-te departe, până dinainte de nașterea ta; și astfel puterea dezlegării devenea și mai mare.

Arsenie Boca s-a născut la 29 septembrie 1910, în satul Vața de Sus, în Țara Moșilor. A făcut studii de Teologie la Sibiu, apoi Academia de arte frumoase la București. A călătorit la Sfântul Munte Athos. Perioada de după Athos, la Sibiu, apropierea benefică de părintele Dumitru Stăniloae - mi le-a relatat părintele Nichifor Tudor din Sibiu, alt om însemnat dintr-o generație excepțională de preoți.

Părintele Arsenie s-a așezat la Mănăstirea Brâncoveanu din Sâmbăta de Sus, în 1939. În această mănăstire el a organizat "vacanțe spirituale" care atrăgeau un imens public, între anii 1946-1948. Aici ținea prelegeri care vor alcătui materia cărții "Cărarea Împărăției", cea mai însemnată lucrare a sa.

Ținea conferințe și prin sate, cu îndemnuri despre morală și îmbunătățire, cu un suflu puternic, cu zguduirii lăuntrice, ca oamenii să renască. Avea darul "cuvintelor de folos" percutante. Sancționa cu mare severitate deviația, păcatul. A fost interzis să se rostească public de către autoritățile comuniste.

În 1949, la îndemnul mitropolitului Nicolae Bălan, a mers la Mănăstirea Prislop, faimoasă ca istorie, dar pe atunci aflată în paragină. Părintele Arsenie a înălțat-o iarăși, a re-ctitorit-o. A rămas sufletește atașat de această mănăstire toată viața. Își cioplea și amenaja în stâncă o chilie, mai sus de mănăstire, pentru o retragere la pustnicie totală. A rămas duhovnicul comunității monahale de maici de la Prislop și după surghiunirea acesteia departe de mănăstire.

După ce i s-a limitat riguros contactul cu publicul, el a cunoscut o perioadă de interiorizare. A pictat, s-a rugat, s-a rugat tainic. Dar și în această perioadă, a primit oameni: ei înfruntau multe obstacole ca să ajungă până la el.

15 ani a lucrat la pictarea bisericii din satul Drăgănescu: între 1967-1982. Rezultatul final --

o minune, o epifanie pe pământ românesc. "Este Capela Sixtină a românilor!" ne zicea părintele Savian Bunescu, prezentându-ne-o.

Cum se măsoară... HARUL

Părintele Savian îmi relatează întâmplarea care l-a adus pe ieromonahul Arsenie acolo, în satul Drăgănescu.

"M-am dus la București, la Institutul teologic să fac licitație să-mi dea un pictor de biserici. Parohia mea este de categoria a III-a ! Asta-i ironia sorții, părintele Arsenie să fie evaluat prin asemenea măsurători terestre... La această categorie, și prețul era mic: mi-au dat 30 000 lei pentru toată lucrarea".

Părintele Savian Bunescu a continuat:

" Părintele Arsenie Boca a fost denigrat. Un ierarh de la patriarhie (azi pensionat!) a venit și mi-a zis: Ce tot pictează asta? Cât o mai lungeste? Cum, de un an de zile a făcut abia un Pantocrator, pe boltă?" ... "Într-adevăr, un an de zile a lucrat Pantocratorul, 4 metri pătrați. Se ruga înainte de a începe lucrul, așa ca iconarii cei vechi. Trăia când puneă pensula pe zid".

"Trăia misterului întrupării verbului în Mântuitor și în icoană!" zic.

"Da", zice părintele.

În perioade de criză istorică, se ruga mult, pentru așezarea lumii. Când a fost invadată Cehoslovacia, în 1968, părintele Arsenie s-a rugat noaptea întreagă. Puțin se știa despre ardoarea acestor rugăciuni.

Icoana — cheie la taina logosului întrupat

Icoanele pictate de părintele Arsenie Boca sunt remarcabile ca transfigurare și catihează. Deci au acest dublu impact asupra minții oamenilor. Hristos în "Cina cea de taină" este intuit într-o eternitate a instaurării tainei Euharistiei: diafan și tânăr, un chip care conține și sugestia dublei naturi — istorică și divină. La pictorii ne-monahi, acest simțământ îl ai când privești aceeași temă la El Greco, dar și la Salvador Dali.

Frescele în care părintele Antonie îl arată pe Hristos de după Înviere: sunt cu totul diafane, sugerând acel imponderabil pe care, în mod logic, l-a dobândit Mântuitorul, după ridicarea din morți.

Cât despre aspectul catehetic al picturii de la Biserica Drăgănescu, el reiese și din iconografie, dar și din textele care însoțesc pictura. Unele texte însoțitoare sunt metafore de înțelepciune, aforisme; uneori sunt citate din Biblie, alteori scăpărări de minte ale Părintelui Arsenie.

Sub fresca " Nunta din Cana" găsim acest text:

"Domnul Hristos a venit la nuntă să reamintească conștiinței oamenilor obârșia lor divină, ridicând nunta la valoarea și harul de taină a Bisericii. Oamenii nesocotesc această obârșie, degradând nunta, nepăzind hotarele Legii: ei devin "numai trup", se fac "fiii pieirii". Așa pierde dreptul de pe Pământ și nimeni nu bagă seamă (Isaia). Simplu: nu se mai nasc în condițiile oferite de "nuntă".

Toată pictura bisericii Drăgănescu este o compoziție unitară, realizată în acest simț al Epifaniei, al contactului cu logosul întrupat care devine chip istoric și chip pictural. Compoziția este văzută ca o "scară". Partea de sus a picturii: lumea spirituală. Partea de jos: lumea cu păcatele. Și "ad inferos": referințe mundane, ironice, uneori în stilul picturii naive, sau caricaturi, când sugerează trecerea de la "iadul teologic" la iadul mizeriei cotidiene.

Despre credință și sănătate

Acțiunea vindecătoare a părintelui Boca este însemnată. Nu făcea propriu-zis "medicină isihastă", îmi spune părintele Daniel, fost ucenic al părintelui Boca, în prezent duhovnicul mănăstirii Prislop. Nu făcea deci ceea ce azi ar vrea să se numească "medicină isihastă". El dădea prescripții sigure și eficiente, pentru viața duhovnicească. Dar cu urmări

și în viețuirea sănătoasă. Cerea fermitate în viața de cuplu. Multe cauze ale degenerării, el le surprindea în dezordinea trăirii relației de cuplu și a atmosferei din familiile scindate.

“Familia e mai pretențioasă decât călugăria!” zicea.

Uneori îndemnurile sale erau strict personale. Alteori aveau un caracter general. În conferințele și predicile sale (la Mănăstirea Prislop se pregătește o ediție avizată a acestora), sunt remarcabile preocupările de viețuire sănătoasă. Între sănătate și credință este o relație directă. Mistica se întemeiază pe adunarea harului și pe puterile naturale, și, la rândul ei, orientează aceste puteri, cum sunt ereditatea, mediul, destinul.

“Această forță, destinul, este și naturală și supranaturală, căci jumătate este de pământ, iar numai cealaltă jumătate este de la Dumnezeu”. Ceea ce este “pe pământ” este elucidat de “cei care știu ce e și cum lucrează, iar aici îi are în vedere pe marii terapeuți sufletești și trupești. Pe primul loc sunt vindecătorii sufletului. Zice:

“Dumnezeu trimite vestitorii fiecărei vremi (slujitorii cei de dis-de-diminează) ca să-ți dea răgaz să te îndrepti”.

“MISTICISMUL ȘI PUTERILE NATURALE”

Îndreptarul de viață

Părintele Arsenie Boca a lăsat un “îndreptar de viață”, codificat în cinci puncte: oxigen; glicogen; paza hormonilor; somn; concepții de viață creștine.

Acest îndreptar insistă mai mult pe sănătate decât pe asceză. Părintele Arsenie e convins că “nu poți să ai credință dacă nu ai sănătate”. Și invers: Cei fără credință sunt foarte vulnerabili fizic și psihic, sunt primejduiți cu degenerarea. Părintele Arsenie vedea o concordanță între fiziologie și duhovnicie.

Părintele arhimandrit Teofil Părăian ne-a detaliat aceste cinci puncte ale îndreptarului de viață: “ Să trăiești în mediu fizic curat, în aer curat; să observi echilibrul organic prin hrană rațională: nici prea mult, nici prea puțin; sunt boli de trai bun și sunt boli de trai rău; dar boli de trai de mijloc nu sunt !”

Despre “somn”, părintele Teofil ne detalia: “Majoritatea nevoitorilor pun accent pe priveghere, pe veghe, pe nedormire. Or părintele Arsenie pune accent pe somn, pe odihna minții”. În altă circumstanță, părintele Teofil Părăian ne-a spus: “Dacă facem o noapte albă, facem și-o zi neagră !

Paza endocrină

În legătură cu păzirea vieții hormonale și cu disciplina sexuală, părintele Arsenie Boca întreprinde o adevărată terapie de cuplu. Veneau la el cupluri de tineri căsătoriți, sau familiști relativ tineri, veneau cu probleme de sănătate sau cu tulburări emoționale. Multora le recomanda perioade de abținere sexuală de la trei luni la șase luni, după caz. Această abținere periodică este folositoare în regenerare.

Părintele Arsenie zicea: "Omul este încâlcit cu desfrânarea". "Omul se lasă momit de plăcere și astfel este tâlhărită energia genetică". Sau: "oamenii au despărțit plăcerea de poruncă".

El nu era un simplu moralist, sau un prohibitiv. Cuplurilor "normale" le recomanda hâtru: "Nici abuz, nici refuz". (Nici abuz din partea bărbatului, nici refuz din partea femeii, interpretau unii... Dar nu știm.) Nu insistăm pe aceste relativizări, căci hedoniștii și discipolii plăcerilor fac tocmai din acestea "regula", și nu detaliul regulii.

Două Iaduri și două Raiuri

Părintele Arsenie nu amenința cu iadul, ci cu fiziologia. Mai sunt și azi preoți care-și sperie enoriașii slabi de înger: îi sperie cumplit cu scenarii malefice, cu "cel rău", și acești preoți induc (în enoriașii vulnerabili) nevroze sau sindromul de posesiune. De ce mai sunt astfel de preoți? Reminiscente dintr-o pedagogie negativă, care nu știe câte roade a dat în Evul Mediu, dar azi în mod cert este un atavism și un semn de retardare.

Spuneam, părintele Arsenie nu amenința cu iadul. Nu "răsplătea" cu raiul, ci cu perspectiva sănătății perfecte și cu regenerarea puterilor. Veneau la el oameni de 30-40 de ani, cu sănătatea șubredă, și el îi pune pe picioare. Cu dubla sa acțiune: fiziologică și duhovnicească". În *Cărarea Împărăției* el scrie: "Bărbatul e poligam din fire (...) Solomon avea 1000 de femei – însă i-au plătit bine – că l-au smintit la minte, încât s-a lepădat de Dumnezeu" (Regi 11: 3-4).

El face distincție între "iadul teologic" și alt iad: mai familiar, mai concret: "iadul vieții mizerabile", "convoiul mizeriei asupra căreia desfigurarea și degenerarea se întind ca o pereche de gheare, trăgând pe cine prind într-o enormă gloată de chinuți și dosădiți ai sorții. (*Cărarea împărăției*, 258)

Tot așa, există două Raiuri. Unul "teologic", în relație cu taina vieții de apoi. Altul – raiul psihologic, să zicem așa; raiul lăuntric al omului, raiul familiei armonioase, raiul vieții duhovnicești aici și acum.

Misterul Dumnezeu

Concepții de viață creștine -- iată un aspect esențial pentru sănătatea fizică și psihică, pentru regenerarea individuală și, poate, națională. "Ateismul este o alienație mentală", spunea părintele Arsenie. Din fericire, lumea n-a căzut de tot în ateism; în străfundul său, omul este religios. Dar poate omul modern să-și păstreze credința? Poate el să perceapă existența lui Dumnezeu? *Crezul*, simbolul credinței, crezul de la Niceea, cel care începe cu "Cred într-unul Dumnezeu", ar trebui regăsit, re trăit în toată profunzimea sa: și ca adeziune la comunitatea creștină și ca adevăr al salvării noastre.

Cum poate să-L mai "vadă" omul modern pe Dumnezeu, după toate furtunile raționaliste și scientiste?!

Sunt două căi de a-L percepe pe Dumnezeu: Calea "pozitivă", a Proniei; și calea "negativă", a Judecării. Asceții, monahii, dar și mirenii râvnitori și dăruți, îl percep pe calea Proniei. Dar asta e foarte rar în veacul nostru. Intelectualii, chiar cei cu minte deschisă, îl pot percepe pe calea negativă, a "Judecării"; adică nu prin "convorbire" cu El, ci prin atributele Sale, prin Legea Sa, prin Voia Sa.

Mistica în relație cu: ereditate, mediu, destin

Părintele Arsenie Boca are mereu în vedere, ca misiune mistică: regenerarea individului, a familiei, a nației. O face ca un terapeut, pornind de la natural spre suprafiresc. Ascetul taumaturg, ascetul vindecător este o tradiție importantă în istoria salvării.

Fraza biblică "Acesta e glasul de dimineață al vremii

ce va să vină” este interpretată de părintele Arsenie astfel: “Trebuie înțeles că aceasta este o misiune mistică spre puterile naturale”. Experiența mistică - pătrunderea tainei mântuirii prin comuniunea cu Dumnezeu - e privită în relație cu cele trei puteri naturale: ereditate, mediu, destin: “Destinul, după concepția creștină, vine mai mult de la divinitate”. Dar: “Se poate interveni și în puternica forță a destinului”, căci o componentă a lui este “din lumea aceasta”.

“Ori de câte ori, ca duhovnic, auzind că copilul e neputincios, tot de atâtea ori ne lovim de ereditate, de influența mediului. Și dacă mergem și mai la rădăcina lucrurilor, la destin, copilul ispășește vina părinților. De multe ori trebuie s-o ispășească și pe a strămoșilor. Se poate însă interveni și în ereditate, și chiar în zona divină a destinului nostru care covârșește pe pământeni”.

Ca o subliniere a valorii misticii române, încheiem cu o percutantă evocare a părintelui Teofil Păraian. Acesta pomeneste de trei mari asceți români care i-au marcat existența sa excepțională: Arsenie Boca, Nicolae Mladin și Serafim Popescu. “Fiecare a fost mare în felul său. Părintele Arsenie, prin înzestrarea lui de îndrumător de oameni, prin calitățile lui de organizator, ne aduce aminte de Sfântul Vasile cel Mare. Părintele Mladin, distinsul profesor de teologie, prin studiile câte au mai rămas de la el, și prin tot ce-a scris, ne aduce aminte de Sfântul Grigorie Teologul. Iar părintele Serafim Popescu, ca unul care era dătător de nădejde de mântuire, alinător de suferințe morale și pogorător, pentru liniștirea oamenilor, ne aduce aminte de Sfântul Ioan Gură de Aur”.

VIZIUNEA CARE SCHIMBĂ VIAȚA

Părintele Filaret

Viziunile și vedeniile pot apărea chiar pe trepte incipiente ale practicii isihaste. Dar este necesar să alungăm viziunile, pentru a le purifica. În majoritate, vedeniile sunt elaborări subiective, conținând impurități psihice moștenite sau achiziționate, modelate de tensiuni afective. Alungând viziunile, ele cunosc treptat o purificare: Materia alcătuirii lor în mintea umană devine tot mai duhovnicească, tot mai aproape de *sursa salvării*, Dumnezeu. Dar și-n stadiul când ele sunt elaborări subiective, viziunile dezvoltă o putere neobișnuită, determină hotărâri ferme sau schimbarea vieții. De aici, îndemnul pentru purificarea continuă a minții, prin gândire bună; ca atunci când apare spontan viziunea, să fie salvatoare sau constructivă.

Istoria mântuirii se intersectează cu istoria vremelnică

Cazul vizionar pe care-l relatez acum, al părintelui Filaret Gămălău din Bucovina, este de două ori însemnat. Adică și pentru istoria mântuirii, dar și pentru istoria zbuciumată a României postbelice.

L-am cunoscut pe părintele Filaret în iulie 1995, la Câmpulung Moldovenesc. Noi ne aflam acolo în tabăra organizată de Centrul de practică isihastă "oratio mentis": Tabăra de cultură și practică Filocalică.

Părintele Filaret venise din satul său, invitat de revista "Memoria", îndrumată de Banu Rădulescu; o publicație excelentă, "revista gândirii arestate".

L-am ascultat pe părintele Filaret povestind câteva momente din experiența sa teribilă. Viața sa a avut episoade care țin de domeniul fabulosului și al miracolului. Cei care l-au văzut pe părintele Filaret, fie

și pentru puțin timp, s-au găsit în prejma unui miracol.

Părintele Filaret Gămălău s-a născut în anul 1920, în satul Crucea (nume predestinat!) din județul Suceava. A fost pe front în Rusia, până-n 1943. A fost lăsat și a revenit în Bucovina, a ales slujirea bisericească, a fost călugăr și preot la schitul de pe Rarău (lângă Pietrele Doamnei, pe versantul care privește spre Transilvania).

A fost arestat prima dată în 1948, pentru scurt timp.

După ieșirea din închisoare, a organizat o mișcare anticomunistă, gruparea "Decebal", cu aderenți din patru județe din nordul României. Aderenții participau la slujba de la schit, apoi discutau cum să se organizeze mai bine. Ei îi așteptau pe americani... Centrul acțiunii era Rarăul.

Părintele Filaret a fost trădat de un pictor de biserici (a cărui nume ignav nici nu se cade să-l scriem!), care l-a denunțat la securitate. A fost arestat în septembrie 1949. A fost torturat crunt, ca să-i dezvăluie pe ceilalți aderenți. A rezistat la tortură, dar, prin trădarea acelui pictor și prin schingiuirea altor arestați, securitatea a reușit să aresteze 84 din cei peste 300 câți avea organizația "Decebal". Din acest lot de 84, judecat la Suceava, 11 au fost condamnați la moarte, între aceștia și părintele Filaret Gămălău.

Vecinătatea morții ca tensiune revelatorie

Părintele Filaret spunea: "Eram în lanțuri, așteptam execuția. Execuțiile se făceau seara. Cu un glonț în ceafă. Model sovietic. Eram în celulă, în lanțuri. Când te lua din celulă seara, ca să-ți taie lanțurile, știam că te vor împușca. Dacă-ți tăiau lanțurile dimineața, însemna că pedeapsa se comută!"

Lui Filaret, pedeapsa i se comută la 25 ani închisoare. Din Jilava a fost dus la Aiud. Era în 1950. Tratament feroce. Foame și tortură fizică. Unii deținuți s-au sinucis, alții au fost terminați.

Filaret a rezistat zece ani, apoi a început să cedeze fizic și psihic, era epuizat, nu mai putea suporta. Era peste puterile omului. A decis să se sinucidă. A ales modul: să se arunce de la etajul IV, cu capul în jos. A ales momentul: dimineața următoare.

Noaptea, a avut o viziune extraordinară. I-a apărut în vis (sau mai precis într-o stare dintre vis și veghe) Mântuitorul Iisus Hristos. I-a apărut o ființă de lumină, pe care mintea a asociat-o plenar cu Iisus Hristos. A fost așa: s-a deschis ușa de la celulă, a intrat un om înalt, în cămașă albă, cu strălucire pe chip (oare din această viziune s-a inspirat Nichifor Crainic, care se afla în aceeași perioadă la închisoarea Aiud?)

Iisus din viziunea lui Filaret avea stigmat la mâini și la picioare. Și, interesant de aflat, avea găurile cuielor nu în palme, ci în antebraț. Acest aspect vizionar este important, că la acea dată nu apăruse ipoteza (sau în tot cazul părintele n-o cunoștea) că locul cuielor este în antebrațe, mai sus de pumn.

Dar mai ales chipul apariției era luminos, strălucitor, ca în slava taborică. Și El a întrebat:

“Ce vrei să faci? Uită că ești slujitorul meu?”

Iar părintele a spus: “Dacă dai poruncă să trăiesc, dă-mi și puterea s-o fac!”

I s-a răspuns: “Vei avea putere!” și a dispărut.

Puterea suprafirească

Această apariție vizionară a schimbat viața părintelui Filaret: i-a lăsat o impresie etern persistentă și răscolitoare, care i-a dezlegat un izvor adânc de putere. I-a transformat definitiv mintea și ființa. Mereu a avut în fața ochilor acea apariție, și mereu i-a hrănit memoria cu energie. Și în 1995 când l-am auzit vorbind, fața sa era transfigurată de lumina hristică. Dar atunci, în 1960, a doua zi, părintele

Filaret a resimțit puterea suprafirească. N-a mai simțit durerea bățăilor, nu s-a mai speriat de torționari: i-a privit cu milă și se ruga pentru iertarea lor - în timp ce ei îl schingiuiau.

A dobândit puterea să-i încurajeze pe deținuți, a găsit un sistem de spovedanie pe care l-a aplicat în condițiile închisorii. Viața lui a luat un curs minunat întru salvarea sa și a altora.

Viziunea sa a apărut spontan, în condiții limită, când era pe punctul de a se autosuprîmă. Sub tensiunea limitei, în preajma morții, adâncul său a elaborat un simbol al salvării, al supraviețuirii. Și simbolul cel mai autoritar al salvării pentru creștin este Iisus.

Dacă mentalul unui om are impurități, sau conflicte psihice nerezolvate, viziunile sale pot fi distorsionate, sau chiar primejdioase. Dar chiar și-n cazul personalităților scindate, impure, sunt șanse ca, din abisal, să țâșnească un arhetip al binelui, al salvării.

La părintele Filaret, clipa vizionară a rămas gravată în minte toată viața și a însemnat o continuă conectare la sursa divină.

NOSTALGIA RAIULUI

Raiul este o așezare sufletească

Într-un dialog cu părintele arhimandrit Teofil Părăian, la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, la întrebarea "ce-i raiul", acesta ne-a spus:

"Noi suntem în rai printr-o așezare sufletească. Raiul începe aici; nu-l așteptăm în altă parte."

Cred că este cea mai pertinentă definire a raiului. O definire a raiului care se asociază cu practica optimizării umane. Raiul este asociat cu aspirația de a depăși condiția umană căzătoare și a dobândi condiția divină. Întrebarea este: cum o facem?

Filocalia, practica isihastă, ne răspund cum o facem: prin purificare, spre iluminare și desăvârșire.

Premisa raiului este sănătatea psihică deplină. Nu se poate *rai* dacă ai nevroze. Nu se poate *rai* dacă ești pradă iluziilor.

Cărarea pierdută

Alain Fournier, la începutul secolului a publicat o carte care în română a fost tradusă cu titlul *Cărarea pierdută*. Se povestește despre un tânăr care nimerește într-un tărâm feeric, unde totul era prilej de încântare și fericire. În altă zi, când revine acolo, nu mai regăsește tărâmul acela. Pe locul respectiv el găsește o pădure banală, oameni banali. El a pierdut cărarea strâmtă spre tărâmul de vis. În realitate el a pierdut puritatea adolescenței, prospețimea receptării, acuitatea simțurilor, și nu mai vedea "aura îngerească" ci doar corpul grosier al lumii. Cartea excelent scrisă, apare

în 1913. Curios, straniu, este sfârșitul acestui autor francez Alain Fournier. În 1914 a fost mobilizat într-un regiment de infanterie, pleacă într-o misiune de recunoaștere, de unde nu s-a mai întors. Corpul său nu a fost găsit niciodată.

Alt caz de "ușă" pierdută

Sadoveanu are o povestire intitulată *Raiul* (1938). Bătrânul Ignat povestește că, în tinerețe, mergând prin pădurile din Valea Frumoasei, la locul numit Cioaca Jinarilor, a nimerit spontan pe alt tărâm; din întâmplare, a "descoperit trecerea" și "s-a aflat dintr-o dată într-o singurătate înfricoșată. Era acolo o lumină care curgea de sus - fără să se vadă soarele de nicăieri". Era un tărâm de vis. Apoi a plecat acasă; când a vrut să revină acolo, nu l-a mai găsit. "N-a mai nimerit calea. A cercat în toți anii după aceea și n-a mai nimerit, până la bătrânețe". El nu părăsește nădejdea că într-o zi va găsi "calea cea bună".

Treceri spontane pe alt tărâm

Despre treceri spontane în alt tărâm, sau în lumea nevăzută, treceri însoțite de stări de extaz și de viziuni paradisiace, (halucinații coerent structurate?) au mai scris, între alții, Gala Galaction, preot și scriitor mare. A scris și Mircea Eliade, care a găsit în spațiul oriental variante la această temă. Basmul român *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* arată că și omul simplu, carpatul simplu, este capabil de o teologie a timpului și a spațiului. În ce mă privește, ca scriitor, am fost atras de această temă și, în 1973, am scris cartea *Grădinile secrete*, aflată încă în manuscris. Forma arhetipală a raiului este grădina.

Trecerea spontană în rai, așa cum este prezentă în opere și-n înțelepciunea religioasă, dezvăluie două lucruri: Că șansa aceasta ți se dăruiește în chip neașteptat: adică n-o poți obține prin voia ta, ci prin

voia Celui de sus, într-un moment de grație. Altă concluzie este că ar exista locuri predestinate, porți de trecere, coline inspirate, peșteri inspirate prin care "treci dincolo". Le vom discuta pe rând.

Raiul se pierde din lăcomie

Adam, în raiul părintesc, cunoaște o grație supranaturală. Dar el avea și o interdicție, o ascultare: să rabde, să nu mănânce din pomii opriți. El calcă interdicția și pierde raiul. (El a avut bunul simț să nu dea vina pe Eva, căci știa că el personal a încălcat interdicția, pentru că a vrut s-o încalce.)

Raiul a fost pierdut prin mâncare, prin lăcomie. El poate fi recâștigat prin postire, prin înfrânarea lăcomiei. Postul, abstenența, restabilesc răbdarea, măsura, ascultarea, curățenia. Atât postul terapeutic, al dezintoxicării. Cât și postul religios, al iluminării. După un post de o săptămână, sănătos fiind, ai o transparență mentală extraordinară. O persoană din preajma mea, după un post de o săptămână (făcut cu binecuvântare), a văzut aura oamenilor.

De ce roadele unui post nu sunt definitive? De ce facem mereu post lung, de patru ori pe an? Focul trebuie întreținut! ar fi primul răspuns. Dar adevăratul răspuns este că nu avem dorința destul de mare ca să fixăm rezultatul postului. Unii trec o clipă pe alt tărâm, dar nu au tăria să rămână acolo. De aceea ei se ridică iarăși, căutând cărarea pierdută.

Raiul se pierde din plictis

Riscul rutinei este mare. Capacitatea de rai se tocește. Se instalează o "nesimțire". Unii pierd raiul din nesimțire și împietrire. Pentru că în om este vie și tendința de stagnare, de cădere, de revenire la anorganic. În categoria aceasta intră cei care, deși au tot ce le trebuie, sunt nefericiți. Ei nu știu ce le lipsește.

Chiar un călugăr tânăr îmi spunea că, la Athos, la început era exaltat, apoi a început să i se pară banal. Noroc că duhovnicul i-a spus: "Trăind în rai, n-ai termen de comparație, nici nu sesizezi evenimentul! Rugăciunea te va împropăta."

Contra plictisului se luptă prin memorie. Pierderea memoriei binelui se pedepsește. Calea este întâi pierdută, apoi uitată... Cum vom duce această luptă a memoriei? Principiul numărul unu al treziei, sau pravila cea mai înaltă a lucrătorilor în duh este: "Ține mintea nedezipită de Dumnezeu". Sau "rememberance God". Trebuie să descoperim cum comunicăm acest adevăr unui ateu, sau unor atei, tot mai numeroși. Aceștia nu-L au pe Dumnezeu, dar doresc Raiul!.. Și pentru aceștia este valabil principiul luptei memoriei. Ai perfecțiunea dacă îți amintești mereu că o ai. Pierzi raiul pentru că uiți raiul. Pierzi perfecțiunea pentru că uiți perfecțiunea. Rugăciunea este rememorarea divinului, memoria timpului pur.

Oratio mentis, rugăciunea minții în inimă, repetarea formulei isihaste în condițiile știute, este tocmai amintirea "altui veac" este rememorarea divinului.

Dialog Duhovnic-Ucenic

Ucenicul: De ce nu pleacă de la mine patimile?

Duhovnicul: Pentru că în tine se află cauzele lor. În tine se află amanetul patimii.

Ucenicul: De ce nu pot înlătura cauza?

Duhovnicul: Pentru că tu zici "nu pot", dar în realitate nu vrei.

Toți vorbesc de despățimire. Cum să te despățimești? Ce sunt patimile?

Insistența pe despățimire are un caracter terapeutic. Hristos este numit "marele doctor".

Sunt reperate trei patimi: patima răutății, a averii, a plăcerii. Adică trei dependențe: dependența de afecte, de obiecte, de oameni (sau de lume). De aceea, se vorbește de 3 dezlegări (sau despățimiri).

Omul "pătimaș" sau "împățimit" este un psihopat sau un nevrotic. Patimile continui se manifestă ca și psiho-patii. Patimile temporare, episodice sau frecvente, se manifestă ca și nevrozele.

Despățimirea înseamnă și rezolvarea nevrozelor. Îmbunătățirea structurii personalității. Veți zice că asta o fac psihanalistul, psihiatrul. Ei o fac numai până la un punct. Ideal ar fi ca psihanalistul să fie dublat de un preot, și preotul să fie dublat de un psihanalist.

Dar, mai important ar fi ca omul (pacientul, penitentul) să fie propriul său medic. Și după ce primește ajutorul de la Marele Doctor Hristos, să trudească el singur la despățimirea sa.

Psiho-terapie ortodoxă sau

vindecarea celor trei conflicte mintale

Sunt trei conflicte psihice de bază, care au raport cu ruptura dintre om și cer:

Conflictul cu semenul, cu sacrul, cu sine. Cei 3 "S" ai dizarmoniei psihice, ai împățimirii și ai eșecului.

Conflictul cu *semenul* se manifestă prin mânie, invidie, gelozie, rivalitate, osândire.

Conflictul cu *sacrul*: se manifestă prin indiferență religioasă, trândăvie religioasă, hulire, blasfemie, apostazie.

Conflictul cu *sine* are două aspecte tragice:

a) deznădejdea, la o extremă;

b) preaslăvirea de sine, aroganța, trufia, la altă extremă.

Psiho-terapia ortodoxă numește cauza acestor maladii: călcarea celor două porunci revelate: iubește-L pe Dumnezeu; iubește-l pe aproapele tău. Cunoscând cauza, începi lucrarea. Ușor de zis, greu de făcut. Cei pătimiși să înceapă cu repetarea rugăciunii lui Efren Sirul un timp. Abia după aceea, vor trece la *oratio mentis*, faza "lucrătoare", despre care am vorbit în alt capitol.

Iadul este scindarea personalității

După "cădere", relația dintre cer și pământ s-a rupt. În grecește, "a rupe" se spune *schizein*. De aici vine termenul schizo-frenie (*phren* înseamnă: mintea, spiritul).

Relația schizofrenă cu cerul produce omul alienat.

Societățile moderne, mai ales cele polițienești, sunt societăți schizofrenice. Ele determină omul să ascundă adevăratele sale sentimente, să se protejeze ducând o viață dublă, scindată: în aparență, de acceptare; în ascuns, de răzvrătire și ură. De aici rezultă dizarmonia personalității, alungarea din rai.

În familie, între unii soți se stabilesc relații schizofrenice. Suspiciunea reciprocă între soți, pânda reciprocă, incapacitatea de prețuire, certurile, ocările - produc cupluri nevrotice și damnable, cu consecințe dramatice și pentru psihismul copiilor.

O categorie aparte, cazuri clinice, îl prezintă *psihoticii*. Se și zice că psihoticii "au draci". (Atenție! Psihoticii, adică demenții, nu se confundă cu psihopații, categorie ne-clinică, întâlnită la tot pasul, până-n treptele de sus ale piramidei sociale).

Sindromul de posesiune, sau posedarea demonică este un iad structurat.

Exorcizarea, alungarea demonilor "scoate iadul din om și omul din iad": vindecă sufletul.

Avertismente, nu pedepse

Păcatul osândirii este cel mai greu, pentru că el însumează și egoism, și invidie, și trufie, și complexul de castrare, și complexul Cain (de eliminare a semenului).

Osândirea este o toxină psihică și poate produce migrene celui care osândește; în timp lung, produce pierderea harului și eșecuri multiple.

Boala sau eșuarea nu sunt pedepse pentru patimă, ci opriri de la păcatul împătimirii. Căci omul singur "nu poate", și el ia aminte doar când vede prăpastia.

Penitență 7 ani pentru 7 cuvinte rele

Un ascet (Ioan Savaitul) odată, a rostit 7 cuvinte rele: "Of! Vai și amar de capul lui!" (la adresa unui frate blamat). Pentru aceste 7 cuvinte, el a fost lipsit de acoperământul darului lui Dumnezeu timp de 7 ani. Și s-a rugat 7 ani până să-l recapete la loc.

Doctorul Serghei Lazarev constată că o pacientă a sa avea migrene puternice, pentru că gândise cu trufie și blamare despre o rudă. Doctorul a rezolvat boala punând-o pe pacientă să se roage zilnic pentru acea rudă, pacienta gândind fierbinte că acea rudă este mai bună decât ea.

În mod excepțional, dacă scapi de patima osândirii, obții salvarea, fără alte nevoințe: "Iată o cale de mântuire fără post, fără priveghere și fără osteneală". Acest paradox al lui Sf. Atanasie Sinaitul se referă la cei care stau sub Har.

ÎN CĂUTAREA RAIULUI PIERDUT

În toate scrierile despre rai, în toate comentariile la *Geneză*, se admite că raiul n-a dispărut de pe pământ, dar a devenit inaccesibil din cauza căderii omului. El există, dar este de neatins. Reperele lui, în Biblie, sunt expresive și grăitoare. Citim că Dumnezeu a sădit, cu mâinile lui, pentru om, o grădină și l-a așezat acolo. Grădina aceea ne este descrisă și sunt notate toponime precise, care trebuiesc însă "traduse". Din antichitate și până în epoca modernă s-au analizat aceste indicii biblice și s-au întocmit hărți detaliate, cu topografia raiului. Deci există un paradis terestru, real și corporal. Unde este acea grădină pe care a sădit-o Dumnezeu? Ce importanță are găsirea ei, pentru salvarea sufletelor noastre?

Raiul biblic este între Tigru și Eufrat

Fericitul Augustin zice că paradisul terestru este ca și o grădină a voluptății. *Eden*, în ebraică, înseamnă voluptate. Tot Augustin zice că există și un paradis ceresc, unde "sufletele celor drepti așteaptă învierea".

Textele biblice au un sens concret și unul alegoric. "Alungarea" concretă a fost dintr-un ținut rodnic, fertil, bogat, exotic. Alungarea alegorică a fost pierderea inocenței, a dominantei subconștiente, a Timpului fericit (echivalent cu prezentul liturgic). Psihologic vorbind, raiul se pierde odată cu extinderea conștientului și cu restrângerea mentalului inconștient.

Locul concret al raiului are importanță în istoria mântuirii omului. Dumnezeu nu vrea să-l țină ascuns (cum ține ascuns mormântul lui Moise); ci vrea ca lumea să-l știe, ca pe un "memorial al

nesupunerii" care arată gravitatea "căderii, dar și ca un stimulent la "ridicare".

Marii comentatori ai *Genezei*, au propus trei localizări concurente: Armenia, Mesopotamia și Țara Sfântă. Predomină localizarea între Tigru și Eufrat. În apropierea Golfului Persic. "Regiune desăvârșită în frumusețe, belșug, rodnicie, în desfătări și daruri". Între alții, o spun episcopul Epifanie (sec. IV) și Ioan Hrisostomul, apoi Isidor din Sevilla, iar mai târziu Calvin, care face o hartă detaliată a locului.

Precizia matematică nu-i posibilă. Cursul Tigrului și Eufratului hotărânicește suprafețe imense. Și e de crezut că grădina sădită de Dumnezeu este foarte întinsă, iar din ea izvorăsc patru fluvii sacre. Alte localizări (cum ar fi Malabar (Kerala, India) sau chiar tropicele americane) provin din asocierea între "rai" și alte exaltări solare.

Fluviile sacre: Gangele sau Dunărea?

Efrem Sirul (sec. IV) depășește viziunea pur geografică a raiului. El zice că există un rai vizibil și unul invizibil. El zice: "Cu ochii minții, am văzut raiul" (vezi: *Imnele paradisului*). Efrem precizează că cele 4 fluvii care "curg din izvorul raiului sunt Nilul, Dunărea, Tigru și Eufratul".

Alți comentatori numesc Gangele în locul Dunării. Iar alții, în fine le numesc pe amândouă, rezultând 5 fluvii sacre.

Efrem Sirul mai spune că izvorul acestor fluvii este reperabil, dar *obârșia* lor este tainică, nevăzută, venind dintr-un traseu subteran. De altfel, și indienii, dacă-i întrebi de unde izvorăște Gangele, răspund: "Din capul lui Dumnezeu".

Raiul este un "brâu al lumii"

Sau: Intuiția meridianelor noetice

Tot Efrem Sirul mai spune că raiul "înconjoară lumea, iar pământul și marea sunt cuprinse de el". Și alții au presupus că raiul este un *brâu*, care nu coincide cu Ecuatorul.

Astăzi știm că există "meridianele noetice" ale pământului, adică linia imaginară care unește zone cu intensitate noetică deosebită. Așadar pe acel "brâu" se află puncte, sau focare unde se percep efecte electro-magnetice deosebite, dar și fenomene subtile neelucidate încă.

În asemenea locuri procesele mentale sunt favorizate, meditația e mai lesnicioasă. Acolo se află și aglomerații de chilii și de mistici. Pe "brâu" sunt plasate focarele mistice ale lumii. Între acestea, distingem cu predilecție Athosul și Tibetul. *Unul din meridianele noetice trece prin țara noastră.*

Raiul nu se confundă cu Împărăția

Raiul este un loc intermediar, unde sufletele așteaptă judecata.

Paradisul cel geografic este spațiul în care sunt întrunite multe condiții de purificare, iluminare, desăvârșire.

"Împărăția cerului", *imperium caeleste*, este altceva decât raiul, este o realitate pur spirituală.

Raiul nu-i sinonim cu "împărăția". Raiul este un spațiu în care, prin darurile sale (izolare, climă potrivită, câmpuri noetice favorizante) face ca lucrarea duhovnicească să fie ajutată. Dar numai prin grația divină acea lucrare deschide împărăția.

Poarta de intrare în "altă lume", în "alt veac", adică în eternitate, este în minte. Isihastul știe că atunci când începe rugăciunea (oratio mentis), mintea sa "se mută de la veacul acesta, spre alt veac". Chiar această "mutare a minții" dă înțelesul rugăciunii isihaste, esența ei, cheia ei.

Evident, lucrarea de "mutare a minții" este favorizată în locuri plasate pe "brâul raiului". Adică în locuri izolate, dăruite cu soare și cu undele formelor și cu proprietăți telurice adecvate. Un schit pe Muntele Athos este mai sporitor decât un schit în zarva orașului. O chilie pe Plaiul Nucului, la Lopătari, este mai sporitor decât o chilie în capitală.

Dar, în cele din urmă, "exteriorul" nu-i hotărâtor. Pragul mistic a fost forțat și în locuri neașteptate, vitrege, fără grădini și fără ape răcoroase. Poarta de intrare în Împărăție este totuși stăruința și asceza este harul.

Raiul se pregătește de vineri...

Într-o credință orientală, se spune că Dumnezeu te așteaptă în rai într-o zi de vineri. În fiecare vineri, aleșii sunt primiți de Dumnezeu în Împărăție.

Preluăm această imagine poetică precum suport pentru cugetare la ziua de vineri, ziua purificării prin excelență.

Evident, în cer nu există timp calendaristic. Dar cerul se dobândește pe pământ.

Vineri se postește. Este amintirea patimilor, îndemn la asceză. În grecește, "vineri" se traduce "paraschevi". Verbul *paraschein* înseamnă "a schimba". Vineri este ziua unei schimbări.

Sâmbătă este *fixarea* schimbării.

Duminica este roada schimbării, comuniunea.

Cei care ratează ziua de vineri, la sfârșitul săptămânii vor face lesne o "nevroză anagapică" sau o depresie anagapică. Cum se manifestă aceasta? O stare de tristețe, o tânjire, un sentiment de frustrare. E ca și cum în minte s-ar reactualiza acea vineri-simbol când Adam

a fost alungat din rai... Dar cei sporți sufletește, își aduc aminte că raiul a fost recâștigat tot vineri: când Hristos, după ce a murit pe cruce, a coborât și a rupt lăcatele infernului, l-a scos pe primul om de acolo, a șters păcatul și a restaurat temeiul raiului.

EXISTĂ O "POARTĂ" SPRE ALTĂ LUME?

Poarta Athos

Am vorbit despre condițiile psiho-corporale ale regăsirii raiului. Să vedem acum condițiile geografice, topografice. Există o "poartă" spre altă lume?

Când m-am întors de la Sf. Munte Athos, cineva m-a întrebat: "Ai simțit acolo ceva aparte, o "vibrație" specială, care să-ți creeze efecte mentale speciale? Are Muntele Athos proprietăți subtile, neîntâlnite în altă parte? Există acolo un câmp electromagnetic special? De ce tocmai acolo s-au concentrat mari asceți și s-au construit 700 de chilii?"

Da, există un duh al Muntelui Athos. El este conferit de Maica Domnului, protectoarea Sfântului Munte. Întrebarea care se pune: Acest Duh al muntelui este conferit dinainte? sau este dat după rugăciunea asceților?

- "Și una, și alta!" mi-a răspuns un isihast.

Puterea Sfântului Munte constă în rugăciune, în izolarea totală și-n viețuirea după legile "cetății divine".

Peștera revelației

Un călugăr mi-a arătat peștera Sfântului Atanasie, m-a condus acolo, mi-a spus: "Aici noi simțim o putere mare; dar numai dacă vom priveghea și ne vom ruga, și vom cere ajutorul Sf. Atanasie; și numai dacă va voi Domnul".

Așadar, dânsul a formulat cel puțin patru condiții, dintre care condiția topografică, "darul peșterii", este doar o premisă. Condițiile doi și trei sunt esențiale, sunt "asceza interioară": rugăciunea sau "mutarea minții"; și invocarea înaintașului, Atanasie, ca un ghid

spiritual nevăzut. Condiția hotărâtoare este a patra: voia Domnului, grația divină. "Grația" sau harul nu este un fel de plocon făcut rugătorului, ci este o culme a purificării și smereniei, când știi că "numai cu El poți reuși", că nu poți reuși singur, prin Eul personal; astfel Eul se retrage, lăsând loc grației.

Deci, acolo, ușa spre altă lume a fost deschisă de Sf. Anastasie: acolo el a străpuns bariere spre lumea nevăzută, acolo el a avut iluminarea și viziunea. Dar a avut-o pentru că el era Anastasie! De atunci, acel topos a devenit loc de închinare; nu știm ca altul să fi obținut acolo iluminarea, dar mulți s-au vindecat acolo de poveri sufletești, de patimi și de boli, și mulți și-au ridicat mintea foarte sus.

Poarta Patmos

Când am ajuns pe insula Patmos, am stat îndelung în peștera unde apostolul Ioan a scris *Apocalipsa*. Un călător din Occident, întâlnit acolo, zicea: "Am auzit că în peștera aceasta sunt vibrații speciale. Hai să-l întrebăm pe călugărul grec care stă în ungher, ce proprietăți speciale are această peșteră și această insulă".

L-am întrebat pe bătrânul din ungher. El a răspuns: "Este o insulă apostolică. Este un mare dar de la Dumnezeu, făcut nouă.

Și s-a cufundat din nou în tăcere.

Călătorul din Occident se întreba mereu: De ce tocmai aici Ioan a auzit glasul îngerului care i-a dictat *Apocalipsa*? Întâlnirea cu îngerul putea avea loc și-n altă parte?

Sederea pe insula Patmos mi-a lăsat în minte imaginea unui loc de abundentă lumină. Atât mănăstirea Sf. Ioan Evanghelistul așezată pe culme, cât și schitul Lukakya, adăpostit într-un golf, pe malul mării. La schitul Lukakya am avut intens și acut sentimentul "grădinile raiului", încât mi-am zis: "Aici

este prea frumos și nu pot face asceză. Că dacă ai ajuns în rai, la ce să mai faci asceză?” Dar imediat mi-a venit și răspunsul: Faci asceză ca să nu pierzi ce ai dobândit. Că iată, de luni până vineri, poți să pierzi raiul! Aflăm dintr-un studiu teologic că primul om a pierdut raiul într-o zi de vineri...

Mănăstirea din craterul vulcanului

Două sau trei insule grecești m-au fascinat, m-au înălțat sufletește și le-am găsit propice în mod special meditației: Kalymnos, Leros, Patmos. Până acum, constat că aceste locuri au următoarele caracteristici: sunt ținuturi muntoase, sunt izolate de forfota lumii, sunt calde și nu au iarnă aproape deloc și, toate, tăinuiesc comunități monahale, sau anahoreți.

Într-o insulă din Dodecanez există o mănăstire așezată în craterul unui vulcan. Chiar în caracter. Liniștea este desăvârșită. Locul este arid și torid, nu cresc nici măcar măslinii. Pe stâncile craterului văd doar pâlcuri de oleandri -- floarea "națională" a Greciei. Oleandri roșii. Și un pâlc de conifere, o oază, care înconjoară mănăstirea. Am simțit că aici rugăciunea creează repede starea de liniște, de suspendare a reflexelor cotidiene.

Este atât de sporitor acel sălaș! Dar respect voia persoanelor care se nevoiesc acolo: să nu-i fac publicitate, să nu năvălească lumea, să nu tulburăm liniștea și harul locului!

"Nepsis" și evitarea extremelor

Oare locurile menționate și altele precum Muntele Sinai, sau platourile Tibetului, au proprietăți fizice speciale? Au compuneri de câmpuri electro-magnetice particulare? Există puncte unde se interferează lumea văzută cu lumea potențială, nevăzută? Așa cum se spune despre un loc din pădurea Baciului de lângă Cluj, sau altul în Bucegi, sau în Josimath din Himalaya,

unde, dacă stai un timp, cunoști redutabile stări de răpire a minții? – Când e vorba de efecte mai puțin cunoscute, oamenii lunecă ușor în mitologie și folclor. Să ne ferim de două extreme: cea fantezist-mitologizantă, pe de o parte. Cea științifică și raționalizantă, pe de altă parte. Isihasmul dă preț mare cuvântului NEPSIS, adică "trezie, sobrietate". Nu e vorba de simpla "stare de veghe", ci de o trezie mentală care valorizează și intuiția, și lumina revelației, dar și cumpănirea conștiinței.

Undele formelor și asceza exterioară

Există "undele formelor": adică anumite forme muntoase, de la calcare până la granituri, produc anumite modulații vibratorii. Ele pot avea rol pozitiv asupra minții, favorizând meditația. Există "coline inspirate" care favorizează "transportul spre alt tărâm". Dar adevăratul vehicul este mintea purificată prin rugăciune. Revelația n-o poți obține prin proprietățile subtile ale spațiului consacrat, ci prin lucrarea binecuvântată în spațiul consacrat.

Pe locul unde un vizionar a avut o revelație, s-a construit imediat un schit, o biserică. Mergând acolo, mulți cunosc o îmbunătățire, iar uneori survin vindecări miraculoase. Dar pelerinajul la locul consacrat este sporitor numai dacă-l faci cu credință. Când slăbește credința, slăbește și puterea locului sacru de a face minuni.

Cel care caută ușa spre "altă lume", spre un paradis pierdut, să își amintească secretul încredințat căutătorilor de către Iisus Hristos (în Ioan, 10:9) : "Eu sunt Ușa. Dacă intră cineva prin Mine, va fi mântuit; va intra și va ieși și va găsi pășune".

SIMBOLISMUL CLOPOTELOR

Legătura între pământ și cer

În pelerinaje, redescoperim clopotul și toaca: trăim o neașteptată emoție, o împlinire, o înnoire. Orășeanul este primejdios sufletește, supus alienării și pentru că a pierdut muzica aceasta primordială: clopotul, toaca.

De câteva ori, am simțit cu totul aparte puterea clopotului vechi. La Mănăstirea Putna, am văzut mulțimile închinându-se "sorbând balsamul sunetelor pure ca pe un vin de împărțășanie", cum se exprima un scriitor. Clopotele de 15 August, de la Putna, lasă un ecou modelator deosebit. Am resimțit puterea sunetelor de clopot la mănăstirea Lainici, la Frăsinei, la Athos. Mai ales clopotele care cheamă la slujbe de noapte. La mănăstirile atonice, ne deșteptam în dangătul clopotelor: o simfonie care ne făcea să ne trezim cu încântare și dorință de lucrarea rugăciunii. Trezitul de noapte nu mai apare povarnic, ci dimpotrivă, naște încântare și promisiune de bună lucrare. Sunetul are acest efect: face legătura între pământ și cer, între materie și duh; el mișcă acel arhetip al salvării, din adâncul omului.

Purificare și exorcizare

În satul tradițional, clopotul este amintirea lui Dumnezeu, este rugăciunea cea din afară trezind rugăciunea dinlăuntru. Omul simplu, tradițional, simte asta spontan și fără filosofie. Clopotul este al bisericii, și cheamă la schimbarea ritmului diurn cu alt ritm: ceresc, curat, duhovnicesc. De aceea este legat de biserică, dar ar putea fi legat și de școală, de academie,

de orice lăcaș cu educația adulților, de înțelepțire. În satul meu natal, Bahrinești, clopotul de vecernie făcea să înceteze orice lucru, anunțând începutul sărbătorii. Duminica începe sâmbătă la apusul soarelui. Omul auzea clopotul, lăsa uneltele din mână, ritmul diurn înceta, și începea un altul: nu spun nici evlavios, nici completativ, deși seamănă cu ele și se întemeiază pe liniște și pe amintirea divinului.

Astfel clopotul este asociat cu sărbătoarea, cu purificarea, cu preschimbarea atitudinii sufletești: de la cotidian la slavă, de la griji la liniște. Adică de la păcat la sănătate. Căci grijile sunt păcatul iar liniștea este sănătatea.

Asta redescoperă omul modern în pelerinaj și-n practica isihastă: clopotul care prilejuiește sărbătoarea, purificarea.

Mă reîntorc cu referința la satul natal. Când băteau clopotele și nu era sărbătoare, însemna că era un eveniment uman, sau că murise cineva. Și atunci, rolul clopotului era dublu: invitație la reculegere pentru cel plecat și ajutarea unei curate ascensiuni a sufletului celui trecut la cele veșnice.

Când erau ploi nefolositoare, clopotul dispersa norii. Se știe, sunetul clopotului împrăștie norii, căci el intră în structurile fine ale materiei și produce efecte. Așa cum intră și în structurile fine ale psihismului uman, producând efecte pozitive. De aceea, clopotul are și putere de exorcizare. El face să tacă vocile parazitare ale minții. Și asociat cu sfintele molitfe și agheasmă, vindecă sindromul de posesiune.

Dar, mai ales, clopotul este o chemare la studierea legii dumnezeiești, revelate. Mai profundă decât chemarea "didactică", pentru că se adresează abisului uman.

Interviu cu un clopotar

despre clopotul ca voce a bisericii

Redau acum, din cartea lui Huysmans "*Acolo sus*" (1891) cuvintele evocatoare ale unui clopotar de altădată: "Clopotul e un instrument deosebit. E botezat la fel ca o persoană și sfințit cu sfântul mir al mântuirii. După ritualul pontifical, un episcop sfințește și interiorul caliciului, cu uleiul bolnavilor, cu șapte onțiuni în formă de cruce. Astfel le va aduce muribunzilor glasul consolator, dătător de putere, în ultimile lor încercări...

Apoi clopotul este purtătorul de cuvânt al bisericii, vocea ei din afară, după cum preotul e vocea dinăuntru...

Clopotul îi alină mai ales pe bolnavii chinuiți de nesomn. Dar nu numai pe ei. Firile violente sunt îmbunate de ele. Un clopot purta inscripția "paco cruentes": "pace aduc celor crunți".

Toaca: un ritm inițiativ

În mănăstiri și-n practica isihastă, toaca este o prezență lucrătoare. Ea este, mai întâi, o chemare la serviciul liturgic. Dar este o chemare particulară, având efect de clătinire a inerțiilor interioare; și un efect de scuturare a indiferenței la mântuire, care-l cuprinde pe omul modern. Este o amintire a mântuirii, dar nu o amintire moralizatoare, ci produsă firesc, prin pătrunderea sunetului lemnului în structuri arhetipale.

Toaca scandează un ritm inițiativ, legat de simbolistica medierii între cer și pământ. Ea ne tot reîntoarce la "centrul" ființei, la centrul salvator. Zicem că este o "krato-fanie". *Kratos* înseamnă: putere, cârmuire, împărăție, autoritate: epifanie înseamnă manifestarea divinului în materie, în istorie. Toaca învinge, temporar sau pe durată, împietrirea cotidiană, ea clatină inerția internă, akedia.

În timpul meditației isihaste îndelungi, toaca este introdusă periodic, la un timp anume, pentru

a întări starea de trezie isihastă (starea nepsis). În acest caz, ea are rol dublu: împiedică fie apariția moțâielii, fie apariția exaltării și a falselor "viziuni". Căci, în dobândirea purificării și a liniștii isihaste, mai important decât orice este trezia.

SENSUL SĂRBĂTORII

— Sărbătorile, repere ale salvării —

Omul modern pierde sensul sărbătorii și astfel se pierde pe sine. De aici rezultă o stricare a vieții sale. Așadar, să redescoperim sărbătoarea, ca prilej de reconstruire personală.

Calendarul este o sumă de sfinți și de fapte exemplare, o sumă de amintiri cosmice. Este textul esențial al omului; codificarea ascensiunii. Calibrarea energiei rezultate din asceză, din mistică.

La antici, calendarul era cu strămoși și zei. Vezi cartea *Fastele* de Ovidius, calendarul latin pus pe versuri: "Anul latin voi cânta... citi-ve-i sfințite obiceiuri... Nu socoti că-ntreaga zi are aceeași putere... Zilele faste au ocrotire zeiască".

Cei antici, pre-creștinii (greci, indieni, latini) aveau câte o zeităte și câte o sărbătoare în calendar pentru toate atributele omului. Fiecare trăsătură psihică avea zeul ei. Asta nu înseamnă neapărat politeism, cât o descriere a omului ducând la un întreg spiritualizat. Fiecare nuanță de temperament, de dinamică mentală, de vectorizare a talentului - avea zeitatea ei, adică reprezentarea ei perfectă, cerească.

Calendarul este astfel primul "tratată" de psihologie; și primul tratat despre conexiunea omului la lumea nevăzută.

La creștini, calendarul este pentru sfinți, pentru îngeri și pentru evenimentele mântuirii. Cele 12 sărbători împărătești, de exemplu, sunt jalonarea perfectă a drumului mântuirii, prin Hristos. Urmarea lor

corectă, stăruitoare, ar constitui cel mai însemnat exercițiu spiritual ducând spre iluminare și desăvârșire. O taină care încă nu s-a pierdut de tot, dar s-a șubrezit.

În calendarul modern, îngerii, arhanghelii și sfinții nu sunt o simplă substituie a zeilor antici. Ei aduc un plus de realism în raportul om-cosmos. Un plus de eficiență (prin modelele sfinților) în realizarea persoanei, în desăvârșire.

Deosebirea între înger și zeitate este că îngerul nu are trup. Dacă ai văzut înger în trup, acela nu-i înger. (Ci este, în genere, o elaborare subiectivă.) El, îngerul, este o prezență a cerului pe pământ, o vestire a prezenței dumnezeiești (în grecește, *anghelos*, se traduce *vestire*.) Reprezentarea lor ca omuleți cu aripioare, îi coboară pe îngeri de la spirit la simțuri: astfel, *limitarea* omului îl reapropie pe înger de zeu...

Zeița are trup și, deși locuiește în împărăția potențială, adică alături de cele nemuritoare, totuși e concepută de om cu destulă senzualitate, cu răscolire a simțurilor... Performanța unui zeu ar fi să-l ajute pe om la sacralizarea simțurilor, nicidecum la stârnirea lor. (Iar Socrate, ca să treacă mai sus de simțuri, își asculta *daimonul*, adică îl percepea numai auditiv, fără să-i conceapă o formă, și aceasta este chiar presimțirea că zeul lasă loc îngerului!).

Azi știm: există o lume nevăzută, unde sălășluiesc puteri mari (lumea potențială, zic fizicienii măsurând ușa de intrare în acea lume, ușa de dimensiuni micrometrice: 10⁻²³), adică zece la puterea minus 23!) Lumea unde vibrația este pe punctul de a deveni particulară iar gândul omului inițiat, înduhovnicit, dacă ajunge până acolo, poate determina efecte cosmice.

Noi suntem într-un raport continuu cu lumea nevăzută, stabilim cu ea conexiuni multiple. Dar nu

stăpânim aceste conexiuni, deci nu stăpânim un palier însemnat al sorții noastre.

Raportul cu lumea nevăzută se poate îmbunătăți. Cel mai corect raport cu lumea nevăzută este gândirea pozitivă, rugăciunea și valorizarea sărbătorii.

Există zile faste și zile nefaste?

Chiar și zilele lucrătoare au ocrotirea unui sfânt, ca să existe o continuitate a harului.

Harul se adună, se înmulțește, când ții mintea nedezipită de sursa harului, adică de Sfânta Treime.

Evocând ocrotitorul zilei (din calendar) tu ai un mediator spre taina împărăției, a puterii. Diversitatea sfinților răspunde nuanțelor multiple ale personalității omului și detaliază posibilități de salvare.

A cunoaște că o zi este *fastă*, înseamnă a avea o premisă psihică prețioasă pentru comportamentul de reușită. Nu doar patronul numelui e protecție și energizare, ci și "patronii" fiecărei zile.

Fiecare zi este ocrotită, purificată prin martiri sau este asociată cu un ascet, asociată de cineva care ne învață supra-putere, supra-viață.

Calendarul creștin are numai zile faste de două ori sau trei ori faste. Dar trebuie ca omul – discipolul, penitentul, pacientul – să rememoreze numele celui ce sfințește ziua.

Sărbătoarea veche ca eliberare a tensiunilor psihice

Sărbătoarea – mulți o înțeleg ca pe un prilej de a mânca bucate delicioase, de a bea vinuri bune, la discreție.

În fiecare sărbătoare este un rest de Saturnalii, adică de libertate fără asceză. Libertate defectuoasă.

Fiecare sărbătoare sunt Saturnalia deghizate... Saturnaliile erau sărbătorile de iarnă ale strămoșilor noștri romani. Le aveau și grecii, cu alt nume, erau

celebrările dionisiace, bahice. Saturnaliile romane durau o săptămână, spre sfârșitul lui Decembrie. Erau foarte voioase, însoțite de serbări publice interminabile, însoțite de descărcări senzuale, de explozii de libertate. Sclavii deveneau pentru o săptămână liberi de a spune orice stăpânilor, fără riscul pedepsei. Un aspect psihic pozitiv în Saturnalii: defularea în cascadă, eliberarea tensiunilor psihice acumulate anul întreg. Dar era și un aspect profund negativ: degenerarea lor în orgii și excese bahice. Terapeutic vorbind, se petrecea o reglare emoțională: dar haotică, și de scurtă durată, fără urmări însemnate în îmbunătățirea echilibrului afectiv. Acest aspect "terapeutic" precar și aleatoriu ar fi și efectul celor care azi nu pot găsi în sărbătoare decât bucuria simțurilor. Cum să folosim corect prilejul sărbătorii?

Metoda imitatio Christi

Cea mai mare reușită a erei creștine a fost saltul de la Saturnalii la Crăciun. Saltul de la orgie, la ritm ceresc. De la reglarea emoțională haotică, la evenimentul numărul unu al salvării, al vindecării afective, care este rememorarea Nașterii lui Hristos, Crăciunul.

Începe astfel, pe 25 Decembrie, ciclul "sărbătorilor împărătești" în număr de 12, de-a lungul unui an întreg.

12 prilejuri, sau soluții vitale, pe care fiecare le poate folosi pentru înălțarea vieții sale: sănătate, purificare, ascensiune, echilibru psihic sau, în cazuri aparte, destin mistic.

Manifestarea divinului în istorie

De sărbătoarea împărătească se produce coborârea divinului în istorie, în cotidian. *Hierofania*: arătarea divinului. Pomenirea momentelor când divinul s-a arătat.

Dar pentru aceasta, omul trebuie să se oprească o zi, sau două zile, din alergarea sa pragmatică,

din mecanica trupului. "Oprește-te și ia aminte!" zice un îndemn Biblic.

Divinul a coborât în istorie, adică proiectul salvării devine accesibil omului.

Este prilejul când omul percepe divinul în mediul său, în obiecte imediate: *ușa* pe care intri și ieși zilnic din casă amintește de Hristos care a zis "Eu sunt ușă". *Apa* pe care o bei zilnic amintește de taina botezului ca supremă curățire de păcatul ancestral. *Pâinea* pe care o mănânci zilnic amintește de trupul divin.

De aici rezultă o sugestie terapeutică și una iluminatorie. Divinul coboară în actul cotidian al mâncării, când rememorizezi cutremurat că pâinea este trup hristic și că, de trei ori pe zi, tu poți intra în contact sporitor cu acest trup hristic, și astfel mâncatul nu mai este act biologic ci act spiritual:

La sărbători ne amintim aceasta cu puterea ritului, ne amintim că trăitul nu este doar proces animalier, ci spiritual, ducând spre restaurarea perfecțiunii adamice – Noul Adam.

De sărbători, informația trece mai lesne în subconștient, devenind acțiune. Astfel, aceste adevăruri revelate devin forțe transformatoare. Este un secret al salvării pe care tot mai puțini îl știu.

Orice sărbătoare este o schimbare de ritm. Trecere de la ritmul cotidian (rarefiat, subiectiv, înrobit grijilor și dorințelor, stabilind raporturi senzuale și anxioase cu Timpul) spre ritmul împărătesc, ceresc.

Inventarea scrisului ne-a dus din preistorie în istorie. Primirea sărbătorii (ziua a șaptea sau ziua Domnului și zilele salvării) ne-au dus de la istoria pământească spre vestibulul Împărăției.

INDICE DE NUME

- Adam, 36, 40, 137, 145, 147
 Agaton, 22
 Agaton (vezi Sandu Tudor)
 Aglaia din Roma, 45, 52, 53, 55
 Aiud, 132, 133
 Alexandria, 31, 46
 Ammum, Ava, 28
 America Latină, 74
 Anselm, 82
 Antim Ivireanu, 71
 Antim, Mănăstirea, 91, 92, 94, 96, 105
 Antiohia, 9
 Antonie cel Mare, 8, 22, 23, 31
 Antonie, diaconul, 67
 Apronian, cimitirul, 56
 Ardeal, 120
 Armenia, 143
 Arsenie, Pustnicul, 109
 Afanasie de la Marca Lavră, 147, 148
 Atanasie Sinaitul, 141
 Atanasie cel Invidios, 84, 85
 Athos, Sfântul Munte, 7, 15, 29,
 58, 63, 64, 68, 70, 71, 75,
 76, 81, 84, 85, 94, 97,
 118, 123, 138, 144, 151
 Attalos, 31
 Augustin, 142
 Baci, 150
 Bahrinești, 152
 Barbu, Ion, 97
 Basarab, Neagoe, 70
 Basarabii, 63
 Bălan, Nicolae, 123
 Betleem, 32
 Bonifaciu, 45, 52, 53, 55
 Boca, Arsenie, 15, 123-124, 127-129
 Boghiu, Sofian, 95
 Braga, Roman, 97
 Brâncoveanu Constantin, 71
 Brâncoveanu, Mănăstirea, 18, 123
 Bucegi, 149
 București, 77, 92, 124
 Bucurescu, Porfirie, 114
 Bucovina, 131, 132
 Buendia, 74
 Buga, Ion, 72
 Bukov, 110
 Bulgaria, 67
 Bunescu, Savian, 124
 Calvin, 143
 Cantemir, Antioh, 75
 Cantemir, Dimitrie, 89
 Caucaz, 86
 Căpriană, 75
 Cărmădarii, biserica, 43
 Cărmăvan, Calinic, 22, 113-115,
 117-120
 Carpați, 69, 76, 81, 90
 Casian, Ioan, 31-33
 Călinescu, G., 105
 Călinești-Muscel, 43
 Cernăuți, 92, 97
 Cehoslovacia, 124
 Cernica, 19, 94, 99
 China, 9
 Câmpulung Moldovenesc, 131
 Cilicia, 53
 Citra, 51
 Conon, preotul, 24, 51
 Constantinopole, 33
 Congregația Inimii Neprihănite,
 105, 106
 Congregația Sfintei Euharistii, 106
 Colciu, schitul, 7
 Crainic, Nichifor, 133
 Crasna, schitul, 95-98, 110
 Crucea, satul, 132
 Culighin, Ivan (vezi Ioan cel Străin)

Dabija, Gheorghe, 95, 97
 Dacia, 36
 Dali, Salvador, 125
 Daniel, (vezi Tudor Sandu)
 Danciul, Bob (Agenor), 105, 106
 Dante, 43
 Daniil Sihastrul, 71
 Decebal, organizația, 132, 141
 Decheneu, 68
 Dionisie Exiguus, "Smeritul", 31
 Dionisie de la Colciu, 7, 15
 Dodecanez, 149
 Dolhăuți, 76, 84
 Dragomirna, 87
 Drăgănescu, sat, 124
 Drosida, 43, 44
 Dobrovăț, 75
 Dubneac, Felix, 95, 97
 Dumitriu, Anton, 97
 Dunăre, 65, 143

Efrem, Sirul, 78, 143
 Egipt, 9, 32, 33, 56, 57, 68
 Eminescu, 72
 El Greco, 125
 Elia, monahul, 25
 Eliade, Mircea, 73, 104, 136
 Epifanie, episcopul, 143
 Eufrat, 143
 Eufrosina, Cuvioasa, 57, 58, 61
 Eugenia, Cuvioasa, 56, 57, 61
 Eustachie, 105
 Evagrie, 33
 Evloghia, 62, 63
 Evul Mediu, 36, 39

Filipinele, 9
 Filotei Sinaitul, 77
 Fotina, 50
 Frăsinei, Mănăstirea, 114, 151

Gange, 143
 Gala Galaction, 45, 104, 136

Galeriu, 56
 Gămălău, Filaret, 131-134
 Georgescu, Caliopie, 117
 Gherman, 32
 Gheorghe de la Cernica, 76, 90
 Ghenadie, călugărul, 110
 Ghelasie, arhiepiscop, 110
 Ghica, Vladimir, 105
 Ghiuș, Benedict, 19, 92, 95, 97
 Govora, Mănăstirea, 95, 97
 Grecia, 71, 120
 Grigore cel Mare sau Grigorie
 Dialogul, 36-40
 Grigore Sinaitul, 77
 Grigorie Teologul, 130

Hadrian, 44
 Hariton, 99
 Heliopolis, 56, 57
 Hilandaru, 63, 64
 Himalaya, 150
 Huysmans, 153

Iacint, 56
 Ierusalim, 46
 Ilie, Cleopa, 16
 Ilfov, 26
 Imperiul Otoman, 74
 India, 9, 143
 Ioan Ciobanu, 17, 107, 108
 Ioan Cristian, 33
 Ioan din Gaza, 23
 Ioan Hozevitul, 9, 71
 Ioan Hrisostomul (Gură de Aur),
 33, 34, 130

Ioan Păcătosul, 119
 Ioan Savaitul, 141
 Ioan Scărarul, 68
 Ioan cel Străin, 94, 95, 99, 110,
 114, 115

Ionela, sora, 105
 Iordanul, 47
 Iosif cel Milostiv, 71

- Isosif de la Văratec, 88
 Irodion, 119
 Isidor din Sevilla, 143
 Isihie, Sfântul, 77
 Italia, 36
 Iulian Apostatul,
 Ivan Strannik (vezi Ioan cel Străin)

 Jilava, 132
 Joshimath, 150

 Kalymanos, 149
 Kamasis, 31
 Karela, 9, 143
 Kiev, 83
 Kulighin, Ivan (vezi Ioan cel Străin)

 Lainici, Mănăstirea, 113, 114,
 119, 151
 Lazarev, Serghei, 141
 Leros, 149
 Lopătari, 145
 Lovinescu, Vasile, 102
 Lukakya, 148

 Macarie, Ava, 28, 86
 Malabar, 143
 Manole, Nae, 43
 Marquez, Gabriel Garcia, 73
 Martinian Sfântul, 50
 Marsilia, 34
 Maria Egipteanca, 45-48, 50
 Mavrocordat, Constantin, 81
 Maxim Mărturisitorul, 60, 61, 82
 Mesopotamia, 36, 153
 Milarepa, 32
 Mircea cel Bătrân, 63, 65
 Mironescu, Alexandru, 95
 Mladin, Nicolae, 9-11, 130
 Moise, 95
 Moldova, 9, 72, 75, 84
 Muntenia, 120
 Neamț, Mănăstirea, 87, 96
 Neamțu, Ioan, 119
 Neculce, Ioan, 89
 Niculițe', 31
 Nicodim Aghioritul, 86, 89
 Nicodim de la Tismana, 9, 62-69
 Nicolau, N., 93
 Nilul, 78, 143
 Noica, Constantin, 93

 Occident, 9, 105, 148
 Oltenia, 120
 Optina, 90, 113
 Orient, 9, 31, 32, 105
 Ovidius, 155

 Paisie de la Neamț, 9, 64, 81
 Palamas, Grigorie, 64, 82
 Paladie, 25
 Papacioc, Arsenie, 95
 Papua, 9
 Paolo Diacono, 39
 Pantelimon, Sfântul, 29, 54
 Patmos, 148, 149
 Părăian, Teofil, 18, 25, 127
 Persic, Golful, 143
 Philippos, 31
 Pietrele Doamnei,
 Pinufie, călugărul, 32
 Pistol, Dan Grigore, 95
 Plaiul Nucului, 145
 Plămădeală, Antonie, 97, 98
 Pleșu, Andrei, 82
 Plinius, 38
 Plumbuita, 95
 Poiana Mărului, 76
 Popa, Marian, 103
 Poltava, 9
 Prodrumu, schitul, 96
 Protus, Sfântul, 56
 Prislop, 122, 123
 Pușkin, 89

- Putna, 120, 151
- Radu Vodă, 63
- Rădulescu, Mihai, 96, 106
- Rădulescu, Banu, 131
- Rarău, Mănăstirea, 97, 98
- Râmnicu Sărat, 76, 84
- Rîmeți, 107-109
- Roccanelo, Dario, 76
- România, 68, 74, 109, 120
- Roma, 9, 33, 34, 55
- Romulus, călugărul, 110
- Rose, Serafim, 86
- Rugul Aprins, 91-95
- Rusia, 132
- Ruysbroeck, 18
- Sadoveanu, Ion Marin, 97
- Saveta din Sat, 111
- Scriba, Andrei, 96, 97, 100
- Sciția Minor, 9, 57
- Secul, Mănăstirea, 87
- Serbia, 63
- Serafim din Sarov, 89
- Sfântul Ilie, schitul, 85
- Sibiu, 123
- Siberia, 95
- Sigismund al Ungariei, 65-67
- Sihăstria, 16
- Siluan Atonitul, 8, 17
- Simedrea, Tit, 92, 96
- Simion Noul Teolog, 82
- Sinai, 9
- Siria, 32
- Smarald, (vezi Eufrosina),
- Socrate, 156
- Sorskij, Nil, 77
- Stăniloae, Dumitru, 26, 96, 123
- Stănoiu, Damian, 103
- Streza, Nicolae, 121
- Ștefan cel Mare, 70-74
- Tănase, Petroniu, 97
- Teodorescu-Kirileanu, Gh., 70
- Teofil Brașoveanu, 37
- Teofil, patriarh, 33
- Teoctista, Maica, 108-110
- Teresa, Maica, 10
- Tereza din Avila, 81
- Thaïsa, 50
- Tibet, 144, 149
- Tigru, 143
- Tismana, 62, 65, 66, 69
- Toma de Aquino, 39
- Traian, 36-40, 43, 44
- Tudor, Sandu (Agaton, Daniel),
92, 94-96
- Țara Sfântă, 68
- Țara Hațegului, 68
- Țara Românească, 65, 67, 68
- Urbanus VIII, 37
- Valca Timocului, 63
- Valaam, Mănăstirea, 99
- Valeriu, 56
- Varlaam din Calabria, 68
- Varsanufie, 21, 25, 110
- Vasile de la Poiana Mărului, 17,
75-80
- Vasile Preotul, 43
- Vatican, 36-37
- Văța de Sus, 123
- Velickovsky, (vezi Paisie de la
Neamț) 77, 81, 83-85, 87
- Vlaicu Vodă, 63
- Vodița, 68
- Voiculescu, Vasile, 95, 102
- Zografu, 75
- Zosima, 48
- Zoticos, 31

Preliminarii la taina salvării	7
“Cuvintele de folos” ale asceților: Îndreptare a vieții și șoc inițiativ	15
“Cuvintele de folos” ale asceților: schimbarea minții	20
“Cuvintele de folos” și începutul ascezei	24
Un proto-român și rugăciunea focului - Sf. Ioan Casian	31
Sufletul lui Traian a trecut din iad în rai	36
Izbăvirea lui Traian și echilibrul psihic al urmașilor	40
Ridicarea femeii căzute	45
Ridicarea bărbatului căzut	50
Deosebiri între “mintea de femeie” și “mintea de bărbat”	56
De la Athos la Tismana	62
Un sfânt controversat: Ștefan cel Mare	70
Starețul Vasile de la Poiana Mărului	75
Veacul de aur al isihasmului	81
“Rugul Aprins” - un grup contemplativ martir	91
Efigii pentru “Rugul Aprins”	96
De la fabulosul dacic la rugăciunea inimii	102
Eremitii de la Râmeți	107
Un isihast contemporan necunoscut: Părintele Calinic Cărbăvan	113
Cu părintele Arsenie Boca pe “cărarea împărăției”	122
“Misticismul și puterile naturale”	127
Viziunea care schimbă viața	131
Nostalgiea raiului	135
În căutarea raiului pierdut	142
Există o “poartă” spre altă lume?	147
Simbolismul clopotelor	151
Sensul sărbătorii	155
Indice de nume	161

CZU 27(498.3)

A 55

Lector: *Marcela Mardare*

Procesare computerizată:
Roman și Radu Mardare

Indice de nume:
Dan și Maria Apșan

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic,
str. P.Movilă, 35, Chișinău MD-2004.
Comanda nr. 81335.

Ministerul Culturii, Departamentul Activități Editoriale,
Poligrafie, Aprovizionare cu Cărți, Biblioteci

Românii, în exprimarea lor spirituală, sunt mai curând moderați, feriți de extreme mistice. Dintre cele două faze ale căutării desăvârșirii — asceza și mistica — la români a predominat prima fază. S-a scris puțin și fără răsunetul meritat pe tema aceasta. Experiența mistică din spațiul carpatic nu este cunoscută, nu este valorizată. Aici facem doar o deschidere spre o materie vastă și, în parte, tainică. Titlul cărții "Mistici din Carpați" nu vrea să arate vanității localiste. De aceea, l-am completat cu un subtitlu care extinde discuția spre oameni slăviți din alte zone, din Egipt și Roma, până-n Antiohia și Kerala. Abia în acest context universal, asceții români apar într-o continuitate fluidă cu marfa temă a salvării.

Vasile Andru